Brieven over verscheide onderwerpen. Deel 1

Rhijnvis Feith

bron
Rhynvis Feith, *Brieven over verscheide onderwerpen. Deel 1*. Johannes Allart, Amsterdam 1784.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/feit007brie01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

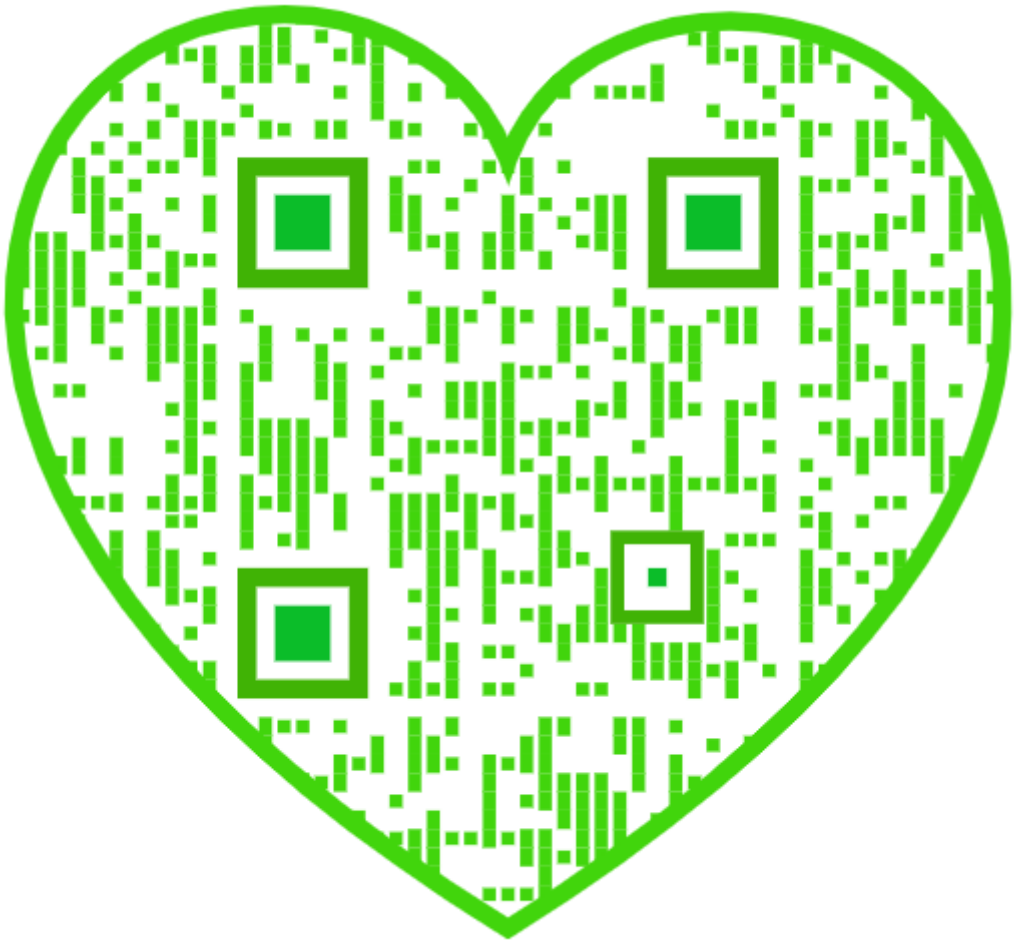

IV

Gehet die Zeiten des Alterthums in Gedanken durch, überal werdet Ihr die schönen Künsten von einer seinen Lebensart und von gesellschaftlichen Tugenden begleitet antreffen. Unter ihren Tritten sprossten, wie die Rosen unter den Füssen der Grazien, die angenehmen und liebenswürdigen Sitten Athens hervor. Mit den schönen Wissenschaften kam die Höflichkeit und Leutseligkeit nach Rom; und nie erschienen sie einem Volke, wo sie nicht alsbald von den Klugen geliebt, und nach und nach von der Menge aufgenommen, ihre Annehmlichkeiten dem gemeinen Leben mitthellten, und nachdem sie die Einsichten des Volks verbessert, auch ihre Neigungen und Empfindungen edler und feiner machten.

Gellert.

VOORBERICHT.

Ik dacht niet dat de volgende Brieven ooit door den druk het licht zouden zien, toen mijn Porte-feuille in handen van een' mijner Kunstvrienden viel. Hij snuffelde mijne geheele verzameling door, en eindigde met mij te vragen: waarom ik geen Bundel Brieven uitgave? - Ik ving aan te lagchen, in de vaste vooronderstelling dat hij schertsen wilde. Met de deftigste houding verzekerde hij mij, dat zijne vraag zeer ernstig was. Hierop ontstond het volgend gesprek tusschen ons beiden:

IK.

Waarom ik mijne Brieven niet uitgeve? - Wel, om dat ze nimmer met dat oogmerk vervaardigd zijn.

MIJN KUNSTVRIEND.

Die reden zegt niets, indien ze daarom waardig zijn uitgegeven te worden.

IK.

Dat *indien* feilt zeker aan mijne Brieven. Begrijp toch dat ze met eene vliegende pen geschreven zijn, zonder dat ik 'er een ander Boek bij ingezien heb dan mijn gewoon aantekening-boekje. Al de onderwerpen zijn 'er luchtig in behandeld - zonder orde of verband - zij vooronderstellen geene kundigheden ter waereld - en de stijl is onnaauwkeurig en ten eenenmaal vrij - zo als men aan gemeenzaame Vrienden gewoon is te schrijven.

MIJN KUNSTVRIEND.

Om alle deeze redenen wenschte ik dat uwe Brieven het licht zagen. Wij hebben zo veele boeken over de Letterkunde en Poëzij voor kundigen! Zulke schoone afgedeelde en weer onderafgedeelde Verhandelingen! - en bijna niets dat in den algemeenen beschaafden Volkstoon geschreven

zij - zonder kunsttermen en even als men 'er zich over uitdrukken zou als men tot een Vrouw van oordeel sprak. Uwe Brieven vermeerderen het klein getal van de laatste soort, en daarom....

IK.

Dit al eens toegestemd zijnde, welk nut zouden ze dan nog doen? - 'Er is bijna geen een onderwerp in behandeld, of anderen hebben 'er beter en uitvoeriger over geschreven - en schoon ik de zaaken hier en daar nog al op mijne eigen wijze beschouw, ze zijn zo weinig grondig....

MIJN KUNSTVRIEND.

Altijd met uw grondig, - ik wilde ze juist nu eens niet grondig en, zonder dan schijn zelfs van geleerdheid, behandeld hebben. Geloof gij niet met mij, dat het ook zeer nuttig zij den algemeenen smaak te vermeerderen?

IK.

Dit geloof ik zeker; maar...

MIJN KUNSTVRIEND.

Maar - een van ALPHEN en BILDERDIJK hebben zeker uwe brieven niet nodig! - Dit wilt gij zeggen, niet waar? Maar is hier de zaak mede afgedaan? - Ik denk op den smaak van het minder geletterd Publiek. Geef dat de Werken van de Nederlandsche Maatschappij of de Theorie van RIEDEL in handen.... Hoe schoon die werken op zich zelven ook zijn mogen, hoe zeer ze u en mij vermaken zullen; aan de groote menigte moeten ze natuurlijk vervelen, om dat ze enkel hebreeuws voor dezelve behelzen. Nu is het bij mij ontwijffelbaar, dat naar maate in een Land de smaak van een Volk meer verbeterd wordt, 'er natuurlijk teffens meer aanmoediging voor groote Vernuften in dat Land plaats zal hebben, en derhalven, dat 'er door den tijd meer groote Vernuften verschijnen zullen.

IK.

Dit laatste is mij niet zeer duidelijk.

MIJN KUNSTVRIEND.

Wie geven aan een voortbrengsel van genie of smaak dezelfs waarde, wat de eer - en aftrek, wat het voordeel betreft? Niet de weinige Kenners; maar het Publiek; niet waar? - Een' Schrijver, het zij hij alleen door de eer aangevuurd worde, het zij hij van zijne talenten bestaan moete, baar het luttel of 'er vijftig exemplaaren van zijn Werk in de Bibliotheken en vijftig Kenners staan, terwijl de overigen met zijn' naam van dag tot dag meer onder het stof eens Boekwinkels geraken. Maar dit publiek, indien het niet kundig is, stelt altijd het goede en het uitmuntende op eenen prijs. Het schat b.v. een' Dichter, die versen, zonder feilen tegen de taal, de prosodie, en het rijm, maakt, gelijk met eene Van MERKEN en LANNOIJ. - Denkt gij dat dit zeer bemoedigend zij voor eerste Genien om zich in de Loopbaan der fraaie Letteren te wagen? Denkt gij dat 'er in zulk een land natuurlijk veel

groote Vernuften ontstaan zullen? Verlicht nu het Publiek, dat Publiek, dat graag leest, indien men aan het zelve maar niets in de hand stopt, dat boven zijne vatbaarheid is, dat het met geen mogelijkheid vermaken kan; - zal het gevolg niet zijn dat het eerlang de waare Dichters, die hier en daar verspreid zijn, zeer wel zal weten te onderscheiden van den drang der uitmuntende Versenmakers, en dat derhalven de Man van genie met moed alle zijne gaven ten toon zal spreiden, en honderd navolgers hebben, onder een Volk, dat de waarde der uitmuntendheid gevoelen kan en blijmoedig erkennen wil? - In 't kort gij zijt verpligt uwe Brieven uittegeven".

Ik had nog al vrij wat intebrengen tegen mijn' Vriend. - Vooral was ik nog niet zeer overtuigd van de verpligting om mijne Brieven uittegeven. De mogelijkheid echter dat ze eenigzins ter vermeerdering van den Smaak konden helpen medewerken, deed mij, om kort te zijn, besluiten van 'er een proef van te nemen. Ik heb 'er zes van uit mijn Porte-feuille gekregen, en deezen zijn het, mijne Landgenooten!

die ik U in deezen Bundel aanbiede. Indien ik zie dat ze U bevallen, zullen ze door de overigen opgevolgd worden; zo niet, dan is de zaak hier mede afgedaan, en mijne verzameling trekt wêer naar het eigen hoekje van mijn Boekvertrek, daar ze sederd lang reeds gewoon is te rusten.

EERSTE BRIEF.

RAAD AAN EENEN JONGEN DICHTER.

Ik heb uw dichtstuk gelezen en herlezen, en zo ik alleen overeenkomstig mijn oordeel over dit eerste voortbrengsel uwer genie te handelen had, zou het mij zeer gemaklijk zijn u den raad te geven, dien gij met zulk eene kunstelooze nederigheid van mij vordert. Ja, mijn Heer! op uwe jaaren zo schoon te beginnen, belooft alles voor het vervolg. Uw eerste dichtstuk is het oog van het Publiek, en van de meest verlichte Kunstrechter, overwaardig, en van dien kant beschouwd, sta ik geen oogenblik in beraad om u volmondig te antwoorden: ‘Schrijf voor het Publiek, mijn Heer! verrijk de Letterkunde van uw Vaderland met de voortbrengsels van uw vernuft. Nederland zal aan u verpligt zijn.’

Dan - voor den grootsten Dichter - voor elk groot man, in wat vak hij dan ook moge uitmunten - zijn andere, zo wezenlijke zwarigheden, dat hij verpligt is dezelve in eene allerernstigste overweging te nemen, eer hij het wagen moet om zijnen arbeid aan 't Publiek toe te wijden, indien hij zich zijner onderneming van achteren - te laat helaas! - niet beklagen wil. Ik acht uw vernuft te veel - en vooral uw hart, dat in elken regel van het aan mij toegezonden Dichtstuk doorstraalt - om u niet gulhartig alles te zeggen, wat ik over dit onderwerp denk. - Het staat aan u, mijn Heer! om 'er dat gebruik van te maken, dat gij goed zult vinden. Ik zal aan mijnen pligt, en nog meer aan mijne ongeveinsde genegenheid voor u, voldaan hebben, en wat het gevolg uwer overwegingen over dit stuk ook zijn moge, gij zult het u nooit beklagen; aan mijne zwarigheden vooral uwe ingespannen aandacht voor eenige oogenblikken verleend te hebben.

Zeker heeft onze tijd een voorrecht boven die donkere verlopen tijden, waarin de naam van Schrijver voor eenen verachtelijken, en der geboorte eens mans van aanzien

onwaardigen tytel gehouden werd. Een DESCARTES zou, onder ons levende, zich niet meer door eenen beuzelachtigen Broeder, die, gelijk THOMAS zegt, mooglijk geene andere verdienste had, dan die van zijn' naam met hem te delen, met smaad behandeld zien, om dat hij, een geboren edelman, zich verlaagd had zich tot Wijsgeer te maken. *Ou sont aujourd'hui ceux qui, à la vue de* DESCARTES, *sourioient dédaigneusement, & disoint avec hauteur: c'est un homme qui écrit. Ils ne sont plus. Ont-ils jamais été? Mais l'homme de génie vivra éternellement. Son nom fait l'orgueil de ses compatriotes; sa gloire est un dépôt que les siècles se transmettent, & qui est sous la garde de la justice & de la vérité Eloge de* DESCARTES. *Tom*. 4*me.* *de ses Oeuvr. pag*. 87..

Deeze vooroordeelen, ik herhaal het, heeft de man van vernuft in onze dagen niet te bestrijden - dan, is het teffens waar, dat het menschdom thans met minder vooroordeelen bezet is? - ô, mijn Heer! beslist hier niet te spoedig - ik vrees, en och of ik mij hier bedroog! ik

vrees dat het gewaad slechts veranderd, maar dat de vooroordeelen zelve, meer beschaafd, geestiger, gebleven zijn. Men schijnt het vernuft te achten, den man van smaak wordt geene aanzienlyke plaats in den kring zijner natuurgenooten ontzegd. - Is deeze achting op waare kunde gegrond of behoort zij bij het Publiek tot het vooroordeel? - Twijffelt gij een oogenblik aan het laatste, zie dan slechts overal, wie den toon aan dat zelfde Publiek geven. Eenige weinige Kunstrechter, die, of door letterkundige verdiensten, of door 't geluk, de onfaalbaarheid voor hunne uitspraaken verworven hebben. Elk heeft in onzen tijd het zwak van den man van smaak te willen vertonen, van over voortbrengsels van vernuft, vooral in het vak der fraaie letteren, te willen oordeelen Of dit inmiddels wel zo gemaklijk zij, als men zich gewoonlijk voorstelt, is eene andere vraag. Wilt gij weten, wat 'er een groot man van denkt? Hier hebt gij zijne meening: ‘La lecture des poëtes les plus clairs a sa difficulté. Je puis assurer qu'il y a mille fois plus de gens en état d'entendre un géomitre qu'un poëte, parce qu'il a mille gens de bon sens contre un homme de goût, & mille personnes de goût, contre une d'un goût exquis.’ *Voyez la Lettre sur les sourds & les muets*..

Men gevoelt ondertusschen te wel zijn onvermogen om dit te kunnen doen met een gelukkig gevolg. De Eigenliefde schaft hier raad. Men kan uitspraak doen zonder te wagen van zijne onkunde te verraden. Men zwijgt tot dat men door het vonnis van eenige, kundige ja, maar dikwerf partijdige Beoordelaars van uitkomende schriften, voorgelicht, het streelend genoegen geniet van in eenen kring gapende weetnieten de rol eens Kunstrechters veilig te kunnen spelen. - Hoe onzeker maakt dit reeds in het vooruitzicht de achting, ook van den eersten schrijver? - Heb eene geoorloofde eerzucht, buiten welke de kreten der uitstekendste verdiensten in het verstand en hart beide kwijnen, breng, door deeze aangevuurd, een voortbrengsel voort, dat alle de toejuiching uwer Landgenooten waardig zy - gevoel dit - en zie u dan vergeten, beschimpt, veracht, terwijl een middelmatig voortbrengsel een hemel verheven en deszelfs Schrijver van elk toegejuicht en bewonderd wordt.

Inmiddels is 'er ook bij deeze aanmerking weer iets te voegen, dat u tot een voorrecht verstrekt. Wensch u zelven geluk, mijn Heer! van een Nederlander te

zijn - van voor Nederlanders te zullen schrijven. Vooroordeelen heerschen overal, waar menschen wonen - maar nergens minder in dit stuk dan in Nederland. Men stelt hier vrij algemeen elk schrijver op zijne rechte waarde en zo gij gemeen met de beoordeelende schriften der Franschen en Duitschers zijt, zult gij uw voorrecht hier omtrent volmondig erkennen. Of dit eene verdienste, dan wel het gevolg van onzen regeeringsvorm en wijze van bestaan zij, durf ik niet beslissen. Het eigenbelang mengt zich minder bij ons in het oordeel over werken van vernuft. Eene handeldrijvende natie, die enkel door haare commercie bestaat, ziet alles, waaraan het denkbeeld van rijker te worden niet verknocht is, natuurlijk vrij onverschillig aan - ten minsten, het staat bij haar zeker niet op de eerste plaats. Zij is geneigd om met *Monsieur* PLUCHE de bezigheid van eenen REAUMUR, daar hij een middel uitvindt om de tapijten voor de mot te beveiligen, hooger te schatten, dan die van eenen LEIBNITZ, die het saamenstelsel der beste Waereld nadenkt, of van eenen BERNOUILLE, die zich in algebraïsche uitrekeningen verdiept. Van hier ook dat het eer-

ste vernuft in Nederland - zo hij niets bezat dan zijne gaven - met alle die gaven gevaar lopen zou om van gebrek te stevren, en 't ware onmogelijk, dat een VOLTAIRE hier ooit met zijn vernuft schatten kon overgewonnen, of een NEWTON drie en een halve tonne gouds aan zijne erfgenaamen nagelaten hebben.

Maar mooglijk zult gij denken dat de Dichters zeer gemaklijk het goud voor de eer vergeten kunnen. De ondervinding van alle tijden strijkt het zegel aan uwe gedachten. Vergeet ondertusschen niet, dat het lot der Nederlandsche Dichters tot hier toe geweest is, en waarschijnlijk altijd zijn moet, om slechts door Nederlanders gelezen te worden. - Welk een doodsteek voor de Eerzucht! Doe wat gij wilt, uw roem blijft binnen den kleenen omtrek van ons Gemeenebest gekluisterd - niet om dat wij altijd in alles minder voortreffelijk geweest zijn - dan hadden HOOFD en VONDEL zeker in Duitsland gelezen moeten worden, eer GELLERT den smaak zijner Landgenooten verbeterd had. Neen! wat men ook praten moge, men leert geen taal (over 't algemeen, en daar komt het hier op aan) enkel om werken van vernuft

te kunnen lezen, maar uit noodzaaklijkheid. Welk Vreemdeling nu behoeft het nederlandsch te leren om met Nederlanders om te gaan, die zeker de taal van dat Volk verstaan, daar zij mede handel drijven. - Dan het is onnodig hier iets meer over te zeggen, na dat de Heer BILDERDIJK Zie zijne Verhand. *over het verband der Wijsbegeerte met de Dichtkunst en Welsprekendheid, in het 6de D. der Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde, Bylage* 8, *bladz*. 189. Behalven de daar opgegeven redenen, zijn 'er ontwijffelbaar eenige Volken, die volstrekt een vooroordeel tegen onze taal hebben; en geen Volk sterker dan de Duitschers. Ik heb menigmaalen aan deeze vreemde grilligheid gedacht en 'er de reden van pogen na te sporen. Waarschijnlijk zoude ik vruchtlooze moeite gedaan hebben, indien de Heer KLOPSTOCK, wien ik mijne waarnemingen hieromtrent voorstelde, mij geen voldoenend antwoord gegeven had, en hij is een bevoegd Rechter over dit stuk, dewijl hij zich sedert eenige jaren op het Nederduitsch bevlijtigd heeft. Zijne gedachten kwamen hier op neer. Aan deeze zijde van Saxen spreekt het gemeen overal *plat duitsch*. Dit is in het oor van een' Duitscher de lompste en walgelijkste taal, die men zich verbeelden kan, en de ongeschiktste om iets bevalligs of schoons in uit te drukken. Maar nu heeft het Nederduitsch, wanneer het door een' Duitscher gelezen wordt, die onze *u* toch altijd *oe*, onze zachte *e* scherp, onze *z* sissende uitspreekt, in zijn oor zulk eene verbazende overeenkomst met het *platte Duitsch*, dat hij het 'er geheel mede verwart en het voor eene even onbevallige en lompe taal houdt. KLOPSTOCK zelf heeft mij bekend, dat hij eenmaal in dit vooroordeel geweest was.

zo duidelijk als de dag bewezen heeft, dat men uit het niet lezen van onze voortbrengsels door Buitenlanders, volstrekt niet tot de mindere volmaaktheid van die voortbrengsels zelve besluiten kan, en duld, mijn Heer! dat ik u tot die keurige verhandeling verzende.

Het Fransch heeft hier omtrent door de geheele waereld iets vooruit en van daar mogelijk, dat overal een gunstig vooroordeel voor de Fransche Letterkunde heerscht.

Zo gij ongelukkig genoeg waart, mijn Heer! van u door eene toomlooze Eerzucht te laten regeren, zou het geen ik tot hier toe gezegd heb genoeg zijn, om u voor altijd van de begeerte om het renperk der fraaie Letteren voor het oog van 't Publiek in te streven, te genezen. Gij zult toch gemaklijk begrijpen, hoe duldloos het voor zulk eene eerzucht zijn moet, altijd schande voor eer in te oogsten, altijd te begeren, en nooit te genieten. Dan ik ge-

loof niet dat deeze verachtelijke drift de drijfveer uwer pogingen zij. Uwe wijze van denken is te edel om uit zulk eene laage bron te ontspringen. Wat men ook voor moge wenden, men behoeft zich gelukkig nog niet te vergissen om de deugd van haaren schijn te onderscheiden. Uw geheele brief ademt nedrigheid en deeze bestaat niet met zulk eene eerzucht. Het genoegen, dat gij in de Letteroeffeningen vindt, en vooral in die betoverende kunst, die zo veel aantrekkelijkheid voor haare beoeffenaars heeft, schoon ze bij den gevoelloozen op zulk eenen laagen prijs staat, zie daar het eenige beweegrad uwer vlijt; terwijl de goedkeuring van eenen gevoeligen Landgenoot al de beloning is, die gij begeert. Och! hoe wenschte ik dat gij, met zulke achtingwaardige gevoelens bezield, niets te wagen, niets te vrezen hadt. Maar zo ik u dit voorspelde, gelijk mijn hart vuurig begeerde te kunnen doen, ik zou het vertrouwen, dat gij in mij stelt, onwaardig zijn; ik zou u misleiden, en eens mogelijk zoudt gij mij de oorzaak van uw ongeluk noemen. Ja, mijn Heer! de Dichter, die voor het Publiek arbeidt, die zonder argwaan zich ter goeder trouwe in

het renperk der eer begeeft, waagt niets minder dan zijn geluk en, dat ijzen doet - zijne deugd.

Heb gewoone verdiensten. Verhef u nooit boven den slagboom der middelmaatigheid - uw geluk, mijn Heer! zal op zeer vaste zuilen staan; gij hebt van uwen kant niets te vrezen. Maar munt uit, overschrijd de perken, die de Natuur in alle kunsten voor het gewoon vernuft geplaatst heeft, en overzie dan, zo gij kunt, de lange keten van ongenoegens, die afgunst en nijd voor u smeden zullen. Men vergeeft geen misdaaden moeilijker dan die der uitstekendheid. Uwe nedrigheid zal u hier van geen voordeel zijn. Men dwaalt niet omtrent uwe verdiensten; men gevoelt ze, en zie daar juist uwe geheele schuld. Wie denkt wijsgeerig genoeg, of liever, is dit mogelijk te doen? om zonder smart zijne beste pogingen te zien verijdelen, en zich verachtelijke oogmerken te zien toekennen, daar zijn eigen hart hem toejuicht. Verbeeld u niet, mijn Heer! dat ik te ver ga. Raadpleeg met de ondervinding van alle eeuwen, zij zullen u de groote Leermeesters van het Menschdom zelve, met ketenen beladen, balling 's lands zwervende, en

alom door de menigte gelasterd en vervolgd, vertonen. Alle hebben zij hunnen roem ten koste van hun geluk verworven. Zoudt gij geloven kunnen, dat het Menschdom de reden en zijne verstandelijke vermogens voor de verhevenste geschenken der Godheid erkende, als gij slechts met een vluchtig oog de treurige geschiedenis van dat eigen Menschdom doorloopt? Of bestaan wij dan enkel uit eene aaneenschakeling van tegenstrijdigheden? Hoe! het bezit der reden maakt zijne grootste voortreflijkheid uit - het erkent dit - het heeft het ten allen tijde erkent - en onder deeze belijders moet een SOCRATES den doodelijken beker legen; ANAXAGORAS aan de welsprekendheid van PERICLES zijn leven verpligt zijn; ARISTOTELES uit have en Vaderland verdreven, en onvatbaar om meer ellende te verduuren, zijne jongste toevlugt tot een gedienstig gift nemen; HERACLITUS zijne landgenooten als eene bende wreede Tijgers ontvluchten; BACO in de akeligheid van eenen kerker zijne dagen afkwijnen; RAMUS den fel aangedreven dolk in zijnen boezem voelen woeden; CARTESIUS van land tot land zwerven zonder ergens een Vaderland aan te treffen; NEW-TON zich beklagen, dat hij zijne lust verloren had; DE GROOT.... Dan is het nodig deeze rampzaalige lijst te vergrooten? Doorzoek alle landen, de uitkomst uwer ontdekkingen zal overal een zijn; gij zult met THOMAS moeten besluiten: *ainsi les hommes, qui ont le plus éclairé le genre-humain, ont été forcés a s'en repentir*.

Maar mooglijk juicht gij u toe van geene roeping te gevoelen om deeze renbaan in te treden. Gij wilt alleen Dichter zijn. 't Is waar, de fraaie Letteren voeren in akelige ketenen noch op moordschavotten. Ook zijn, God dank! die donkere tijden voorbij gedreven. Vlei u inmiddels niet hierdoor aan alle gevaar ontsnapt te zijn. Of zou het aan u, aan een gevoelig, genietbaar hart, onverschillig zijn, of gij, voor altijd aan een stil huiselijk geluk, in de armen eener geliefde Echtgenoote en onder de omhelzingen van dierbaare kinderen, ontroofd, eerlang onvatbaar wierdt om een kalm oogenblik meer te genieten. Ach! dit is het beklaaglijk lot van de meeste uitstekende Dichters geweest. Bijna alle het slachtoffer hunner medestrevers, of ten minsten van hun, die zich dit verbeeldden te zijn, werden ze door hunne eeuw en landgenoo-

ten miskend. MILTON vergaat van gebrek bij zijn leven, en na zijn dood noemt zijn ondankbaar Vaderhand hem, als het met Griekenland om de eer van den grootsten Dichter voortgebragt te hebben, twist. CORNEILLE, wien Frankrijk thans bijbrengt om in eens te betogen, dat geen Natie met hun in de kunst van het vorstelijk toneeldicht gelijk staat, CORNEILLE verlaat, zat van moeite en verdriet, zijne geliefde kunst, pijnigt zijne ziel eenen geruimen tijd in de afgezonderdste eenzaamheid af, en bekomt niet weer van zijne wezenloosheid dan door het handgeklap der razende menigte, ijverig bezig met stukken toe te juichen, die de zijnen op het toneel vervangen hadden en die even ongerijmd, als de zijnen voortreffelijk waren. Lees, mijn Heer! lees het leven van alle groote Dichters na. Hoe veel zorg, hoe veel onrust inwendig, hoe veel vijanden, nijd, afgunst van rondsomme! Ach! is een hand vol windrige eer waardig om ze ten koste van zijn geluk te kopen?

Maar uwe deugd, uwe deugd, mijn Heer! is in het renperk der fraaie letteren niet veilig. Welke verzoekingen wachten hier het ongewapend harte! En naar maate gij

meer de toejuiching uwer Eeuw bezit, naar maate is dit gevaar te grooter. De eer is en blijft toch strelend. Onder de toejuiching gevoelt het beste hart dit. ô Welk eene gevaarlijke keus, zo immer eer en deugd eens tegen elkanderen overstaan! Hoe dikwerf gebeurt dit voor den Dichter! Het rijk der zinlijke schoonheid is toch zijn element. De meeste menschen denken meer zinnelijk dan intellectueel, en deeze menschen hebben driften. Zij zijn het, die aan een werk aftrek, en fortuin bezorgen. De Zededichter, ja, wordt gelezen, maar wordt hij even veel, even algemeen, met even zo veel belang gelezen, als de kunstige Minnedichter, die met de grootste vrijheid schrijft? Wat wordt, meent gij, van VOLTAIRE 't meest gelezen? Ach! geloof mij, zijne ongeoorloofde, onkuische, Godsdienst-verwoestende Romans. De Dichtkunst heeft dikwerf bescherming nodig. Bij wien die te zoeken? Bij de Grooten - zij zijn het alleen, die dikwerf uwe Mecenassen zijn kunnen. Maar wie zijn die Grooten? Kiest de fortuin altijd verdienstelijke Gunstelingen? - Beef hier vrij, mijn Heer! op het denkbeeld van laagheid grootheid en ondeugd deugd te zullen moe-

ten noemen, of in ellende steken te blijven en uwen roem vernietigd te zien. Ja deeze verzoeking moet gevaarlijk zijn, dewijl groote Mannen 'er onder bezweken zijn. Hoe verachtlijk wordt BOILEAU hier niet, die overal waar zijne eerzucht het vordert, de waarheid spreekt, en elk onder de oogen durft zien; maar een oogenblik hier na, op de stem van het laagste zelfbelang, voor den troon eens onwaardigen Konings kruipt, en hem door de verfoeilijkste Vleierij groot en deugdzaam durft noemen? Dan laat ik geen voorbeeld bijbrengen, dat een monster in zijn soort is. Zulk een stap onderstelt reeds een ten eenemaal bedorven hart, dat niet meer in staat is om het onderscheid tusschen waare en valsche grootheid te kunnen gevoelen. WIELAND, de voortreffelijke WIELAND, zal hier meer afdoen. Zijn letterkundige Levensloop is een spiegel voor elken jongen Dichter, die met gevoel en verbeeldingskracht het renperk der eer moedig in komt streven. Zo gij met zijne schriften bekend zijt, mijn Heer! durf ik u veilig vragen, of gij in den schrijver der *Empfindungen eins Christ*, den Dichter van *Senide*, *Oberon*, en bijna alle zijne laatste stukken, zoudt zoeken? Hoe!

de Dichter, bij wien Godsdienst en zedigheid op zulk eenen hoogen prijs stond, die zich in een beoordeelend tijdschrift zo sterk uitlaat tegen een' jongen Dichter, die Minnezangen uitgegeven had, daar, ja vrijheden, maar zeker geen kuische ooren kwetsende uitdrukkingen in waren; dezelfde Dichter eindigt met vuile en ongodsdienstige aartigheden uit te venten, die geene, dan de gevaarlijke verdiensten van geest en kunst, bezitten? Hoe is dit mogelijk! - Ach! kende men door eene treurige ondervinding het menschelijk hart minder, wij zouden aan deeze mogelijkheid twijffelen. Helaas! nu moeten wij belijden dat zijn geval het onze kan worden, en zeer gemaklijk kan worden. De overgang is bij hem zo natuurlijk geweest. WIELAND werd naar verdienste over zijne eerste schriften toegejuicht. Zijne bevallige wijze van schrijven smaakte aan elk, vooral aan de losse Jeugd. Men beklaagde zich dat hij juist een vak gekozen had, dat ongelukkig het geschiktste toneel voor het bevallige niet was. Men verzekerde hem, dat hij in het losse geestige alle zijne mededingers ver achter zich zou laten. WIELAND zoog dit bewelmend gift der toejuiching in - be-

proefde zijne krachten - zag zijne nieuwe onderneming boven verwachting gelukken - en baadde eerlang in eene zee van algemeene goedkeuring. Wat wonder, mijn Heer! dat hij na deezen eersten, zo rijk beloonden, stap in zijne nieuwe loopbaan ijverig voortging, en geduurig verder en verder van zijn eerste doelwit afweek? De stem der menigte, die der Hofjeugd van Weimar verzekerden hem, dat 'er niets ongeoorloofds in zijne nieuwe schriften stak, en dat dit het oordeel was van elk, die een greintje wijsgeerig dacht. Nog eens: is het wonder, dat hij onder de vereenigde stemmen, onder het daverend handgeklap van zo veele begunstigers de stille zuchten der Deugd niet hoort, die van verre op zijne *Empfindungen eins Christ* traanen stort?

Hoe veele beschuldigingen zijn van deezen kant, ten allen tijde, tegen de Poëzij aangevoerd? Ja, de Dichtkunst is boven haare aanrandingen verheven - ach waren het over 't algemeen de Dichters ook! Doorkruis hunne meeste werken, en zie dan of gij niet geneigd zijt om tot elk van hun met een geestig Franschman te zeggen:

Que tu sais bien, flatteur habile!
Au doux bruit d'un éloge avec art apprêté,
Endormir la raison, & dans un vers facile
Charouiller finement l'amour-propre enchanté!
Que tu plume, avec goût blessant la vérité,
Sait, même en la fiattant, ménager ma foiblesse,
Et préparer avec délicatesse
Le poison de la vanité!
De ses molles vapeurs ma Muse se défie:
Elle a trouvé tes vers charmans,
Mais elle n'a pas la folie
De croire a tes propos galans;
Elle fait que la Poësie
N'est pas fort scrupuleuse, & que dans tous les tems
Des tristes verités implacable ennemie,
Elle aima mieux mentir & paraitre jolie,
Que d'être plus sincére & d'ennuyer les gens *Opuscules de Mr. le Chevalier de Parnij Lendr*. 1781. *pag*. 261..

Nu verwacht gij ligt, dat mijn raad hier op neer zal komen: ‘Overwin uwe begeerte om Dichter te zijn - of, wees het voor u zelven; maar dat nimmer eenig voortbrengsel van uw vernuft den drempel uwer studeerkamer overschrijde.’ Gij bedriegt u, mijn Heer! - Zulke gaven, als u de natuur geschonken heeft, behoren aan uw Vaderland. Het maakt 'er de gegrondste aanspraak op. Het eischt dat ie-

der der Burger het zijne toebrenge om deszelfs luister en geluk te vermeerderen. De eigen stem, die het bloed des Krijgshelds voor de vrijheid en voorrechten, waar deeze gevaar lopen, opeischt; die de trouwe en standvastigheid ter verdediging der Wetten in den Staatsman vordert; de eigen stem des Vaderlands eischt van den Beoeffenaar der Letteren, dat hij zijne kundigheden en talenten aan de waarheid en aan de deugd toewijde. Ja! mijn Heer! ook deeze kan in zijnen kring een der beste Burgeren, een der nuttigste Leden van de Maatschappij, daar hij toebehoort, zijn. Wilt gij dit in eene kleene schets, maar door eene meesterlijke hand ontworpen, zien, sla dan uw oog op het volgend tafreel. *J'aime à me peindre un citoyen généreux méditant dans son cabinet solitaire. La Patrie est a ses côtés. La justice & l'humanité sont devant lui. Les images des malheureux l'environment; la pitié l'agite, & des larmes coulent de ses yeux. Alors il apperçoit de loin le puissant & le riche. Dans son obscurité, il leur envie le privilège qu'ils ont de pouvoir diminuer les maux de la terre. Et moi, dit-il, je n'ai rien pour les soulager; je n'ai que ma pensée; ah!*

du moins rendons -la utile aux malheureux. Aussi- tôt ses idées se précipitent en foule; & son ame se répand au dehors. Il peint les infortunés qui gemissent. Il attaque les erreurs, source de tous les maux. Il entreprend de diriger les opinions. Il s'éleve contre les préjugés, non pas contre ces préjugés utiles qui ont fait quelquefois la grandeur des peuples, & qui sont un ressort pour la vertu; mais contre ces préjugés honteux, qui, sans élever l'ame, rétrécissent la raison, & asservissent, l'esprit humain, pendant des siècles, à des erreurs héréditaires. Il remue ces ames indolentes & froides qui, gouvernées par l'habitude, n'ont jamais fait un pas qui n'ais été inacé, qui me connoissent que des usages & jamais des principes; pour qui c'est une raison de plus de faire le mal, lotsqu'il se fait depuis des siècles. Ik combat cette prevention contre les nouveautés utiles; cette superstition politique qui s'attaché invinciblement à tout ce qui n'a que le mérite d'être ancien, & proserit le bien meme qui ne s'est pas encore fait Discours de Mr. Thomas, prononcés dans l'Académie Françoise, l.c. pag. 266..

Maar wie kan, onder alle Beoeffenaars der Wetenschappen, hier meer het zijne aan toebrengen, dan de Dichter? Hij is het die het menschelijk hart in alle deszelfs springveeren doorkeken heeft en die onmiddellijk tot het gevoel spreekt. Dit is zo waar, dat de groote LEIBNITZ zelf toestemt, dat de Dichter gewoonlijk meer in staat zij te overreden, dan de Wijsgeer. Maar zo hij het al niet toestemde, de menigvuldige bewijzen, die de oude geschiedenissen hier voor opleveren, zouden dit genoegzaam betogen. De naauwkeurige en geloofwaardige POLYBIUS verhaalt in het vierde Boek zijner geschiedenissen, dat de Arcadiërs aan de muziek de zachtheid hunner zeden en die van hunnen geheelen aart te danken hebben. De wijsgeerige PLUTARCHUS voegt 'er de voorbeelden van TERPANDER, een uitstekend dichter, die in de drie-en-dertigste Olympiade bloeide, en van SOLON hij; waarvan de eerste door zijne kunst een gevaarlijk oproer te Lacedemon stilde, en de andere de verwijfde Atheners, vermoeid door eenen langduurigen oorlog met de Megariensen over het bezit van Salamine, in Helden en Overwinnaars her-

schiep. En de geleerde BURETTE In eene Verhand. *sur les merveilleux effets attribuez à la musique des Anciens*, te vinden in het 7de *D. in Oct*. van de *Mémoir. de l'Acad. des Inscr. & Bell. Lett*. toont duidelijk dat deeze wonderen niet aan de gebrekkige muziek der Ouden, maar aan de Dichtkunst zijn toe te schrijven, die deftig, leerrijk en vol van gevoelens van eerbied zijnde voor de Goden en Helden, wier weldaaden en triumfen zij vermeldde, niet nalaten kon om, in 't geval van POLYBIUS, sterk op de opvoeding der jeugd in te vloeien, waar beide deeze kunsten een groot gedeelte van uitmaakten, en, in die van PLUTARCHUS, den naasten weg tot het hart te vinden. Even zo, op dat ik 'er dit nog bijvoege, wil hij ook dat men het verhaal van HOMERUS in het derde Boek zijner Odijssea begrijpe. De grieksche Dichter verhaalt naamlijk, dat AGAMEMNON, uit Trojen vertrekkende, hij zijne gemaalin CLYTEMNESTRA een' Zanger liet, wien hij voornaamlijk belast had met de zorg van haar te bewaren en over haar gedrag te waken; en dat EGISTHUS nimmer over deeze Vorstin kon zegevie-

ren, dan na deezen Zanger, wiens lessen haar ondersteunden, verwijderd te hebben. 't Is gemakkelijk, zegt BURETTE, op dit eenvouwig verhaal van HOMERUS te beslissen, dat de muziek CLYTEMNESTRA niet verder in haar' pligt hield, dan in zo verre als zij medehielp om de grondstellingen van eer en deugd, in de zedelijke Poëzij, daar de Zanger zijne toonen naar gericht had, verspreid, op een levendiger en treffender wijze tot haar hart te brengen.

Dewijl ik toch THOMAS heb opgeslagen, wil ik u hier nog eene plaats uit hem bijvoegen. Zij zal den raad, dien ik u, om te eindigen, geven wilde, verkorten en u teffens de grootheid voorstellen, die gij door uwe kunst bereiken kunt. '*Il est sur tout*, zegt hij; *il est un pouvoir qui distingue l'homme de génie & le grand Ecrivain, c'est celui d'attacher son ame a ses écrits, de peindre sa pensée avec ces expressions animées & brulantes qui sont le langage de la persuasion & le cri de la verité. Alors chaque idée qu'il exprime, va frapper avec force les ames qui l'environnent. Le sentiment qu'il a se communique; on s'étonne d'adapter d'autres idées, d'autres passions, que celles qu'on avoit*;

dans l'émotion qu'on éprouve, le coeur palpite, les traits changent, les larmes coulent; l'ame portée hors d'elle-même ne sent, ne vit, n'existe plus que dans l'ame de l'Ecrivain, qui l'anime, & qui lui dicte avec empire tous ses mouvemens. Quel usage sera-t-il d'un pouvoir si noble? La Vertu le réclame. Elle parle a son coeur. Elle lui dit: ton genie m'appartient. C'est pour moi que la nature te fit ce présent immortel. Etends mon empire sur la terre. Que l'homme coupable ne puisse te lire sans être tourmenté; que tes ouvrages la fatiguent; qu'ils aillent dans son coeur remuer le remords; mais que l'homme vertueux, en te lisant, éprouve un charme secret, qui le console. Que Caton prée a mourir, que Socrate buvant la ciguë te lifent, & pardonnent a l'injustice des hommes.' L.c. p. 276

Hoe schoon luiden deeze woorden op de lippen van eenen Redenaar en Dichter, die alle de begaafdheden bezat om der Ondeugd op de geestigste en bevalligste manier, met algemeene toejuiching, te bewieroken; maar die geen oogenblik in beraad

staat om, waar de nood dit vordert, zijnen roem aan zijn Vaderland en de Deugd op te offeren. En zie hier juist de gevaarlijkste klip daar gij u voor te wachten hebt. Verwar nooit de stem van uw Vaderland met die eener losbandige menigte. Het Vaderland wil dat gij een nuttig lid zijner Maatschappij zult zijn, en dat alle uwe begaafdheden, alle uwe bedoelingen, aan deeze eerste voorwaarde ondergeschikt zullen zijn. Een groot gedeelte uwer Landgenooten, waaronder de aanminnige jeugd uitblinkt, eischt dat gij 'er een vermaaklijk Lid van zult worden, en waar de deugd en het vermaak zich onderling bestrijden, bloost het niet den palm aan het vermaak toe te wijzen, en de ongelukkige Dichter deelt in deeze overwinning.

Thans zal ik u geen oogenblik langer ophouden, mijn Heer! Overweeg het geene eene oprechte genegenheid voor u, en eene zuivere hoogachting voor uwe begaafdheden, mij uit de pen gedreven hebben. Mooglijk zal de herinnering hier aan u nog eens voor eene gevaarlijke verzoeking beveiligen! Zij zijn 'er, ik herhaal het, ontelbaar in eene loopbaan, daar de roem, en niet altijd de waare, de eenige

beloning is. Hoe gelukkig zoude ik mij rekenen, indien mijn raad medewerkte om u tot dit kloekmoedig besluit te brengen: ‘Hoe gering de roem ook zijn moge, die mij beschoren is, een is 'er, dien ik met den meest toegejuichten Dichter delen wil, naamlijk dien der deugd en zeeden, dien van in mijnen geheelen levensloop niets te schrijven, dan 't geen mij in mijne eigen oogen en in die mijner Landgenooten tot eer kan verstrekken. Zie daar mijnen eersten eed bij den ingang van de renbaan der fraaie letteren! Hij is de getrouwe tolk der gevoelens van mijn hart. En mogt hij, zo ik 'er immer een oogenblik aan feile, zich tegen mij verheffen, en mij voor het oog mijner Eeuw en dat der Nakomelingschap beschuldigen!’

Ik blijve met de volmaakste hoogachting, enz.

TWEEDE BRIEF.

OVER DE ROMANZE.

Gij hebt gelijk, mijn Heer! van alle soorten van versaarten is de Romanze tot hier toe het minste bij ons bekend. Ik herinner mij onder de Neerlanders geen Dichter, die 'er zich bepaald op toegelegd heeft, en zelfs weet ik geen enkele Romanze bij ons, die aan de vereischten van dit soort van Dichtstukken voldoet. De Romanze heeft ondertusschen iets dat haar alleen eigen is. Zij moet, naar de bepaling van MONCRIF, een meester in dit vak, *het naïve verhaal van ééne aandoenlijke daad zijn*. Bij de meeste hedendaagsche Volkeren vindt men 'er slechts weinig, die den toets kunnen doorstaan. Om de waare Romanze aan te treffen, is men verpligt zijn toevlugt tot de oude Volksliederen, en vooral, tot die der Schotten te nemen. Men vindt 'er echter ook eenige weinigen bij de

Franschen en Duitschers, die, schoon onlangs gemaakt, echter zeer fraai zijn; maar als men voor Romanzen gelieft te houden, wat 'er de *Philosophe sans fard* in zijnen dichtkundigen Ligger (Zie *N. Bijdr. bladz*. 621 *en volg*.) voor uitvent, dan vindt men zeker bij alle hedendaagsche volken Romanzen. Onder de Franschen heeft MONCRIF 'er twee gemaakt, die, naar mijne gedachten, de schoonsten zijn, die ik ergens hebbe aangetroffen. Zij hebben tot opschrift: *Les constantes amours d'Alix & d'Alexis; en: Les infortunes inouies de la tant belle, honnête & renommée Comtesse de Saulx*. Maar hij beklaagt zich, dat men in Frankrijk, sedert de verspreiding zijner eerste Romanze, geheel ten onrecht, deezen tijtel heeft gegeven aan alle Liefdeliedjes, die uit een gevolg van *Coupletten* bestaan. Het naïve van 't verhaal, zo in de taal zelve, als in de wending der gedachten, behoort zodanig tot het wezen der Romanze, dat ze uitscheidt dien naam waardig te zijn, zo dra ze dit vereischte mist. *Il faut que le style en soit naïf*, zegt MONCRIF, *c'est ce qu'ont negligé plusieurs bons auteurs. Ils ont écrit leurs Chansons en style d'Ode & c'est ôter à la Romance son merite principal*.

Merk hier nog bij aan, mijn Heer! dat hoe zinlijker de uitdrukking zij, hoe schooner de Romanze moet geschat worden. Gij zult mooglijk zeggen, dit is een vereischte in alle soorten van Poëzij. Ik stem dit toe, maar het blijft niet minder waar, dat de Romanze, meer dan eenig ander soort van Poëzij, door het missen eener geheel zinlijke uitdrukking gebrekkig wordt. De reden 'er van is duidelijk. Naar maate een volk nader aan zijnen oorsprong grenst, naar maate is zijne Poëzij zinlijker. Dit is zeker een van de oorzaaken der voortreffelijkheid der Grieksche en Latijnsche Dichters boven de Modernen. Nu is de Romanze haar oorsprong verschuldigd aan de oudste nieuwe Dichters, die in een zeker soort van Provenzaalsche taal of *patois* schreven, 't geen een mengelmoes van Fransch en Italiaansch of Gothisch was, 't welk te Rome meest in gebruik zijnde, daarvan de Romanische taal of *Romanze*, en de stukken, die in dezelve werden geschreven, *Romanzi* genoemd werden. 't is onbegrijpelijk dat de *Philosophe sans fard*, die deeze wooren uit MEINHARDS *Versuch über den Charakter und die Werken der beste Italiënische Dichter* overneemt, hier door zelf niet op de gedach-

te gekomen zij, dat de hedendaagsche Romanze, die toch niets dan eene navolging der oude is, de hoogste eenvouwigheid van zeden en de meest naïve en zinlijke uitdrukking vereischt. Gelief ondertusschen in het oog te houden, mijn Heer, dat bij het gezegde van MEINHARD nog veel bij te voegen zij, eer men het naauwkeurig kan noemen. Want schoon het waar is, dat men eerst aan alle stukjes, die in de opgegeven oude taal geschreven werden, den naam van Romanzen schonk, heeft kort hier op de Romanze toch haare eigen regelen en bepalingen gekregen, waardoor ze van alle andere soorten van Dichtstukken te onderscheiden is. Van haaren eersten oorsprong is haar niets, dan de naïve en zinnelijke uitdrukking bijgebleven. Men ziet die duidelijk uit het fragment eener oude Romanze, die MONCRIF, achter zijne *Comtesse de Saulx*, ons mededeelt, en hij voegt 'er bij: *Ces mêmes fragmens m'ont fourni ce qui caractérise le mieux une vraie Romance*.

Wilt gij iets goeds hierover lezen, mijn Heer! dan prijze ik u zekere fragmenten van GÖTHE aan, die niet in ieders handen zijn. Hij noemt ze: -*Auszug aus einem Briefwechsel über Ossian und die Lieder*

alter Völker, en zij maken het eerste gedeelte uit van zijn werkje: *Von deutscher Art und Kunst; Hamburg* 1773. Ik wil 'er u tot een proef, hoe zeer de naïve en ongekunstelde stijl tot het wezen der Romanze behore, eene enkele bladzijde van uitschrijven. *Sie kennen doch*, schrijft hij aan zijnen Vriend (bladz. 9 in fin.) *die liebe, süsse Romanze, von der ich mich wundere, dass sie sich in den* Dodsleischen Reliques *nicht finde: Heinrich und Kathrine*

> In ancient times in Britain Isle
> Lord Henry was well knowne -

ein englischer Schulrector, seines Namens Samuël Bishop, *hat gewisse* Ferias poëticas *gefeyret*: i.e. Carmina Anglicana Elegiaci plerumque argumenti (*ich schreibe Ihnen den verdienstvollen Titel*) latine reddita *geschrieben, und in diesen* Carminibus Anglicanis latine redditis *ist auch unsre Romanze* Elegiaci argumenti, *und also auch* Elegiaco versu; *schön skandirt und phraseologisirt, die sich also anhebt*:

> Angliacos inter proceres innotuit olim
> Henricus priscae nobilitatis honos! -

und wo ist nun die Romanze? - -

Uit dit weinige ziet gij reeds, mijn Heer! hoe veel stukken, die men thans algemeen Romanzen noemt, dien naam in de daad niet verdienen. Zelfs het lieve versje van MARMONTEL: *L'amour m'a fait la peinture &c*. schoon de aangehaalde *Philosophe sans fard* het noemt: *het beste dat wij in deezen smaak hebben*; is bij mij geen Romanze. 't is veel te geestig, zo in uitdrukking, als vooral in wending van gedachten, om voor eene Romanze te kunnen doorgaan, en gij begrijpt zelve, dat men zeer wel een bevallig minnedichtje maken kan, zonder daarom een Romanze vervaardigd te hebben.

Dewijl ik toch aan het schrijven ben, en mij niets meer streelt dan u eenige oogenblikken te onderhouden, wil ik hier een der fraaie Romanzen van MONCRIF afschrijven, en 'er dan die van MARMONTEL ondervoegen, om u de vergelijking te gemaklijker te maken. Ik neem hier de eerste, die MONCRIF gemaakt heeft, om dat ik mij verbeelde, dat ze over 't algemeen meer behagen zal, schoon ik de andere volmaakter vinde.

LES CONSTANTES AMOURS D'ALIX ET D'ALEXIS.

ROMANCE.

Sur un air Languedocien

Pourquoi rompre leur mariage,
Méchans parens?
Ils auroient fait si bon ménage
A tous momens.
Que sert d'avoir bague & dentelle
Pour se parer?
Ah! la richesse la plus belle
Est de s'aimer.

Quand on a commencé la vie,
Disant ainsi:
Qui, vous ferés toujours ma Mie;
Vous, mon ami.
Quand l'âge augmente encor l'envie
De s'entr'unir,
Qu'avec un autre on vous marie,
Mieux vaut mourir.

A sa mère, étant déja grande,
La pauvre ALIX
A deux genoux, un jour demande
Son ALEXIS.
Maman, il faut par complaisance
- Nous marier.
Ma fille, je veux l'alliance
D'un Conseiller.

La fille, a cette barbarie,
Bien fort pleura.
Au Convent de sainte Marie
On l'enferma.
Là, pendant trois ans éperdue,
Elle a gémi,
Sans avoir un instant la vue
De son Ami.

Un jour.... Quelle malice d'ame!
La mère a dit:
ALEXIS a pris une femme,
Sans contredit:
Et puis lui montrant une lettre,
Lui dit: Voyés,
Il vous écrit; c'est pour permettre
Que l'oubliés.

Alors, Conseiller & Notaire
Arrivent tous.
Le Curé fait son ministère
Ils font époux.
Pour elle, hélas! festin & dance
Ne sont qu'ennui:
Toujours lui vient en souvenance
Son Favori.

Le soir plus grande sâcherie
Saisit son coeur.
Sa mère la tanse & la crie
Toute en fureur.
Tout comme une brebis qu'on mène
Droit au bucher,
La pauvrette, en pleurant, se traîne
Pour se coucher.

Vrai Dieu! qu'ALIX, honnête & sage,
Se conduit bien!
Tous autres soins que du ménage
Lui sont de rien.
Voyant de son Epoux la flame
Qu'il lui portoit,
Elle lui donnoit de son ame
Ce qui restoit.

Hélas! son ame toute entière
A ses soucis,
Gardoit son amitié première
Pour ALEXIS.
Cinq ans, en dépit d'elle-même,
Passa les jours
A se reprocher qu'elle l'aime,
L'aimant toujours.

Pour chasser de sa souvenance
L'Ami secret,
On se donne tant de souffrance
Pour peu d'effet:
Une si douce fantaisie
Toujours revient;
En songeant qu'il faut qu'on l'oublie,
Ou s'en souvient.

ALIX, dans sa mélancolie,
Un jour l'Epoux
Lui mène un Marchand d'Arménie
Pour des bijoux:
Ma moitié, faites quelqu'emplette
De son écrin.
Perles & noeuds sont la recette
Pour le chagrin.

Baise-moi, moutonne chérie,
Je vais au plaid;
Tiens, prends de cette orfévrerie
Ce qui te plaît:
L'argent n'est que pour qu'on se donne
Quelque bon temps,
N'épargne rien; voilà, mignonne,
Vingt écus blancs.

Il part, Le Marchand, en silence,
L'écrin montroit
Qu'ALIX avec indifférence
Considéroit:
Chaque fois qu'il offre à la Dame
Perle ou saphir,
Chaque fois, du fond de son ame,
Sort un soupir.

En lui toutes fleurs de jeunesse
Apparoissoient;
Mais longue barbe, air de tristesse
Les ternissoient.
Si de jeunesse on doit attendre
Beau coloris,
Pâleur qui marque une ame tendre
A bien son prix.

Mais ALIX, soucieuse & sombre,
Rien ne voyoit.
Pourtant, aux longs soupirs sans nombre
Qu'il répétoit
D'où lui vient, dit-elle en soi-même,
Tant de chagrins?
Ah! s'il regrette ce qu'il aime
Que je le plains!

Las! qu'avés-vous qui vous soucie,
Comme je vois?
Si c'est d'aimer, je vous en prie,
Dites-le moi.
Eh! que sert de conter, Madame,
Un déplaisir,
Qui jamais, jamais de mon ame
Ne peut sortir?

Il n'est qu'un trésor dans le monde,
Je le connois,
Longtemps en espoir je me fonde
Que je l'aurois;
Et plus mon amitié ravie
Crut l'obtenir,
Tant plus j'aurois donné ma vie
Pour le tenir.

Le voir cent fois dans la journée
Me plaosoit tant,
Je l'emportois dans ma pensée
En le quittant,
Lorsqu'un lutin, par grand' rancune,
Vint l'enlever,
Puis d'un autre en fit la fortune
Pour m'en priver.

Dirai-je ma douleur profonde,
Quand je l'appris?
Pour m'en aller au bout du monde
Me départis;
Non qu'un instant en moi je pense
De l'oublier,
Mais pour mourir de ma constance
A le pleurer.

Marchand, est-ce or en broderie
Que ce trésor?
Madame, hélas! ce que j'envie
Surpasse l'or.
Sont-ce rubis? J'aurois sans peine
Rubis perdus.
C'est donc le trousseau de la Reine?
Ah! c'est bien plus!

Depuis qu'on vint, par grand dommage,
Me le ravir,
J'en ai tiré la chère image
De souvenir;
J'ai, la voyant, l'ame remplie
De désespoir,
Et ne garde pourtant la vie
Que pour la voir.

Ne tardés pas, j'en meurs d'envie,
Arménien,
Que cette image tant chérie
Je vole enfin.
Lors, avec un soupir qu'il jette,
Plus loin encor,
De son sein tire une tablette
Dans du drap d'or.

ALIX soudain prit la dorure,
La déplia;
Sur la tablette, en écriture,
Ces mots trouva;
ICI JE CONTEMPLE, A TOUTE HEURE,
DANS LES SOUPIRS;
JE GARDE TOUT CE QUI DEMEURE
DE MES PLAISIRS.

Alors ALIX la tablette ouvre
Tant vitement:
Eh! qu'est-ce donc qu'elle y découvre
Pour son tourment?
La voilà toute evanouie
A cet objet!
Qui n'eût même transe sentie?
C'est son portrait!

ALIX, mon ALIX tant aimée,
Hélas! c'est moi!
ALIX, ALIX tant regretée,
Ranime-toi;
Ton ALEXIS vient de Turquie,
Tout à l'instant,
Pour te voir, & quitter la vie
En te quittant.

Par ces tristes mots ranimée,
ALIX parla.
ALEXIS, j'ai ma foi donnée,
Un autre l'a:
Je ne dois vous ouir de ma vie
Un seul instant:
Mais ne monrés pas, je vous prie,
Partés, pourtant.

Voulant, pour complaire à sa Mie,
Partir soudain,
Avant que pour jamais la fuie,
Lui prend la main.
L'Epoux survient. A cette vue,
Tout en fureur,
Leur a, d'une dague pointue,
Percé le coeur.

ALEXIS meurt. ALIX mourante,
Les yeux baissés,
Dit: je péris, mais innocente;
Ce m'est assés.
Mon Epoux. votre jalousie
Verse mon sang:
Sans regret je quitte la vie,
En vous plaignant.

Depuis cet acte de sa rage,
Tout effrayé,
Dès qu'il est nuit, il voit l'image
De sa moitié,
Qui, du doigt montrant la blessure
De son beau sein,
Appelle avec un long murmure
Son assassin.

Après si triste tragédie,
Tout sage Epoux
Ne peut, de sa moitié chérie,
Etre jaloux;
S'il trouve un Marchand d'Arménie
Prenant sa main,
Il dit: C'est qu'on le congédie,
J'en suis certain.

Romanze van MARMONTEL.

L'amour m'a fait la peinture
De DAPHNÉ, de ses malheurs.
J'en vais tracer l'avanture;
Puisse la race future
L'entendre & verser des pleurs.

DAPHNÉ fut sensible & belle,
APOLLON sensible & beau;
Sur eux l'Amour d'un coup d'aile
Fit voler une étincelle
De son dangereux flambeau.

DAPHNÉ d'abord interdite
Rougit, volant APOLLON:
Il l'aproche, elle l'évite;
Mais fuiait-elle bien vite?
L'Amour assure que non.

Le Dieu qui vole à sa Suite
De sa lenteur s'aplaudit;
Elle balance, elle hésite:
La pudeur hâte sa fuite,
Le desir la ralentit.

Il la poursuit à la trace,
l'est prêt de la saisir:
Elle va demander grace;
Une Nymphe est bientôt lasse,
Lorsqu'elle fuit le plaisir.

Elle désire, elle n'ose:
Son père voit ses combats,
Et, par sa métamorphose,
A sa défaite il s'opose:
DAPHNÉ ne l'en priait pas.

C'est APOLLON, qu'elle implore:
Sa vue adoucit ses maux:
Et vers l'amant, qu'elle adore,
Ses bras s'étendent encore,
En se changeant en rameaux.

Quel objet pour la tendresse
De ce malheureux vainqueur!
C'est un arbre qu'il caresse,
Et, sous l'écorce qu'il presse,
Il sent palpiter un coeur.

Ce coeur ne fut point sévère,
Et son dernier mouvement
Fut, si l'Amour est sincère,
Un réproche pour son père,
Un soupir pour son amant.

Hoe natuurlijk, hoe ongekunsteld, hoe antiek is MONCRIF! Hoe geestig, hoe gekunsteld, hoe modern MARMONTEL! En nog haalt het opgegeven stukje van MONCRIF in naïfheid niet bij zijne Romanze van de *Comtesse de Saulx*; doch ik kan alles niet uitschrijven. Gij houdt ondertus-

schen wel in 't oog, dat ik altijd op de Romanze blijf doelen; want voor 't overige, gelijk ik reeds gezegd meen te hebben, vinde ik het versje van MARMONTEL zeer lief en bevallig.

Nu wil ik 'er nog eene zeer fraaie Romanze bijvoegen - in den noordschen smaak, en die niet algemeen bekend is. Alleen verzoek ik u, dat gij in dit Lied u niet gelieft te storen aan deszelfs, gelijk GÖTHE zich uitdrukt, *aerugo*, zijn *Feierliches Populäres*.

Zu HANNCHENS *Thür, da kam ein Geist*,
Mit manchem Weh und Ach!
Und drückt' am schloss und kehrt' am schloss
Und ächzte traurig nach.
Ists, Vater PHILIPP! *der ist da?*
Bists, Bruder! du, JOHANN?
Oder ists WILHELM, *mein Bräutigam*
Aus Schottland kommen an!
Dein Vater PHILIPP, *der ists nicht!*
Dein Bruder nicht. JOHANN!
Es ist WILHELM, *dein Bräutigam*,
Aus Schottland kommen an!
Hör, süsses HANNCHEN, *höre mich*,
Hör und willfahre mir!
Gib mir zurück mein Wort und Treu,
Das ich gegeben Dir!
'Dein Wort und Treu geb' ich dir nicht
Geb's nimmer wieder Dir!

‘Bis du zu meiner Kammer kommst,
Mit Liebeskuss zu mir!
Zu deiner Kammer soll ich ein,
Und bin kein Mensch nicht mehr?
Und küssen deinen Rosenmund?
So küss ich Tod dir her!
Nein süsses HANNCHEN, *höre mich*,
Hör' und willfahre mir.
Gib mir zurück mein Wort und Treu
Das ich gegeben Dir!
‘Dein Wort und Treu geb ich dir nicht,
Geb's nimmer wieder Dir!
‘Bis du mich führst zur Kirch' hinan
Mit Treuering dafür!’;
Und an der Kirche lieg' ich schon
Und bin ein Todtenbein!
'S ist, süsses HANNCHEN, *nur mein Geist*,
Der hier zu dir kommt ein!
Ausstreckt sie ihre Liljenhand
Streckt hebend sie ihm zu:
‘Da, WILHELM, *hast du Wort und Treu*,
Und geh, und geh zur Ruh!
Und schnell warf die Kleider an
Und ging dem Geiste nach,
Die ganze lange Winternacht
Ging sie dem Geiste nach.
‘Ist, WILHELM, *Raum noch, dit zu Haupt*
Noch Raum zu Füssen dir?
‘Ist Raum zu deiner Seite noch,
So gib o gib ihn mir!
Zu Haupt und Fuss ist mir nicht Raum
Kein Raum zur Seite mir?
Mein Sarg ist, süsses HANNCHEN, *schmal*
Das ich ihn gebe Dir!

Da kräht der Hahn! da schlug die Uhr!
Da brach der Morgen für!
'Ach, HANNCHEN, *nun, nun kommt die Zeit*,
Zu scheiden weg von Dir!';
Der Geist - und mehr, mehr sprach er nicht
Und seufzte traurig drein
Und schwand in Nacht und Dunkel hin
Und sie, sie stand allein!
'Bleib, treue Liebe! bleibe noch
Dein Mädchen rufet dich!';
Da brach ihr bück! ihr Leib der sank,
Und ihre Wang' erblich! -

Ook hier ziet gij, mijn Heer! dat het niet nodig zij, dat elke strophe met een' trek of *antithèse* besloten worde, schoon de *Philosophe sans fard* verzekert, dat dit de eigenschap der Romanze is. Gereeder stem ik hem toe, dat wij er, tot nog toe, geen in onze taal bezitten - te weten - eene echte Romanze: want als men het stukje van MARMONTEL 'er voor een houden wil, dan hebben wij 'er verscheiden, schoon minder kunstig geversifieerd, bij onze Dichters. Denk maar, om iets te noemen, op het lieve stukje van POOT:*De Maan bij Endijmion*.

Is onze taal 'er ondertusschen niet geschikt toe? Dit zoude ik niet durven zeggen. Ik vinde de waare Romanze zulk een allerliefst bevallig, en de verlopen jaa-

ren van onschuld en eenvouwigheid te rug roepend, soort van Dichtstukje, dat ik niets meer wenschte, dan dat wij ook iets in dit vak deeden, en 't is waarlijk om u gemeenzaamer met het schoone der echte Romanze te maken, dat ik mij getroost hebbe, zo veel in deezen brief uit te schrijven. Gij weet, mijn Heer! hoe het altijd een van mijne grondregelen geweest zij, dat één voorbeeld meer leert, dan duizend lessen.

Maar ik kom op mijne vraag te rug. - Is onze taal 'er geschikt toe? Thans ga ik, ik gevoel het, eene laatste dwaasheid begaan - ten minsten, ik ben 'er in de grootste verzoeking toe. Ik heb eenmaal in een ledig uurtje de proef genomen om in mijne moedertaal Romanzen te maken, en wel in twee verschillende smaaken. Ik behoef u niet te zeggen dat ze beide zeer gebrekkig zijn - maar, zo ik mij niet bedrieg, zijn het toch Romanzen. Zie daar! ik zal ze u beide mededeelen - 't is ten minsten iets nieuws, en mooglijk geven mijne prulletjes gelegenheid, dat 'er iets beters in dit vak voor den dag kome. Hier hebt gij de eerste:

ALRIK EN ASPASIA

In ouden tijd in Frankenland
Een goelijk Maagdske leefde,
Die al de maagdskens van het land
In schoonheid overstreefde.

Haar koontjes waren elk een roos,
Haar lipjes twee morellen,
En onder 't luchtig bovenkleed
Scheen blank albast te zwellen.

Een Gothisch Slot was haar verblijf,
Voorzien van breede wallen,
Een ophaalbrug, van ijzer stijf,
En holle paardestallen.

Twee torens, geel van ouderdom,
Men uit het dak zag pralen,
Wier weerhaan over 't mastbosch keek
Op heuvelen en dalen.

Trad iemand tot den binnengrond,
Men kon zijne aankomst weten.
Pof, pof, klonk ieder tred in 't rond,
Klink, klank, de zwaare keten.

Twee logge Doggen daadelijk:
   Hoef, hoef, de brug verweerden,
En duizend Echoos van rondsom
   Den hollen galm vermeerden.

Hier zag de teedre ASPASIA
   Haar' jongsten dag voor oogen.
Haar Minnaar was naar 't heilig Land
   Met Helm en Speer getogen.

En viermaal was de Lente alreê
   Den Leeuwrik komen wekken,
Sints hij zijn moedig ros beklom,
   En zij hem heên zag trekken.

Zij schat haar' lieven Ridder dood,
   En wenscht niet meer te leven. -
Waar 't anders mooglijk dat hij haar
   Geen naricht had doen geven?

Het arme kind was troosteloos,
   En hield niet op van weenen.
De waereld was haar wildernis,
   Natuur een graf vol beenen.

Nu zat zij bij een' groenen boom.
   En zong om 't hart te scheuren.
Het windje ritselde in het loof,
   En scheen met haar te treuren.

Dan zocht ze bij een heldre beek
Zich zelve in 't gras te ontvluchten.
Het beekje ving haar traanen op,
En stemde met haar zuchten.

Zo deed ze bosch en berg en dal
Van harte smart gewagen:
Zo sleet ze in menig wee en ach
Haare eindelooze dagen.

Als ze op een' koelen avondstond
Nu heidebloemptjes plukte;
Op ieder bloemptje een traantje wierp,
En dan aan 't steeltje ontrukte:

Terwijl de Herders bij de Kool
De zachte kudde telden,
En lange schaduwen het vee
Door 't ledig veld verzelden:

Trad JAN, haar oude huisknecht, aan,
En stoorde een poos haar rouwe:
‘Een vroome Pellegrim is daar,
Die vraagt naar u, Jongvrouwe!’ -

De Nacht zinkt neêr: hij zoekt verblijf,
Ga, doe hem niets ontbreken.
‘Neen, Jongvrouw! neen, hij vraagt naar u,
En moet u zelve spreken’.

Ach vraag wat hij van mij begeert,
Van waar hij is getogen. -
‘Hij komt van de Oevers der Jordaan,
En zag den Dood in de oogen’.

Meer spreekt hij niet: meer hoort ze niet!
Zij is reeds enkel leven -
Haar voeten raken naauw de grond -
Zij schijnt naar 't slot te zweven -

Zie daar de brug, - Waar is de man?
Waar is hij toch gebleven? -
Gij komt dan van Jerusalem -
Is ALRIK nog in 't leven?

‘Hij leeft nog, zo het leven heet,
Van 't noodlot aangegrepen,
‘Een aanzijn, eenzaam als de dood,
De waereld door te slepen’.

Hoe! heeft mijn Ridder dan de Faam
Niet met zijn' roem beladen? -
‘Het bloed van menig Saraceen
Ruischt heinde en veer zijn daaden!’

Maar, Pelgrim! waarom dan getreurd?
De eer kon hem staêg bekoren! -
‘Wat baat hem zege en lauwerkroon?
Hij derft zijne Uitverkoren!’

Zo nog haar flaauwste beeldtenis
   Hem daar voor de oogen wemelt -
Ach! waarom dan niet weergekeerd,
   En in haar' arm gehemeld?

‘Hij vreest, de droeve vreest, Jongvrouw!
   Dat gij hem zult verachten.
Een lange maatelooze rouw
   Ontstal hem jeugd en krachten.

De Zon zonk loodregt op zijn hoofd.
   Zijn blos is hêen gevlogen.
Hij draagt een ruige baard als ik,
   En gaat naar 't graf gebogen’.

Hoe zeer het leed hem krommen mogt,
   Hoe ruig zijn baard moog wezen -
Hij blijft veroud, gekromd, gebaard,
   Mijn eenigste Uitgelezen!

‘De liefde aast op bevalligheid -
   Zijn aanblik zou haar weren’.
Ik min de Parel, niet de schulp;
   En kan de ziel verkeren? -

‘Zijn ziel is niet verkeerd, o neen!
   Maar kan een rif u strelen?’ -
Och of de waereld mij ontzonk
   En ik zijn smart mogt helen!

‘O zoete, lieve ASPASIA!
   Gij eindigt al zijn rouwe.....
Herken uw' ALRIK in uw' arm,
   Hij leeft voor u, Getrouwe!’

Ach ALRIK! ALRIK! - kan het zijn? -
   ‘O voel of het kan wezen!’-
Ja, ALRIK! ALRIK! 't moet zo zijn!
   Een kusch heeft mij genezen. - -

Nu kon aan 't volgestroomd gevoel
   Geen klankje meer ontglippen,
Dan 't bonzen van één zalig hart,
   En 't murmlen van vier lippen.

De stille nacht werd dageraad:
   De wind alleen bleef slapen.
Het treurig slot..... één oogenblik
   Had alles reeds herschapen.

De Landstreek was een Paradijs -
   De zaalen lustpriëelen, -
En 't Vooglenheir scheen in het rond
   Een Bruiloftslied te kwelen.

Heel 't Huisgezin was louter vreugd,
   Die aller hart vereende.
Elk liep, elk draafde, elk juichte in 't rond,
   Elk sprong, elk lagchte, elk weende.

De Ridder trad vast, hand aan hand,
   En arm in arm, naar binnen;
Met zijn geliefde ASPASIA,
   Trap op, trap op, naar binnen.

Nu smaakte hij in stille vrêe
   De vrucht van al zijn pogen,
Waarom hij over berg en zee
   Geharnast was getogen.

Hij lei de lans voor altijd af,
   Om nu, met kalme zinnen,
Ter zeege van het heilig Graf,
   Weer Ridders aan te winnen.

De andere is in den noorschen smaak en heeft tot opschrift:

COLMA.

In 't eenzaame Hutje
Sleet COLMA bij winter
Den slependen nacht.
De noodstormen huilden,
De springvloeden gierden,
En 't ijs loeide in 't rond.

Een dwarrelend lampje
Verspreidde aan den kleiwand
Een nevelig licht;
Gelijk bij de dooden,
De staatige dooden,
De lijklampen doen.

Daar zat zij en treurde,
Zo eenzaam, zo ledig,
Zich 't harte van een.
Wat baat haar de morgen?
Zij ziet bij zijn purper
Haar' Minnaar toch niet!

Langs bergen en dalen
Was EDWIN getogen
en vijand te keer,
En 't zieltje van 't Meisje
Was met hem gevlogen,
En zweefde om hen hêen.

Ach Hemel! het lamplicht
Wordt blaauw voor haare oogen,
En kraakt in de pijp -
En tegen haar over
Aanschouwt ze den Minnaar,
Den eenigen Man!

Maar niet met die wangen,
Daar roozen bij kwijnden;
Dien lagch in den mond,
Die 't al om zich heenen
Herschiep in een Eden
Van stroomend genot.

Holoogig en spraakloos,
Met beenige kaaken,
En lippen van lood,
Stond EDWIN daar voor haar,
Vol rimpels en praamen,
Gevoelloos en stijf.

Genoeg, 't scheen de Minnaar,
Dien ze eenmaal beminde
Om 't eeuwig te doen -
Een hut en zijn schaduw
Verzwelgt in haar harte
Een' troon zonder hem!

Voor alles verloren,
Halfdronken van blijdschap,
Van teerheid, en min,
Ontsluit ze haar armen; -
Maar EDWIN bleef roerloos
En ijlde 'er niet in. -

Met zwellende boezem,
Door 't poppelend harte
Aan 't golven gebragt,
Vliegt ze om hem te omvatten -
De hut wordt haar Hemel!
De middennacht dag! -

Zij grijpt - Daar verdwijnt hij!
Zij ziet slechts een' nevel,
En bloed op den steen -
Zij kent heel haar noodlot,
Grijpt bevend naar 't lampje;
Maar 't brandde niet meer!

Door ijzing bevangen,
Van weedom en smarte
Gevoelloos en stom,
Zoekt ze aaklig in 't donker,
Schoorvoetend en tastend,
De strodeur der Hut.

Ze ontsluit ze, stuiptrekkend,
En ijlt door de heide
In 't holle des nachts,
De noodstormen huilden,
De springvloeden loeiden -
Zij hoort het niet meer!

Zij stuit aan den Heuvel,
Den vochtigen Heuvel,
Daar, diep in den grond,
't Gebeente vermolmde,
Het dierbaar Gebeente
Van heel haar geslacht.

Hier zinkt ze op het Aardrijk -
Gevoelt zich nog eenmaal,
En troetelt het Graf -
Haar lippen verbleekten,
Haare oogen verstijfden,
En 't roosje brak af.

Thans wil ik 'er niets meer bijvoegen, dan het ernstig verzoek, dat gij u onthoudt van alle vergelijking tusschen MONCRIF en mij. - Gij kunt die moeite gemaklijk uitwinnen, dewijl ik u de uitkomst deezer vergelijking vooraf mede kan delen.

DERDE BRIEF.

OVER HET ONNATUURLIJKE, GEOUTREERDE, ONWAARSCHIJNLIJKE ENZ.

BRIEF VAN MEVROUW ***

Ik heb het schoone werkje van den Heer *** gelezen, en op ieder bladzijde de tederheid en kieschheid van gevoel in dien Schrijver bewonderd; beide deeze gaven vertonen zich zelfs in zijne woorden en uitdrukkingen, die alle tot de waare taal der natuur behoren, en geven aan zijnen geheelen stijl die zachte harmonie, die ongekunstelde toverkracht, die onmiddellijk tot het hart van alle zijne Lezers doordringt, en 'er zich ten eenenmaal onwederstaanbaar meester van maakt. - Zie daar mijn oordeel, mijn Heer! dat ik mij wel gewacht zou hebben van immer uit te brengen, indien gij 'er

mij niet op zulk eene dringende wijze toe verzocht had. Geloof ondertusschen niet dat dit in alles het oordeel van 't Publiek zij - 'er scheelt veel aan! - 't Is waar, veelen, zeer veelen mijner kennissen, vooral die tot mijne sexe behoren, denken hieromtrent geheel eenstemmig met mij - maar ik kan niet ontveinzen, dat ik een groot getal anderen een geheel verschillend vonnis 'er over heb horen vellen, en tot eene kleene straf voor dat gij een Vrouw, in weerwil van haar zelve, in een' Kunstrechter herschapen hebt, wenschte ik dat gij hunne zwarigheden, die ik altijd tegen de grootste mannen, en juist tegen het uitmuntendste gedeelte hunner werken, heb horen aanvoeren, voor mij oploste. Zie hier hunne geheele uitspraak over het Werkje zelf. ‘Onbetwistbaar bezit de Schrijver der *** eene welsprekendheid, daar men schaars de wedergaê van vindt; het juiste woord staat altijd hem ten dienste en men zou moeite hebben om eene bevalliger wending aan de minste zijner uitdrukkingen te geven. De geheele kleene Roman is met gevoel en kieschheid geschreven - alleen is het te bejammeren, dat alle de sentimenten boven de natuur, de hartstochten geoutreerd, en

een groot gedeelte der tonaalen romanesk zijn. In een woord; hij kan bij ons worden, wat GÖTHE bij de Duitschers, ROUSSEAU bij de Franschen, PETRARCHA bij de Italiaanen, en RICHARDSON bij de Engelschen is.'

't Is wonderlijk, dat men juist daar ter plaatse over romaneskheid klaagt, waar ik, onder het lezen, het grootste vermaak geniete; schoon mijne ziel echter zo geheel niet ten ondersten boven geschapen is, dat mij slechts het onnatuurlijke zoude behagen. Neen! ik bemij de natuur, en zo ik haar in een Dichtstuk of Roman niet aantreffe, is derzelver Schrijver gewis mijn man niet. Dan, gij begrijpt reeds genoeg, mijn Heer! wat ik weten wilde. Verpligt mij door aan mijne nieuwsgierigheid te voldoen; maar vooral geen kunstwoorden, en zo weinig Metaphysica als mogelijk is. Denk dat gij aan eene vrouw schrijft, die geen savante is.

Ik ben enz.

Antwoord op den voorigen.

Ik begin waarlijk te geloven, dat mijn oordeel over de kleene Roman van den

Heer *** juist geweest zij, dewijl het uwe, bekoorlijke LOUISE! 'er mede overeenstemt. Geloof mij, dit is geen compliment. Gij hebt mij meer dan eens horen beweren, dat ik over 't algemeen den smaak uwer sexe ver boven dien van ons geslacht stelle, en het is het werk van den smaak om over de schoone voortbrengsels der genie te oordeelen. Waarlijk men zou, of zeer weinig met uw geslacht hebben moeten omgaan, of zelfs een' zeer groven smaak moeten bezitten, om te ontkennen, dat de Vrouwen met een fijner gevoel dan wij begaafd zijn, en hier komt het eigentlijk in het schoone te beoordeelen op aan. Uwe beschuldiging is derhalven reeds wederlegd. Neemt gij het woord van Kunstrechter in eenen goeden zin, voor iemand naamlijk, die een kiesch gevoel van het schoone heeft - Lieve LOUISE! hoe onrechtvaardig verwijt gij mij dan van u herschapen te hebben! - Wie toch bezat ooit in zulk eene tedere jeugd een kiescher en uitgebreider gevoel, dan de achttienjaarige LOUISE, en wie bezit het thans meer dan Mevrouw ***?

Maar mooglijk verstaat gij door een' Kunstrechter een wezen, dat eeuwig redeneert; ijskoud redeneert, waar men gevoelen moet.

Hoe, Mevrouw! - ik u in zulk een gedrocht herscheppen? Waarlijk ik moest wel eene dolheid bezitten van mij met gedaante verwisselingen te willen bemoeien, indien ik een lief, bevallig, Vrouwtje in eenen walgelijken en vervelenden..... Ik weet 'er in de daad zo ras geen woord voor - genoeg, in een iets wilde herscheppen, dat den Jooden eene dwaasheid en den Christenen eene ergernisse is. - Beginnen wij met de Jooden - zij hebben de oudste brieven.

Een zeer metaphysische kop onder deeze mozaïsche bende (schrik niet, lieve LOUISE! zijn hoofd is ruim genoeg geweest om de Metaphysica en 't gezond verstand beide te kunnen bergen) drukt zich hier over zeer galant uit. Ik zal een gedeelte van een zijner brieven voor u vertalen - deszelfs inhoud zal hier en daar licht verspreiden over mijn antwoord op de, mij door u voorgestelde, vraag.

'Eergisteren ontving ik een' brief van u (dus schrijft EUPHRANOR aan THEOKLES Deeze naamen geeft MOZES-MENDELSZOON aan de twee Personaadjen, die hij over de natuur van 't vermaak brieven laat wisselen. En zie hier hoe hij ze ons in zijn voorbericht beide leert kennen:
'THEOKLES, een Engelsche Geleerde en naamserfgenaam van dien lievenswaardigen weper, die ons door den Zedenleeraar des Graaven van SHAFTESBURIJ bekend is, had zijn Vaderland voor eenigen tijd verlaten. De verleidende Inbeeldingskracht, met de fransche ligtzinnigheid vermengd, welke van veelen zijner Landslieden voor Metaphysica verkocht wordt, was zijne neiging tot grondigheid zodanig tegen, dat hij besloot zich aan zijn Vaderland, zijne rust, en de omhelzingen zijner vrienden, te onttrekken, om een volk te zoeken, dat juist denken waardiger hield dan vrij denken. Duitsland scheen hem dit volk te beloven. Hij las de onsterfelijke schriften, daar onze Landslieden in de laatste Eeuw de geleerde Waereld mede verrijkt hebben, en men zegt, dat de droogheid en zelfs het *Phlegma*, dat hun van eenige beuzelachtige Schrijvers te laste gelegd wordt, eene van de oorzaaken zou geweest zijn, die hem aandreven deeze natie te leren kennen. Hij trok van school tot school, en onder de gedaante eens nieuwsgierigen Reizigers had hij het genoegen van alle de vergaderingen van geleerde Genootschappen, onbekend, bijtewonen. Dan, hij zoude over den galanten en vlugtigen aart onzer tegenswoordige Geleerden niet weinig verwonderd geweest zijn, en zijne vrienden in Engeland geschreven hebben, dat hij zich in zijne hoop bedrogen vond, dat de wijsgeerige Windmakers ook in Duitsland de overhand genomen hadden, en dat slechts hier en daar nog eenige regtschapen Philosophen, als in 't verborgen, leefden, die zich naauwlijks onderstonden hunne hoofden op te heffen, en welligt ook eindelijk den stroom zouden moeten nageven. Gedurende zijn verblijf te ***. had hij met eenige jonge Edellieden aldaar, die volkomen naar zijnen smaak waren, vriendschap gemaakt. Onder deezen is hij eenen jongeling uit het huis van ***., die in 't vervolg onder den naam van EUPHRANOR voorkomen zal, 't meest toegedaan, en uit liefde voor denzelven houdt hij zich, sedert eenigen tijd, in een' kleenen oord aan de S.... op. De jongeling bezoekt dikwerf het eenzaam verblijf van THEOKLES, waar zij in genoeglijke stilte hunne uuren aan de vriendschap en de studie wijden; en als de jongeling verpligt is zich van zijnen Vriend te verwijderen, zetten zij hunne onderredingen in brieven voort. De volgenden, die zij over de natuur van het vermaak gewisseld hebben, zijn mij door een toeval in handen geraakt, en ik hebbe mij niet onthouden kunnen de kleene verraderij te begaan van ze der Waereld bekend te maken.'

Tot dus ver de Uitgever der brieven: *uber die Empfindungen*. Uit dit kleen voorbericht begrijpt gij, Mevrouw! hoe veel dezelve beloven, en 'er word waarlijk in aan de belofte voldaan. Hartlijk wenschte ik dat een kundig Vertaaler ze onze Landgenooten in hunne taal aanbood. wiens inhoud mij heden stoffe

tot nadenken zal geven. Hoe dikwerf heb ik hem ontvouwen, gelezen, en weder te saamen geslagen! Deeze gewigtige brief verdient alle mijne opmerkzaamheid, dewijl

zijn inhoud eenen invloed op uw geheel leven voorspelt. Gij beroemt u de denkbeelden

van de natuur des vermaakt ontwikkeld te hebben, en het verheugt u dat het u gelukt zij in de diepte der gewaarwordingen eenen verspiedenden blik te werpen. Niet dat gij door uwe ontdekkingen roem poogt te verkrijgen; neen! u streelt veel meer de hoop van door dit uw inzien meester van uwe gewaarwordingen te worden, en ze aan den wagen der Reden te kluisteren. Hoe gemeenzaamer ik met de natuur des Vermaaks worde, zegt gij, des te weiniger zullen mij de momaangezichten misleiden, die waare dwaallichten, die het menschlijk geslacht van den eenen poel in den anderen voeren, en dan met zijne onnozelheid den draak steken. Gij nodigt mij tot gelijke overdenkingen uit, en belooft mij uwe gedachten open te zullen leggen, zo dra ik mij door eigen nadenken daar toe voorbereid zal hebben. - Dierbaarste Vriend! hebt gij wel overwogen aan welk een gevaar uwe onderneeming verknocht zij? 'Er zijn Wijsgeeren geweest, die de Reden de verstoorderesse van ons vermaak genoemd hebben. Ik houde ze in geenen deele daar voor; alleen dan wordt zij het zeker, als zij den oorsprong van het vermaak nasnuffelt. Onze gelukzaligheid hangt van het ge-

not af, en 't genot van de snelle gewaarwording daar elke schoonheid onze zinnen mede verrast. Ongelukkig zijn die geenen, welken de reden tegen den aanval van zulk eene verrassing gehard heeft. De lust vervliegt, als wij onze gewaarwordingen al te zorgvuldig zoeken op te klaren. Ontelbaare voorbeelden bieden zich aan, die deeze waarheid bevestigen. Als gij op de beschouwing eener schoone in verrukking geraakt, dan vereenigen zich ontelbaare aantrekkelijkheden tot uwe nederlaag. De harmonische samenstelling haarer leden, haare verblindende gelaatsverf, haare vuurige oogen en haare bespraakte trekken stemmen in eene bekoorlijke verwarring overeen, en maken zich meester van uwe ziel. Erken het aan deeze verwarring dat zij u geen tijd laat om ze te ontwikkelen. Wacht u, in plaats van vuurige oogen, aan de gesteldheid der vochten in 't oog, en in plaats van aanminnige trekken, aan eene gemaklijke beweging der gelaatsspieren te denken. Op 't zelfde oogenblik zoude uw vermaak sterven, en gij zoudt, in de plaats van eenen zoeten wellust, eene menigte drooge waarheden hebben. Zij, die de schriften der onsterfelijke Ouden slechts lezen om ze te ontleden

en rhetorische figuuren, even als een Insektenkenner de gedroogde geraamten der wormen, te verzamelen, zijn te beklagen. Ze zoeken en vinden de regelen der welsprekendheid; ze worden Wetgevers in de schoone wetenschappen; dan, zij gevoelen de schoonheden niet meer, die zij ons aanprijzen. Hun gevoel verandert zich in een logisch besluit.'

Wat zegt gij van deezen Israëlijt, Mevrouw? Zou hij bijna niet in staat zijn om u met de Metaphysica te verzoenen? O zo de Christen zich hier bijvoegt, krijgt gij gewis de nederlaag. Voor deeze keer zal ik u echter met een uwer Vrienden bezig houden. Raad eens met wien, Mevrouw? - Dan bij zulk eene uitgebreide belezenheid als gij bezit, zoudt gij waarlijk meer dan een Edipus moeten zijn om hier niet te missen. - Met uwen geliefdsten Reisbeschrijver, met den man die de gave heeft van alle zijne lezers zijn gehee tochtje met zich te laten doen, met - BRIJDONE, mijn Heer! BRIJDONE! - juist, Mevrouw! gij zijt 'er. 'Zo dra gij het hart, zegt hij, door de Wijsgeerte verhard, en als in een digt weefzel van diepdenkende Rede bewonden hebt (zie daar juist de be-

schrijving van een' Kunstrechter in eenen kwaaden zin, die zijn gebrek aan smaak door de spitsvinnigheden der scholastieke Metaphysica waant te vergoeden) raken die fijne snaaren van zwakheden en aandoeningen, die zo teder, zo kiesch, zo buigzaam waren, ontsteld, en worden hard en onbewegelijk; men verliest dan voor altijd dien zagten toon van gevoeligheid, waar door wij eene soort van harmonie, van eenstemmig geluid, maakten met alles wat ons omringde.'

Hier stemt mede overeen het getuigenis van den zeer geleerden Turk MUSTAPHA, en van zijnen kundigen Navolger DEMETRIUS CANTIMIR, Prins van Moldavien, die beide.... 'Ach Hemel! mijn Heer! gij bezit waarlijk de gave om een mensch van verveelendheid te doen sterven. Welk een omweg om mijne vraag te beantwoorden!'... Lieve LOUISE! vergeef mij voor deeze keer mijne snapachtigheid. Behalven dat ik altijd vrolijk en luchtig ben als ik aan u schrijve, heb ik ook eene kleene wraak willen nemen over uwe honende beschuldiging. Thans ben ik weer geheel mededogen. - Ik haast mij om uwe vraag te beantwoorden, en mooglijk zult gij toestemmen, dat ik in het uitschrijven mijner zeer lange aan-

halingen nog niet zo geheel wreed geweest ben, als het in den eersten opslag wel scheen.

Waarom kaagt men over 't algemeen altijd over onnatuurlijkheid, geoutreerdheid, onwaarschijnlijkheid enz. (want men drukt het zelfde denkbeeld dikwijls onder nog vijfentwintig andere woorden uit) bij het lezen der voortbrengsels van de grootste Geniën en juist bij de uitmuntendste gedeeltens dier voortbrengsels? Zie daar, zo ik mij niet bedrieg, de vraag daar 't op aankomt.

Bezit gij uwen uitmuntenden hermitage-wijn nog, Mevrouw? - Ik meen niet dien men gewoonlijk bij u drinkt, maar die uw Echtgenoot slechts voor een' enklen kenner op eenen buitengewoonen *jour de fête* voor den dag laat komen? Herinnert gij u nog hoe hij voorleden zomer mijne vraag beantwoordde: hoe het kwame dat hij met dien wijn zo pretieus ware, en of hij hem van die waarde niet weer kon krijgen? - ‘o Ja! maar ik heb hem honderd maalen onder mijnen anderen hermitage-wijn laten schenken, en een enkel mensch proefde 'er het onderscheid tusschen, terwijl het gros altijd betuigde den eersten even goed te vinden. Nu kost mij de laatste juist de helfte meer. Ik schenk hem derhalven aan niemand meer dan aan

de zulken, die 'er het genot van kunnen hebben en 'er de waarde van genieten.’ Stel, Mevrouw! dat uw Echtgenoot aan zijne gasten, die geen onderscheid tusschen zijne beide soorten van hermitage-wijn konden proeven, de grootere voortreffelijkheid van de eerste boven de laatste had willen betogen, denkt gij dat hij hier in zou geslaagd hebben? Was dit mooglijk geweest?

Gij weet, Mevrouw! dat het gehemelte en de tong met zekere zenuwtepelen voorzien zijn, die, door eenig voedsel aangedaan, de gewaarwording, die wij smaak noemen, aan de ziel mededeelen. De Natuurkundigen verzekeren ons dat deeze zenuwtepelen van drie soorten, en door hunne verschillende groote van elkanderen te onderscheiden zijn. Zij, die enkel de grootsten bezitten, hebben dien algemeenen smaak, dien wij in alle menschen waarnemen. Al wat hun den honger stilt is wel - 't zij dan dat het een stuk spek of een uitgekipt westphaals hammetje zij - zij kennen 'er weinig of geen onderscheid in. Die met de middensoort voorzien zijn, hebben eenen onderscheidenden smaak. Zij worden het onderscheid tusschen goed en beter ontwaar. Zij eeten niet enkel vor den honger; maar

teffens om den mond te strelen. Eindelijk zijn 'er menschen, die zulke tedere en ligt-aangedaane zenuwtepeltjes in den mond hebben, dat ze door den geringsten wansmaak beledigd worden, en niet alleen het goede van het betere onderscheiden, maar zelfs het laatste uitmuntende gewaar worden. Verbeeld u nu voor een oogenblik, Mevrouw! dat drie menschen, van welken ieder een bijzonder soort van deeze drie zenuwtepelen bezit, op drie achtereenvolgende dagen aan verschillende huizen het middagmaal met elkanderen houden. De eersten dag dineeren zij bij eenen ouderwetschen Vaderlander. Alles is wel - het goede hart staat in 't midden, en 'er is zeker meer dan nodig is om den honger te stillen. Den volgenden dag bevinden ze zich aan de tafel van eene eerwaardige Matrone, die een groot zwak heeft voor de keuken en al wat tot de kokerij behoort. Alles is zeer lekker en doet de hoofdmerite van de Vrouw van het huis eer aan. Eindelijk eet men bij een' Lekkerbek, bij wien sedert lang een fransche Kok geen van de minst nodige meubelen geweest is. De tafel torscht minder ponden; maar daarentegen is al wat 'erop verschijnt, *du dernier goût*. Stel nu, Me-

vrouw! dat de man met zijne fijne tong een verslag van de drie gedaane maaltijden moest doen; hij zou zeggen: De eerste was goed - de tweede beter - maar de derde*du dernier bon*. Zijn de Heeren niet meê van mijn advies?

De man met zijn groove zenuwtepelen.

Om U de waarheid te zeggen, mijn Heer! ik vond het eeten even lekker toegemaakt. Ik betuig 'er geen onderscheid tusschen ontdekt te hebben, en om de keur 'er van wilde ik niet van den balk vallen.

De man met de middelsoortige.

Neen! dat vinde ik niet. Zeker was de eerste maaltijd de minste van de drie. In de beide volgenden was alles veel beter uitgekozen en lekkerder toegemaakt, maar tusschen die beiden heb ik ook geen keur ter waereld. De grooter lof, die mijn Heer (wijzende op den eersten beslisser) aan den laatsten boven den tweeden geeft, is, naar mijne gedachten, geoutreerd.

Mijn man met zijn fijne zenuwtepeltjes wordt driftig en verdedigt zijn stuk; maar vergeefsch; - mooglijk ware zijne drift toorn

geworden, zo een wijsgeerig Ventje van vier en een halve voet Rhijnlands hem niet spoedig op den schouder getikt had en in 't oor gebeten: Waarom wilt gij een denkbeeld van de blaauwe kleur aan een' geboren Blinde geven? Hij mist het eenige zintuig, dat hem die kleur kan doen kennen - bezat hij dit, uwe woorden waren overtollig, nu zijn ze vruchtloos. De geheele merite van uwen meer kieschen smaak behoort, met eerbied, aan uw fijn en aandoenlijk zenuwtepeltje. Uwe Antagonisten missen dat - hoe wilt gij dat ze van uw gevoelen zijn? -

Lieve LOUISE! dit is zo waar; door de dagelijksche ondervinding zo bevestigd, dat ik mij altijd over mijne dwaasheid schaam, als ik met drift mijn' smaak tegen de menigte wil verdedigen? - Of zou dezelfde waarneming minder gegrond in den smaak omtrent dingen van het vernuft, omtrent het schoone, zijn? Smaak, in dien overdragtigen zin genomen, is niets anders dan het gevoel van het schoone, en hoe verschillend is dat gevoel niet! 'Er zijn hier ten minsten ook drie rangschikkingen te maken. Alle menschen hebben eenig gevoel - Sommigen hebben het tederer - enkelen zo kiesch als het mogelijk is. Hoe vaak ont-

dekt zich dit onderscheid duidelijk in voorvallende gebeurtenissen! - Bij een treurig voorval, bij voorbeeld, zullen de meeste menschen met hun volle hart zeggen: dat spijt mij! sommigen zullen 'er traanen om storten; enkelen alles gevoelen, wat de Lijder zelf gevoelt; en 'er dagen onder gaan zuchten. De Liefde, de Vrienschap, de vreugd, de smart, in 't kort, alle de gewaarwordingen van de laatsten, zullen altijd geoutreerd voor moeten komen aan de eersten, en kunnen ook niet anders, zo dra deezen niet teffens uit wijsgeerige grondbeginselen van menschenkennis; maar enkel uit hunne eigen gewaarwordingen, dat toch het zwak der meeste menschen is, redeneeren willen.

Dan het is niet alleen eene mindere maat van gevoel, die ons belet de schoonheden van een' met meer gevoel begaafden Schrijver of Dichter gewaar te worden en op haaren regten prijs te stellen; gebrek aan kunde moet teffens een Lezer bij het werk van eenen kundigen Opsteller of koel houden, zo hij nederig genoeg zij om de vervelendheid, die hij ondervindt aan zijne onkunde toe te kennen; of over onnatuurlijkheid en romaneskheid doen klagen, zo dra

hij slechts eene maatige eigenliefde aan de minste presensie huuwt.

Stel dat iemand, of de natuur in 't geheel niet bestudeerd hebbe, of haar slechts alleen kent, zo ver ze zich binnen den kleenen omtrek van ons Gemeenebest aan hem opdoet; de toneelen en schilderijen, die een Dichter, zelfs blindelings, naar de natuur copieert - maar zo als ze zich, bij voorbeeld, in Zwitscherland, Italien, en Sicilien vertoont - zullen hem reeds romanesk voor moeten komen, en wat zal het zijn indien de Kunstenaar uit deeze schilderachtige Landen zijn ideaal geformeerd en naar het zelve gewerkt heeft? Hoe veel schoone beschrijvingen vinden wij in VIRGILIUS, die aan niemand natuurlijk zullen schijnen, die de gezegende landstreek niet kent, waarin hij leefde, en waar eene natuur, milder dan in de noordelijke gedeeltens van Europa, alle haare schatten ten toon spreidde. Hoe voortreffelijk, hoe hoogstnatuurlijk, kwamen die eigen beschrijvingen ondertusschen BRIJDONE voor, toen hij ze op de plaatsen zelve, daar ze gedicht waren, herlas: en deeze zelfde BRIJDONE na geheel Engeland, Portugal, Spanje, Italien en een gedeelte van Sicilien doorgetrokken te heb-

ben, vindt op het laatste eiland nog eene plaats, die hem door haare romaneskheid in enthusiasme brengt - ik meen de Latomie, eene edele onderaardsche tuin van eene ongelooflijke uitgestrektheid, waarvan het grootste gedeelte omtrent honderd voeten beneden het waterpas der aarde is.

Wat ik hier van de natuur zeg, is omtrent alle andere kundigheden teffens waar. Ik weet geen Dichter, die meer partij van de verbazende Hemelbollen, die boven onze hoofden zweven, getrokken heeft, dan KLOPSTOCK. Men kan in de daad van hem zeggen, dat hij in zijn element is, wanneer hij met eenen scheppenden blik over zonnen en waerelden beslist. Maar hoe zullen deeze schoone plaatsen eenen leezer voorkomen, die van alle astronomische kundigheden ten eenemaal ontbloot is? Hij kan in dezelve niets dan wartaal vinden, en is het mooglijk dat ze hem behagen kunnen?

Past het tot hier toe beredeneerde nu slechts op uwe vraag te, Mevrouw! en ik verbeelde mij, dat het antwoord zich gemaklijk zal laten vinden.

De Vernuften, die in de renbaan der fraaie Letteren als starren van de eerste groote uitgeblonken hebben, bezaten eenen hoogen

trap van gevoel - eene sterke en vruchtbaare verbeeldingskracht, die elk voorwerp, dat hen omringde, het kleenste niet uitgezonderd, gretig ontving en met verdubbeling te rug kaatste. Hier bij hadden ze zich door eene vlijtige oeffening die algemeene kundigheden verkregen, die zo onontbeerlijk voor den Dichter zijn, en elk deezer kundigheden werd door hun verfijnd en uitgebreid gevoel bezield en gebezigd. Kan het nu anders zijn of de met minder gevoel en kunde begaafde Lezers hunner schriften moeten dezelve over 't algemeen geoutreerd en romanesk vinden, en vooral op die plaatsen, die aan gevoelige harten en geoeffende hoofden het meeste behagen moeten, om dat ze 'er hunne eigen gewaarwordingen in ontmoeten, en de Dichter daar, om zo te spreken, zijn geheel gevoel in uitgeput heeft?

Hoe is het mogelijk, bij voorbeeld, dat de meeste Jongelingen de *nouvelle Heloïse* van ROUSSEAU niet geoutreerd zouden vinden, daar bijna alle zijne toneelen door het fijnste gevoel gekozen zijn, en alom eenen Schrijver verraden, die bij het kleenste voorwerp genieten kan, en geen zandkorrel ongemerkt voorbijgaat, zonder dat dezelve eenig voedsel aan zijn gevoelvermogen ver-

schaft heeft; daar alle de sentimenten uit een hart voortspruiten, zo als 'er weinig, zeer weinig harten gevonden worden, dat, voor de fijnste nuançes van edelmoedigheid en grootheid vatbaar, hiervoor de grovere zinnelijke genietingen ten eenenmaal vergeet; hoe is het mooglijk, vraag ik nog eens, dat het werk van zulk een' Schrijver natuurlijk zou voorkomen aan die groove harten, die geen wellust kennen dan dien ze met de dieren gemeen hebben? Voor hun zijn zeker de gevoelens van eene *Julie* en eenen *Saintpreux* onnatuurlijk en romanesk.

Ik bepaal mij hier nu nog maar bij ROUSSEAU, om dat gij hem het eerste noemt, wat moet GÖTHE, de uit enkele snaaren van het verhevenste gevoel saamengestelde GÖTHE voor hun zijn? - Vooral zijn *Werther*? Zeker de hoogste ongerijmdheid of - een verzegeld boek.

Hoe of PETRARCHA hierin gevoegd wordt, begrijpe ik niet. Zeker behoort hij onder den rang der gevoelige harten - maar geheel naar het zachte van 't gevoel overhellende, moest hij, naar mijn gedachten, aan een koud en onverschillig Publiek eer flaauw dan geoutreerd toeschijnen. Lees slechts zijn: *Chiare, fresche e dolci aque* enz. Alles is

even zagt, even smeltend. Men kan zich niet onthouden van eenen stille droefgeestigheid, die zich van de geheele ziel meester maakt, en tot op den bodem van het hart doordringt. De Fontein van Vaucluse word van oogenblik tot oogenblik belangrijker. Men wenscht, men verbeeldt zich haare zuivere wateren te horen murmelen. Maar vergeefs zou men eenige sterkere trekken in hem zoeken - de driften blijven bij hem altijd binnen zekere paalen - in de gedachtenis zijner Laura te leven was zijn hoogste wellust - het grovere van de liefde scheen hem van weinig waarde te zijn. 't Is misschien van hier, dat WIELAND gelooft, dat hij slechts eene intellectueele of metaphysische liefde voor LAURA bezeten hebbe. Dan anderen geloven, naar mijn inzien met meer grond, dat de tijd, waarin hij leefde, veel invloed op zijne wijze van de Liefde te behandelen gehad hebbe: *'il falloit paroitre avoir en quelque sorte oublié ses facultés corporelles & le besoin des sens pour plaire a sa maitresse dans ce temps*'. - Beken, Mevrouw! dat de tijden onbegrijpelijk veranderd zijn.

Van RICHARDSON zal ik hier niets zeggen. Zijne *Clarisse* vinde ik zeer

schoon - zijn' Grandison minder schoon - maar Pamela behaagt mij in 't geheel niet. Ondertusschen zoude ik niet durven beweeren, dat bij deezen uitmuntenden, en voor de jeugd zeer stichtelijken, Schrijver alles uit de natuur genomen zij; schoon ik gewillig erken, dat eene lengte van schoonheden van den eersten rang dit gebrek alom zodanig vergoedt, dat men zich gemaklijk geneigd vindt om het te vergeten.

Is het inmiddels niet te bewonderen, dat, over 't algemeen, de Schrijvers, die tot het hart spreken, minder behagen, dan die enkel den geest bezig houden. 't Is waar, de eersten kunnen zich gemaklijk vertroosten, zo dra ze meer op de waardij dan op het getal hunner lezers zien. 't Is toch veel gemaklijker om door een geduurig gebruik maken van *Antithèses*, en in de schitterendste kringen aangenomen *axiomes*, te verblinden, dan door eene gegronde kunde van de natuur, die men niet dan na eene hardnekkige vlijt verkrijgt, den waren weg tot het hart te vinden. Maar 't is niet minder waar, dat de overweging hier van zeer geschikt zij om eerste vernuften afteschrikken van het schrijven voor een onkundig, en door vooroordeelen misleid, gemeen, bij 't

welk geest altijd meer dan genie geldt, en dat vaak aan eenen kunstigen Versenmaker den Lauwer schenkt, terwijl het een' Milton ongemerkt van gebrek laat sterven. Maar hier is nog meer te bewonderen, Mevrouw! In het menschelijk oordeel komt het op eene enkele tegenstrijdigheid meer of min niet aan. Die eigen gewaande Kunstrechters, die over onnatuurlijkheid en romaneskheid schreeuwen in produkten van groote Genien, waar beide deeze gebreken in de daad niet zijn, waar het enkel aan hunne eigen ongevoeligheid en onkundigheid hapert, stappen zeer gemaklijk over alle mogelijke onnatuurlijkheden heen, zo dra ze met het werk der geestigheid prijken. Men schreeuwe zich vrij heesch, dat het onnatuurlijk zij herders en herderinnen dezelfde taal te doen spreken, daar men zich in de fraaie Gezelschappen te Parijs van bedient - dat het onkunde en valschen smaak verraad' om met oratorische figuuren, die *a force d'esprit* uitgedacht, en na alle mogelijke polijsting nog naar de lamp rieken, te schermen, waar de naïve taal van 't gevoel vereischt wordt - moeite vergeefsch! - FONTENELLE is en blijft de geliefde Dichter van 't publiek, en alles

is bij hem natuurlijk, dewijl het geestig is.

Las men zo algemeen het Italiaansch als het Fransch, dan zoude ik hier GUARINI veilig bijvoegen kunnen. Mooglijk heeft hij nog iets boven FONTENELLE vooruit; ik meen de toverkracht zijner uitdrukkingen en de wegslepende harmonie zijner versen. Behalven dat 'er niets geestigers uit te denken zij, dan de alleenspraaken zijner Herderen. 't Is enkel geest, zo in uitdrukking als gedachten. In een woord, men vindt in den *Pastor fido* alles, buiten de beminnelijke eenvouwigheid, die een gevoelig lezer ligt in de taal eens Herders, en vooral in die van Arkadische Herders, vereischen zou.

Ik zou uwen kieschen smaak waarlijk ongelijk aan doen, Mevrouw! als ik u hier aanried om eene vergelijking te maken tusschen FONTENELLE en GESSNER, tusschen GUARINI en KLEIST. Gij hebt meermaalen op uw vermaaklijk Landgoed de natuur in uwen geliefden GESSNER en KLEIST gevoelt, terwijl gij over de kunst van eenen FONTENELLE struikelde. Ondertusschen kan ik niet nalaten hier bij nog aantemerken, hoe vreemd het zij daaglijks in de copie te zien goedkeuren, wat men in 't origineel niet alleen afkeurt, maar zelfs

hoogst belagchlijk vindt. Zou een Meisje van de minste waarde, bij voorbeeld, voor een oogenblik geloven, dat een Minnaar haar oprecht beminde, die met de geestigste gedachten en uitdrukkingen, door eene vloeiende en gladde stem ondersteund, haar voor 't eerst zijne liefde te kennen gaf? - Zouden afgebroken woorden, verwarde uitdrukkingen, bevende lippen, neergeslagen oogen, haar niet oneindig meer zeggen? - Zou een Vader, gereed om den jongsten snik te geven, eene zeer sterke liefde voor hem aan zijnen Zoon toekennen, als deeze, in die oogenblikken, vlug genoeg ware om hem iets van zijne smart, naar de striktste regelen der *Rhetorica*, met de kunstigste uitdrukkingen en verstgezochte gelijkenissen voortepraten? Zou de treurigheid van zijnen anderen Zoon hem niet wel zo groot toeschijnen, die, met stille traanen in zijne oogen, in een hoek van 't vertrek geen doortocht voor eenig geluid kon vinden, dan voor zuchten en een enkel: Ach mijn God!

Men gevoelt dit - men stemt het toe in de Natuur zelve en, onbegrijpelijke tegenstrijdigheid! - in de Kunst, in de navolging van de Natuur, verkiest men juist het tegenovergestelde.

Gij begrijpt nu, Mevrouw! op dat ik een einde aan deezen langen brief make, waartoe ik in 't begin van denzelven de plaatsen uit MOZES MENDELZOON en BRIJDONE aangevoerd hebbe. De Wijsgeerte doet aan den smaak de grootste diensten, zij maakt hem kiescher en juister, en helpt hem in het nasporen der oorzaaken waarom een schoon voortbrengsel behaagd hebbe. Men zie hier over de grondige *Réflexions sur l'usage & sur l'abus de la Philosophie dans les matières de goût* van d'ALEMBERT.
Ik wil 'er u iets uit mededeelen, Mevrouw! Zo het mij toeschijnt, wordt de geheele twist, die men zo vaak over de voor- en na-deelen der Wijsbegeerte in het vak der fraaie Letteren gevoerd heeft, door de volgende onpartijdige bepaalingen beslecht.
De Wijsbegeerte doet onbetwistbaar de grootste diensten aan alles wat onder het gebied der genie en van den smaak behoort, mits ze, voor eerst, door een' man van smaak gebezigd worde. *La justesse de l'esprit, déjà si rare par elle-même, ne suffit pas dans cette analyse (de nos plaisirs en matière de Goût) ce n'est pas même encore assez d'une ame délicate & sensible; il faut de plus, s'il est permis de s'expliquer de la sorte, ne manquer d'aucun des sens qui composent le Goût. Dans un Ouvrage de Poésie, par exemple, on doit parler tantôt à l'imagination, tantôt au sentiment, tantôt à la raison, mais toujours à l'organe. Ainsi un Philosophe dénué d'organe, eût-il d'ailleurs tout le reste, sera un mauvais juge en matière de Poésie. Mais ce n'est pas seulement à quelque défaut de sensibilité dans l'ame ou dans l'organe, qu'en doit attribuer les faux jugemens en matiere de Goût. Le plaisir que nous fait éprouver un ouvrage de l'Art, vient on peut venir de plusieurs sources différentes; l'analyse philosophique consiste donc à savoir les distinguer & les séparer toutes, afin de rapporter à chacune ce qui lui appartient, & de ne pas attribuer notre plaisir à une cause, qui ne l'ait point produit. Les deus causes d'erreur dont nous avons parlé jusqu'ici, le defaut de sensibilité d'une part, & de l'autre trop peu d'attention à démêler les principes de notre plaisir, sont la source éternelle de la dispute tant de fois renouvelles sur le mérite des Anciens. Leurs partisans trop enthousiastes font trop de graces à l'ensemble en faveur des détails; leurs adversaires trop raisonneurs ne rendent pas assez de justice aux détails, par les vices qu'ils remarquent dans l'ensemble*.
Dan het is niet genoeg dat een man van smaak wijsgeerig handele, hij moet, ten anderen, de juiste grenspaalen kennen, waar hij op moet houden met redeneeren. *Le même esprit philosophique qui nous oblige, faute de lumieres suffisantes, de suspendre à chaque instant nos pas dans l'étude de la Nature & des objets qui sont hors de nous, doit au contraire dans tout ce qui est l'objet du Goût nous porter à la discussion. Mais il n'ignore pas en même tems que cette discussion doit avoir un terme. En quelque matiere que ce soit, nous devons désespérer de remonter jamais aux premiers principes, qui sont toujours pour nous derriere un nuage: vouloir trouver la cause métaphysique de nos plaisirs, seroit un projet aussi chimérique que d'entreprendre d'expliquer l'action des objets sur nos sens. Mais comme on a su réduire à un petit nombre de sensations l'origine de nos connoissances, en peut de même réduire les principes de nos plaisirs en matiere de Goût, à un petit nombre d'observations incontestables sur notre maniere de sentir. C'est jusques'là que le Philosophe remonte, mais c'est-là qu'il s'arrête*.
Deeze aanmerkingen van D'ALEMBERT komen mij zo overredend voor, dat ik niet begrijpen kan, hoe ze immer door een gezond menschenverstand kunnen tegengesproken worden. Maar wat vloeit 'er dan uit voort? - Dit besluit, Mevrouw!

en och of alle die Wijsgeeren, wier voornaamste verdienste in een, met ontologische kunstwoorden en definities rijk gestoffeerd, geheugen bestaat, het ter harte mogten nemen! *Ainsi dans les matieres de Goût, une demie-philosophie nous écarte du vrai, & une philosophie mieux entendue nous y ramene. Et comment le véritable esprit philosophique seroit-il opposé au bon Goût? Il en est au-contraire le plus ferme appui, puisque cet esprit consiste à remonter en tout aux vrais principes, à reconnoitre que chaque Art a sa nature propre, chaque situation de l'ame son caractere, chaque chose son coloris; en un mot, à ne point confondre les limites de chaque genre. Abuser de l'esprit philosophique, c'est en manquer*.

Dan, als men den smaak zelven door de wijsgeerte wil vervangen, als men waant

dat het schoone zich, zonder dat men teffens een fijn gevoelvermogen bezitte, door aan-

houdende oeffening en vlijt laat beoordeelen, als men van alles reden wil kunnen geven of het afkeurt, zal men eindigen met zich deerlijk bedrogen te vinden. Men zal in de werken der eerste vernuften struikelen waar men geheel bewondering zijn moest. Voor de zulken zijn alle die ongekunstelde naïve trekken, die zo veel vermaak aan het hart, dat ze gevoelen kan, veroorzaaken, verloren. Deeze ontijdige Wijsgeerte zal mooglijk de Poezij eens weêr in die barbaarschheid storten, daar eenige groote Genien ze bij alle hedendaagsche Volkeren uitgered hebben.

Ik weet wel dat 'er geweest zijn, die beweerd hebben, dat de smaak niets anders dan een verfijnd oordeel ware; maar spreekt de ondervinding, zo wij oprecht te werk willen gaan, dit niet duidelijk tegen? Is 'er niet in alle kunsten een zeker iets, daar men geen reden van geven kan, en dat 'er echter de waare verdienste van uitmaakt, schoon het slechts door weinige, maar bevoegde Kunstrechters gevoeld wordt? Laat een

Schilder, naar alle de regelen, die de schranderste oordeelkunde omtrent zijne kunst voorschreef, een schilderij vervaardigen; laat 'er geen enkele feil insluipen. De Kunstrechter, zo hij niets dan oordeel bezit, zal, na eene naauwkeurige vergelijking, eerst van ieder deel, en eindelijk van 't geheel, met de opgegeven voorschriften, beslissen dat het een volmaakt schoon voortbrengsel zij. Nu moet immers dit stuk niet ligt overtroffen worden? - Maar APELLES, RUBBENS, RAPHAËL grijpen hunne penseelen, denken op den Kunstrechter noch zijne wel bekookte regelen, en schilderen het eigen stuk - gewis niet zonder dat 'er eene enkele feil insluipe, en echter is het gevolg, dat men het laatste bewondert, met alle deszelfs gebreken, terwijl men het eerste met zijne monotoone en juist afgemeten schoonheden vergeet, om dat 'er juist dat geen aan mist, dat zich onder geen regelen brengen laat, dat men met geen oordeel alleen vatten kan, daar de meeste Lezers of Aanschouwers over heen vliegen of op struikelen; maar dat zeker niemand gevoelt of hij roept in verrukking uit: *Spiritus aethereis sedibus ille venit!* - Zie daar onze Enthusiast weer... Neen, Mevrouw! in de daad

niet! De groote, de wijsgeerige LEIBNITZ zelf, heeft dit onderscheid tusschen smaak en oordeel niet tegengesproken. *Le goût, distingué de l'entendement*, zegt hij ergens, *consiste dans les perceptions confuses dont on ne saurait assez rendre raison. C'est quelque chose d'approchant de l'instinct. Le goût est formé par le naturel & par l'usage, & pour l'avoit bon il faut s'exercer a gouter les bonnes choses, que la raison & l'experience ont dèsja auctorisées, en quoi les geunes gens ont besoin de guides*. Dit is juist het geen ik zeggen wilde. De smaak moet 'er vooraf zijn, en waar dezelve is, ontvangt hij eenen oneindigen aanwas en verbetering door de wijsgeerte. Het gevoel alleen kan ons in het beoordeelen van een schoon product zeker ook misleiden. Indien wij 'er den geest eener gezonde Wijsbegeerte niet bij bezitten, die ons altijd tot eene tweede een derde lectuur of beschouwing, na dat de eerste indrukken wat verflaauwd zijn, aan zal drijven, lopen wij gevaar van honderd feilen over 't hoofd te zien om eene enkele verrukkende schoonheid, die 'er boven uitsteekt, te bewonderen. De waare Kunstrechter schuuwt beide deeze uiterstens even zeer. Hij weet het gevoel

en 't oordeel bij een te voegen, en van elk hunner op zijn' tijd partij te trekken. Hij zal de taal en de handelingen van een edel, diepgetroffen hart niet geoutreerd vinden, om dat hij ze zo bij weinig menschen in de natuur ontmoet, of die eener bedaarde, en door geene driften voortgedreven ziel koud, om dat ze geen' stroom gelijkt, die van het gebergte nederstort en alles in zijnen vaart mede rukt. In het eerste geval raadpleegt hij niet zijn gevoel, en het antwoordt dat hem door het schoone werkelijk te doen genieten; in het tweede met zijn oordeel, en hij vindt dat zulk eene geruste en vrede-ademende taal daar juist natuurlijk en noodzaaklijk zij. Gelukkig de jeugd, die in 't begin van haaren loop in het perk der schoone Kunsten en Wetenschappen in handen van zulke Kunstrechters valt! Zij alleen vormen Meesters.

Thans, Mevrouw! meen ik de straf doorgestaan te hebben, die gij mij wel hebt willen opleggen. 't Geen hier nog bij te voegen ware, behoort tot de navolging der schoone Natuur, in tegenstelling van die der Natuur zo als ze zich bevindt, en dit onderwerp zou op nieuw eenen geheelen brief vereischen. Indien ik ondertusschen verze-

kerd ware, dat de last van zulk eenen langen brief te lezen u even weinig drukte, als mij de straf van hem te schrijven verschriklijk voorgekomen zij, zou ik mooglijk uit deeze stof nog eenmaal gelegenheid trekken om u eenige oogenblikken te onderhouden; want ik gevoel het al te wel, Mevrouw! uwe eischen zijn beloningen. Men ondervindt het als men aan dezelve voldaan heeft; dan eindigt het genoegen, en men wenscht op nieuw schuldig te worden, om in eene straf te deelen, die zo bekoorlijk is voor elk, die het geluk heeft van u te kennen, of, 't geen op 't zelfde uitkomt, die de hoogachting voor uwe uitstekende verdiensten gevoelt, waar mede ik mijn leven lang zijn zal enz.

VIERDE BRIEF.

OVER DE NAVOLGING DER NATUUR, EN DER SCHOONE NATUUR.

Gij zijt vriendlijk genoeg, Mevrouw! van te eischen, dat ik mijne belofte vervulle. Welaan, ik zal gehoorzamen. Ten minsten zult gij uit den spoed, waarmede ik dit doe, zien kunnen, hoe aangenaam mij deeze pligt zij, en de overreding hiervan zal mogelijk verschoning voor mij verwerven over het gebrekkige en weinig vermaaklijke, dat zich in deezen brief bevinden zal.

Ik zal beginnen met eenige aanmerkingen over de Natuur zelve, en haaren invloed op den smaak, vooraf te laten gaan.

Er is geen genoegen, dat den Mensch meer en algemeener streelt, dan het genot der Natuur. In de vermaaken, die wij ons zel-

ven uitkiezen, moge eene verbazende verscheidenheid bespeurd worden; den eenen mensch moge walgen het geen den hoogsten lust van den anderen uitmaakt; de Natuur, de zinnelijke of meer intellectueele beschouwing haarer schoonheden, behaagt aan alle menschen. Men zal naauwlijks iemand vinden, die zich niet herinneren zal dit vermaak een' enklen keer genoten te hebben; die bij de beschouwing van eenen schoonen Lentemorgen, eens effenen en door geen windje beroerden zomerschen avondstonds, dat zacht strelend gevoel der Natuur, dat onder geen woorden uitgebragt kan worden, dat de borst met zulk eene verkwikkende ruimte doet ademhalen, en het hart met zulk eene kalme verrukking over het geluk van ons aanzijn vervult, niet gesmaakt heeft. HIJ, die, eene waereld willende voortbrengen van alle mogelijke waerelden, die aan 't oneindig Vernuft tegenswoordig waren, de beste, dat is, zulk eene verkiezen moest, waarin zijne eer en heerlijkheid, en het daaraan ondergeschikte hoogstmogelijk geluk zijner schepselen, het sterkst uitblonken, heeft, overeenkomstig zijn plan, den mensch een gevoelvermogen geschonken om het schoon ontwaar te worden en uit deszelfs

gezicht vermaak te genieten; en teffens de geheele zichtbaare Natuur met zulk eene schoonheid versierd, die, wegens haare verscheidenheid, aan allen dit genot verschaffen moest, en, wegens haare oneindige uitgebreidheid, door het grootste vernuft nimmer ten einde toe kon genoten worden. 't Is hier alleen, dat kundigen en onkundigen, jeugd en ouderdom, vrolijken en treurigen, uit de eigen voorwerpen vermaak scheppen, en met wellust hun bestaan gevoelen. 't Is hier alleen, dat de eenvouwige Landman onder zijnen zuuren arbeid door het eigen gezicht tot zingen aangespoord wordt, dat, na de ingespannen nasporing van eenen geheelen leeftijd, eenen ZWAMMERDAM en LEEUWENHOEK in verrukking moet doen uitroepen: Mijn God! welk eene vinding en kunst in het geringste gedeelte der Natuur! welk een verstand in het bewerp van eene enkele plant! en wat is die in tegenoverstelling van de gantsche Natuur! - Thans komt zij mij niet ligchaamlijk voor - ik zie daarin het rijk der waarheid. Oneindige vindingen, ontwerpen, regelen..... O GIJ! hoe zal ik U noemen? oneindige, onbegrijpelijke Oorsprong der Natuur! Schepper van zo veel wonderen! - hebt

gij ook Geesten geschapen die de grootheid uwer werken kunnen begrijpen, die hunne schoonheid kunnen gevoelen! Zie SULZERS *Schoonheid der Natuur*.

Men kan ondertusschen niet ontkennen, dat alle menschen niet even gevoelig voor de Natuur zijn; dat 'er veelen, zeer veelen zijn, die sterker en hevigroerender voorwerpen nodig hebben om vermaak te genieten; wier gevoelvermogen, voor de zachte indrukken der Natuur verstompt, eene uitgelaten vreugd, door al eht onstuimige der hevigste hartstochten vergezeld, alleen vergenoegen kan. Dan, deeze zwarigheid, hoe zeer zij ook op eene treurige ondervinding gegrond zij, bewijst alleen dat de neigingen onzer ziel verdorven, en van haare oorspronglijke zuiverheid beroofd zijn. De onschuldigste en eenvouwigste menschen, die, aan eene maatige levenswijs gewoon, voor de lieflijke uitlokkingen der weelde, welke verleidender voor ons zijn, naar maate wij onder eene meer beschaafde natie wonen, doof zijn gebleven; zijn zeker vatbaarer voor de genoegens, de onuitputtelijke genoegens der Natuur, dan de door overdaad en weelde afgesleten Wellustigen; wijl de geheele schep-

ping met de oorsprongelijke zachtheid en zuiverheid onzer natuur overeenstemt, die de eersten veel meer behouden hebben, dan de laatsten, wier neigingen zeer dikwerf met de natuur ten eenenmaal contrasteeren.

Om overtuigd te worden hoe waar deeze oplossing zij, hebbe men slechts met de ondervinding raad te plegen. Stel voor eenige oogenblikken een' ROUSSEAU in vergelijking met een' Hoveling, die den geheelen bedwelmenden doolhof der vermaaklijkheden van een Hof, als dat van Versailles, hij voorb. doorkropen heeft. De eerste zal bij het beschouwen der Natuur geheel verrukking zijn, haar heden volop genieten, en morgen even voldaan te rug keren, en zo tot aan zijnen jongsten avondstond toe, dewijl haare schatten voor hem onuitputtelijk, en haare verscheidenheid oneindig is. De andere zal bij de prachtige vertoning eener rijzende zon, onder alle de pijnigende gewaarwordingen van het verdriet, geeuwen.

Indien inmiddels alle menschen eene opvoeding hadden ontvangen, overeenkomstig met hunne natuur, dan zou men dit onderscheid in zulk een' sterken trap niet bemerken. Allen zouden ze eenen zekeren wellust uit de beschouwing der Natuur genie-

ten. XOmtrent het zinnelijk genot zou men alleen enig onderscheid bespeuren tusschen dezulken, die een grover of fijner gevoelvermogen bezaten; en omtrent het intellectueele, tusschen hen, die een scherper verstand, dat meer afgetrokken waarheden doorzien kon, ontvangen hadden, en anderen, die minder diep doordachten. Dan, helaas! 't is de gedwongen opvoeding, vooral die der groote waereld, die oorzaak van dit alles is. Eene langduurige gewoonte verbastert zodanig de oorsprongelijke neigingen onzer ziel, dat het doorzichtigst oog menigmaalen moeite heeft, om het aangenomene van het natuurlijke te onderscheiden. De Weelde, aanhoudend genoten, vermeerdert zodanig onze behoeften, dat het eindelijk der Natuur en Kunst beiden onmogelijk wordt ons een vermaak aantebieden, dat waarlijk iets strelends voor ons heeft. Voeg hier bij de rampzalige toegevendheid aan onze hartstochten, die in de groote waereld meer ingewilligd worden, en natuurlijk meer ingewilligd moeten worden, dan in eene meer afgezonderde en vrijere levenswijze. Geene is toch het toneel van Eerzucht, Zelfbelang, Wellust, en andere verachtelijke driften, die alle uit haaren aart geschikt

zijn om ons hart voor zachter aandoeningen te vereelten, en die eindelijk onze ziel tusschen de zorgen, het verdriet, en de wroeging verdeelen. In zulk eene gestadige onrust, is het eigen voorwerp, dat ons in onze onschuldige jeugd eene onuitputtelijke bron van vermaak was, thans eene niets betekenende, eene verdrietverwekkende zaak voor ons. De zachte, de harmonische Natuur verspreidt vruchtloos haare volle tooverkracht om ons heenen - zij is ons een rijk des doods geworden. De roos bloeit niet meer voor ons, en het lieflijk blozend gelaat des dageraads schijnt ons verdrietiger toe, dan de stikdonkere nacht. Welke schokken heeft onze ziel in deezen beklagenswaardigen toestand niet nodig! Zij moet geheel geschud worden, en een vermaak genieten, dat bedwelmend genoeg is om haar voor een oogenblik haar zelve geheel te doen vergeten; dat echter gedurig nog prikkelender moet worden, tot dat het zijn laatste toppunt bereikt heeft, en 'er voor haar geen genoegen meer overig is.

Het eerste schoon ondertusschen (op dat ik weêr ter zaake spoede) dat ons treft, is zeker dat der Natuur. De eenvouwige voorwerpen, die zij ons in den vroegen

morgenstond van ons leven aanbiedt, vormen onzen eersten smaak, en vlechten zekere denkbeelden in onze ziel vast, die onmerkbaar; maar altijd zeker, in onze uitspraaken over het schoone invloeien, en dikwerf als tijrannen den hoogen toon voeren. Van hier mooglijk alleen de oneindig verschillende uitspraaken over het schoone zelf. Van hier dat de Indiaan niets bevalliger vindt, dan het gitzwarte of getaande vel van zijn Meisje, terwijl de Europeaan de voorkeur geeft aan die juiste vermenging van lelien en roozen, die zich op het jeugdig gelaat zijner inlandsche schoone zo aanminnig voordoet. Van hier eindelijk, dat bijna alle menschen oorspronglijk eenen onwederstaanbaaren tegenzin gevoelen voor al wat onnatuurlijk is, of, dat hier op het zelfde uitkomt, voor al wat zij voor onnatuurlijk houden.

Deeze stellingen komen mij zo waar voor; men kan 'er zich uit de daaglijksche saamenleving zodanig van overtuigen, dat ik het onnodig reken om ze voor u, Mevrouw! hier verder te staaven. Ik zal 'er tot mijn oogmerk alleen dit gevolg uit afleiden:

De Dichter of Schilder (want in dit stuk zijn ze beiden volmaakt een) die door het

voortbrengen van een schoon produkt aan Wezens behagen wil, wier gevoel voor het schoone door de Natuur gevormd is, moet de Natuur kennen en nabootsen, zal hij immer zijn doel bereiken kunnen.

Door de Natuur versta ik hier niet alleen de zichtbaare Natuur, voor zo ver ze daaglijks onder onze zinnen valt; maar ook de meer verborgen, de Natuur in haare verschillende werkingen, het menschlijk hart enz. of wilt gij het nog duidelijker, Mevrouw! zie hier dan wat 'er BATTEUX door verstaat: *La Nature, c'est-à-dire tout ce qui est, ou que nous concevons aisément comme possible, voila le prototijpe ou le modèle des Arts. Pour expliquer ceci nettement, on peut distinguer en quelque sorte quatre mondes: le monde existant, c'est l'Univers actuel, physique, moral, politique, dont nous faisons partie: le monde historique, qui est peuplé de grands noms & rempli de faits célèbres: le monde fabuleux, qui est rempli de Dieux & de Héros imaginaires; enfin le monde ideal ou possible, ou tous les êtres existent dans les généralités seulement, & d'ou l'imagination peut tirer des individus qu'elle caractérise par tous les traîts d'existence & de propirété. Ainsi Aristophane*

peignoit Socrate, sujet de la societé, alors existante. Les Horaces sont tirés de l'Histoire: Medée est tirée de la Fable; Tartuffe du monde possible. Voila en général ce qu'on appelle Nature. Il faut, comme nous venons de le dire, que l'industrieux imitateur ait toujours les yeux attachés sur elle, qu'il la contemple sans cesse: Pourquoi? pace-qu'elle renferme tous les plans des ouvrages reguliers, & les desseins de tous les ornemens qui peuvent nous plaire. Les Arts ne créent point les règles: elles sont independantes de leur caprice, & invariablement tracées dans l'exemple de la Nature.

Nu vertoont zich een verbazend onderscheid tussen de menschen in de meerdere of mindere kunde, die ze van de Natuur bezitten. De groote menigte ziet de natuur, zo als ze zich oogenblikkelyk vertoont in den kleenen kring, dien ze in haaren levensloop doorkruischen, zonder 'er ooit iets bij te denken. De jaargetijden verwisselen voor hun, even als de vertoningen van een toverlantaren tegen den wand voor de oogen der kinderen. Zij beoordeelen den mensch uit zijne daaden, zonder zich over derzelver drijfveeren te bekommeren, of op zijn hart

te letten, naar de zeden en gewoonten van den tijd, waarin zij leven. De Schilder, die enkel aan deeze menigte, door natuurlijk te zijn, zou willen behagen, behoeft de Natuur niet sterk bestudeerd te hebben. Zo hij zijne boomen naar niet rood, zijne schaapen niet groen, en zijne lucht niet zwart maakt, heeft hij voldaan. Zijne beoordeelaars kennen de natuur niet verder, en zo hij stout genoeg ware van verder te gaan, zou hun de natuur zelve als onnatuurlijk voorkomen.

Zommigen, daarentegen, kennen de Natuur, die hen omringt. Zij hebben ze met het oog eens waarnemers gade geslagen. Haare verschillende werkingen zijn hun niet onbekend. Het menschlijk hart hebben ze bestudeerd, te weten, voor zo ver zich dit in de kringen, daarze in rond zweven, vertoont. De Schilder of Dichter, die aan deezen behagen wil, moet de Natuur dieper ingekeken hebben, dan de eerste. Hij kan de Kunstenaar van zijn Vaderland zijn, en moet derhalven niets voortbrengen, dat door de Natuur in dit Vaderland zelf wedersproken wordt.

Eindelijk zijn 'er eenige waare Kenners der Natuur. Hunne kunde is niet bepaald

door den kleenen kring, dien ze bewonen. Zij kennen ze, zo als ze ten allen tijde, bij alle Volkeren één is geweest; haare verschillende gedaanteverwisselingen, afwijkingen, enz. Zij vinden de Liederen van OSSIAN op de ijsklippen van Schotland even natuurlijk als de gedichten van HOMERUS in de bloeiende landstreeken van Klein Asiën Ik kon 'er de Oostersche Dichters, en vooral DAVID en HIOB veilig bijvoegen. De laatste heeft eene verbazende overeenkomst met OSSIAN. Zo waar is het, dat de Poëzij bij alle Volkeren en onder alle luchtstreeken, wat haar wezen betreft, dezelfde zij. Men oordeele hier intusschen niet uit onze vertaling; maar getrooste zich der moeite van het voortreffelijk Werk van HERDER *over de hebreeuwsche Poëzie* te lezen; dat door de keurige vertaling van den Heer van ENGELEN thans voor ieder Nederlander openstaat, en voor den Dichter niet genoeg aanteprijzen is. Men zal daar vergelijkingen aantreffen tusschen de gewijde Dichters, en de besten der Grieken, Romeinen, en andere lateren, zonder dat de eersten hier bij iets verliezen.. De Schilder of Dichter, die deezen vermaken wil, moet de Natuur met valkenoogen, om mij van eene uitdrukking van LAVATER te bedienen, betracht hebben. Hij moet niet slechts haare menigvuldige uitwerkselen kennen, maar haar zelve, zo dat hij op

zijne beurt haar kan doen werken, schoon ze waarlijk op dat oogenblik juist zo niet werkt. Het verhevene der Zwitsersche bergen en watervallen; het romaneske der Alpische landstreeken; het betoverende der Italiaansche Paradijsdreeven, komen hem even natuurlijk voor dan de vlakke eenvormige weilanden van zijn Vaderland. Hij vindt in den laagen stulpbewoner het zelfde hart, dat zich onder den vorstelijken mantel verschuilt, en het zelfde Menschdom in alle landen en eeuwen. Zulk eene waare kunde van de Natuur wordt zeldzaam, en niet dan moeilijk en langsaam verkregen; dan, de Kunstenaar, die haar bezit, wacht een loon, dat alle zijne vlijt dubbel op kan wegen. Hij wordt de Dichter, de Schilder van het Menschdom, en voor alle tijden; en even als wij HOMERUS en RAPHAËL nog even schoon, even natuurlijk vinden, dan hunne tijdgenooten hen gevonden hebben, zo zal ook hij, tot aan het einde der waereld, niets van zijne waarde verliezen.

Gij begrijpt reeds, Mevrouw! dat wij ons bij den laatsten Kunstenaar alleen te bepalen hebben. De eerste zal nooit de Natuur leren navolgen, ik laat staan de schoone Natuur daarstellen, en al wat mij van den

tweeden zouden kunnen zeggen, ligt van zelf opgesloten in het geen ik thans van den laatsten, den Kunstenaar bij uitnemendheid, aan ga merken.

Als wij de Natuur aandachtig naoogen, ontdekken wij zeer ras dat de Schepper in het voortbrengen derzelve niet enkel de schoonheid ten doel gehad heeft. Integendeel, het schoone, hoe ruim alom verspreid, schijnt echter vooral aan het nuttige ondergeschikt te zijn, of liever, alles is zo schoon in de Natuur, als het met het einde, waartoe het aanwezig is, bestaan kan. Nu stelt de Kunstenaar zich alleen het schoone voor; hij kan derhalven over 't geheel de Natuur overtreffen, wanneer hij uit dezelve alleen verkiest wat het schoonste is, en alhoewel hij in zijne deelen oneindig onder de Natuur blijven zal, kan hij echter hierdoor in zijne saamenstelling haar oneindig te boven streven, dewijl hij in den omtrek van ons gezicht al dat schoone bijeenbrengt, dat de Natuur in den omtrek van eenige mijlen verspreid had, en dat wij niet dan bij opvolging en geduurig vermengd met voortbrengsels, die enkel het nut ten doel hadden, in de Natuur zelve ontmoeten. En hij is verpligt deezen weg in te slaan, om

dat hij hem het nuttige altijd aan het schoone ondergeschikt is, en zijn enig doel zijn moet om door het schoone te behagen. Hoor 'er een echt Kenner van het antique en schoone over, die teffens de grootste Schilder van zijne eeuw geweest is (ANT. RAPHAEL MENGS *Pensées sur la beauté, & sur le gout dans la Peinture) L'Art a une partie dans la quelle il est plus puissant & surpasse la nature, c'est la beauté. La Nature est sujette dans ses productions a plusieurs accidens; mais l'art opère librement. l'Art peut choisir dans le spectacle entier de la Nature ce qu'il offre de plus parfait & rassembler differentes parties de plusieurs endroits & la beauté de plusieurs individus* &c. Dit is zo waar, dat wij ons naauwlijks iets in de Natuur kunnen voorstellen, of wij kunnen het ons teffens, door afneming of bijvoeging van eenige deelen, schooner voorstellen. Neem 'er de proef van, Mevrouw! Zoek dat Landschap uit, dat u het meest bevalt. Plaats u op eene hoogte, die gij verkiest, en van waar uwe oogen over de geheele oppervlakte van het zelve weiden kunnen. Vraag dan u zelve: als het aan mij stond om met een scheppend vermogen hier te gebieden, zoude ik de

schoonheid van deeze landstreek nog niet vermeerderen kunnen? en gij zult terstond eenige bijvoegselen, die gij in een ander Landschap, dat over 't geheel mooglijk minder schoon is, waargenomen hebt, hier geplaatst wenschen. Gij zoudt, bij voorbeeld, uw landschap schooner vinden, wanneer nog uit dien eenen heuvel een beek ontsprong, die in het naar beneden storten eenen kleenen waterval vormde, en vervolgens, slangswijze voortmurmelende, de geheele landstreek in tweën verdeelde - wanneer gints nog een zwaar bosch aan den gezichtseinde blaauwde - hier een enkele steile Den aan het oog een rustpunt verleende, en zo vervolgens.

Uit dit weinige is het reeds duidelijk genoeg, dat de Dichter en Schilder, die alleen door het voortbrengen van het schoone vermaken willen en kunnen, niet de Natuur, zo als ze daar ligt, maar de schoone Natuur na moeten volgen. Alleen zult gij mij mooglijk met LAVATER nog tegenwerpen, dat het dwaasheid zij de schoone Natuur na te willen volgen, daar het zeker is, dat wij de Natuur zelve nooit op zij kunnen komen. Maar juist deeze reden pleit op het krachtigst voor de navolging der schoone Na-

tuur. Dewijl het onlochenbaar is dat wij in de deelen, die uit de Natuur genomen zijn, altijd onder ons model blijven zullen, dat, bij voorbeeld, een Schilder nimmer een' boom zo volmaakt uit zal drukken, als hij daar in de Natuur voor hem staat, en wij echter vermaken willen, moeten wij van zelven immers onze toevlugt wel tot de schoone Natuur nemen. Zo wij enkel bij de Natuur bleven, zouden de aanschouwers van ons voortbrengsel onze navolging, ja, niet kwalijk vinden, maar zij zouden 'er bijvoegen: Waartoe al die moeite? wij zien daaglijks bij ieder voetstap, dien wij doen, het origineel, daar uw produkt eene zeer flaauwe copie van is. Nu vervalt deeze tegenwerping geheel. Wat aan de deelen ontbreekt, wordt door het geheel, de juiste keus, de verwonderlijke samenvoeging, de scheppende ineensmelting, rijkelijk vergoed, en waar zij zoeken mogen, nimmer zullen ze in de Natuur zelve zulk een volmaakt schoon geheel aantreffen.

Tot hier toe heb ik mij voornaamlijk met het voorbeeld van den Schilder opgehouden, om dat zijne voortbrengselen duidelijker onder de zinnen vallen, gaan wij nu, meer bepaald, tot den Dichter over. In

zijne beschrijvingen van de zichtbaare schoonheden der Natuur staat hij volmaakt gelijk met den schilder, zo in de keus zijner deelen, als in de saamenvoeging zelve. Doch ook in het voortbrengen van Personaadjen, van hunne karakters, zeeden, en handelingen, zijn de Dichter en Schilder verpligt, indien ze belang verwekken willen, hunne toevlugt tot de Natuur te nemen. Dan, gelijk ik zeide, ik zal hier alleen van den eersten spreken, om dat hij in dit gedeelte van zijne kunst den laatsten oneindig ver achter zich laat. De Schilder toch drukt slechts één oogenblik op zijn doek uit; de Dichter toont in het eigen Dichtstuk het karakter van zijnen Held in alle deszelfs veranderingen en *nuancen*.

Denkt gij dat het mooglijk zijn zou, Mevrouw! belang te verwekken met Personaadjen te vertonen stipt zo als ze in de natuur zijn? Gij behoeft u hier niet bij gewoone stervelingen te bepaalen; maar zelfs de grootste Held, die 'er immer geweest is, zou hij zeer interesseeren, als men hem vertoonde, zo als hij in de daad was? Eene uitstekende aanmerking, die MOORE in zijne *Beschouwing der Maatschappij en Zeden in Frankrijk, Zwitserland enz*. maakt (zie den 114 *Brief* van het 4de *Deel*) kan ik niet nalaten hier bij te voegen. Zij zal zeer veel licht op mijn gezegde verspreiden. Dus luidt ze bij hem: ‘Met u, mijn Vriend, de schitterendste Tijdperken der Venetiaansche Geschiedenis doorgeloopen, hunne Staatsmannen en Helden u onder 't oog gebragt hebbende, moet ik nu komen tot het tegenwoordige geslacht, in wier leeven en verkeering ik u verzeker dat niets heldhaftigs is. De zaak komt hier op uit, dat men in alle Landen, even als te Venetie, alleen van Helden kan *leezen*; zelden worden ze *gezien*; en dit om deeze eenvoudige reden, dat wij hen, terwijl zij te zien zijn, voor geen Helden houden. De Geschiedschrijver (in veel sterker zin kan men dit van den Dichter zeggen) staat stil op 't geen groot is en zeldzaam; het gemeene, het dagelijks voorkomende, vindt geen plaats in zijne Verhaalen. Als wij de naamen hooren van EPAMINONDAS, THEMISTOCLES, CAMILLUS, SCIPIO, en andere groote Mannen van *Griekenland* of *Rome*, denken wij om hunne uitmuntende verrigtingen, en wij weeten niets anders van hun; maar wanneer wij de braave Mannen van onzen eigen tijd zien, herinneren wij ons ongelukkig hunne geheele Geschiedenis. De Burgers van *Athene* en *Rome*, die, ten dage der bovengemelde Helden, leefden, bewonderden hen waarschijnlijk dermaate niet als wij; en onze Naakomelingschap zal, acht of tien Eeuwen laater, is het te hoopen, hooger eerbied hebben voor de groote Mannen der tegenwoordige Eeuwe, dan wij weeten dat hunne Tijdgenooten hun toedraagen, of verondersteld kan worden plaats te zullen hebben bij hun die daaglijks ooggetuigen zijn van hunne bedrijven. Alles, wat ik hier gezegd heb, is weinig meer dan eene opheldernde uitbreiding van de oude waarneming, ‘dat geen Man een Held is in 't oog van zijn' Lijfknecht of Kamerdienaar.’

Om u dit naar mijnen zin te doen beantwoorden, zoude ik mogelijk alleen nodig heb-

ben u te verzoeken mij eenig Personaadje te noemen, die in een Heldendicht, Toneelstuk, of waar gij in verkiest, belang verwekt, en die in het zelve, zo als hij in de daad in de natuur geweest is, of naar bepaalde *individus* zijn kon, vertoond wordt? Ik geloof dat gij moeite zoudt hebben om 'er een te vinden. Van den Herder af tot op den Vorst toe - alles is uit de schoone Natuur genomen. 't Is waar, gij zult Dichters vinden, die zeer veel tegen de uitdrukking van schoone Natuur inbrengen en echter belangverwekkende wezens vertoond hebben; maar laat u door hunne theorie niet misleiden, Mevrouw! zij hebben niet zeer wijsgerig over de navolging der Natuur en der schoone Natuur gedacht; mooglijk de laatste uitdrukking in 't geheel niet begrepen - maar beschouw ze in de praktijk - Alle hunne Perso-

naadjen, die belang verwekken, zijn uit de schoone Natuur genomen, en bewijzen tegen hen. Dan, het is niet nodig hier met voorbeelden de zaak te staven, zij is uit haaren aart zo klaar als de dag. Hoe veele trekken zijn in de uitstekendste Karakters, die kleen en alle aandacht onwaardig zijn. Hoe veel zeden, die onverschillig, hoe veel daaden, die niets betekenende zijn. Zoudt gij nu willen, Mevrouw! dat een Dichter, die behagen wil door het schoone, die zijne lezers onwederstaanbaar aan zijne werken wil kluisteren, deeze kleene trekken, zeden, en handelingen vertoonde, zo als ze in de natuur waren? dan immers zou zeker een enkle schoone trek onder duizend verveelende en in slaapwiegende beuzelingen begraven blijven. Zelfs in de uitdrukking is de Dichter verpligt zijne toevlugt tot de schoone Natuur te nemen. De geheele Poëtische stijl is reeds schoone Natuur. Zo spreekt geen mensch voor de vuist, hoe welsprekende hij ook zijn moge. Neem voor een oogenblik de eenvouwigste Poëzij, die 'er mooglijk is, den Herderszang. Verbeeld u, dat men het waagde, om de Natuur hier, zo als ze is, natevolgen; sla dan het oog op onze morsige en armoedige Schaap-

herders, en zeg mij, wat gij denkt dat van zulk een fraai produkt worden zou? - Ook vinden wij het in de beste Idijllen, die wij bezitten, geen natuur, maar schoone natuur - THEOKRITUS, hoe naïf en eenvouwig, heeft de schoone natuur gevolgd, en de hoogstnatuurlijke Madame DESHOULIERES niet minder.

Maar, zult gij mooglijk zeggen, dit is alles heel fraai en wel; maar wilt gij dan dat men Personaadjen vertone, die volstrekt onnatuurlijk en geoutreerd zijn? - Neen! Mevrouw! het onnatuurlijke kan nooit behagen. Ik ben het met den Kardinaal DE BERNIS volmaakt eens:

> Le Naturel est le sceau du genie
> L'appui du gout, l'ame de l'harmonie.

Ik wil dat elke Personaadje, in alles wat hij denkt, spreekt, en doet, geheel natuurlijk zij - alleen eisch ik van den Dichter, dat hij de Natuur op de daad betrappe, daar, waar zij zich uitstekend vertoont, en dat hij haar vervolgens overal dezelfde gedaante geve, dat hij enkel..... doch mijn plan was om thans over te stappen tot de vereischten, die in den Kunstenaar, die de schoone Natuur na zal volgen, gevonden

moeten worden, en zo ik mij niet bedrieg; zal dit de zaak duidelijk maken, en uwe tegenwerping geheel oplossen.

Voor eerst moet de Navolger der schoone Natuur eene gegronde kennis der Natuur zelve bezitten, zo als ze, afgescheiden van kunst, opvoeding, en gewoonte, in de daad is, en ten allen tijde geweest is. Dit vereischte is volstrekt noodzaaklijk, om dat hij de natuur vertonen moet, ook daar, waar ze hem begeeft. Laat mij dit met een voorbeeld ophelderen, dat gij in alle andere soorten van voortbrengselen, als in schilderijen, beschrijvingen, en wat meer onder het gebied der Dichtkunst valt, door honderd anderen, gemaklijk zelve aan kunt vullen. Stel dat ik het Karakter van Regulus ten tooneele wil voeren, en dat de Geschiedenis hem ons tot in de kleenste bijzonderheden kennen deed. Nu kan ik hem of vertonen zo als hij in de Natuur, of, zo als hij alleen in de blinkendste gedeeltens van zijn leven geweest is. Wanneer ik het eerste doe, dan zal mijn stuk niet zeer behagen, om dat Regulis verscheiden bijzonderheden gedaan heeft, die ons ten eenenmaal onverschillig zijn. Ik kies dan het laatste. Maar hoe nu te handelen? Ik vraag

mij zelven eerst af: wat is het heerschende Karakter van Regulus geweest? en: welk eene daad moet ik uit zijn leven kiezen, als ik aan mijne Lezeren of Aanschouweren het meest vermaak wil veroorzaaken? Op de eerste vraag antwoordt mij de Geschiedenis: Grootmoedigheid en Vaderlandsliefde; en, met opzicht op de tweede, schijnt mij geen daad in zijn leven belangrijker, dan de grootmoedige opoffering van zijn leven voor de eer van Rome. Ik kies derhalven deeze daad. Het natuurlijke van mijn stuk hangt nu af, dat ik, in al wat ik Regulus spreken of doen laat, altijd zijn hoofdkarakter in 't oog houde; ieder woord, dat ik hem in den mond leg, moet dan grootmoedigen en vaderlandlievenden Romein Regulus vertonen. Zo ik hier tegen zondige, ben ik onnatuurlijk en te veroordeelen; maar hier is de zaak nog niet mede afgedaan. Regulus moet overal belang verwekken. Ik neem derhalven zijne voortreffelijkste gezegden en handelingen uit de Geschiedenis, en waar die, of zwijgt, of den zwakken Regulus, den mensch, vertoont, doe ik hem, en dit is schoone Natuur, zo spreken, als hij overeenkomstig zijne uitstekendste zijde (behoudens zijn

volle karakter altijd) moest gesproken hebben, en alle de zwakke en mijn tafereel ontsierende trekken laat ik weg. Begrijp nu, Mevrouw! welk eene kunde ik van de Natuur hier toe hebben moet - hoedanig ik het menschlijk hart kennen, en met het geheel karakter van Regulus doordrongen moet zijn. Ik speel, als het ware, hier met de Natuur; nu volg ik haar, dan vernietig ik een deel om 'er een ander hoogstnatuurlijk voor in de plaats te scheppen; hier doe ik mijnen Held, altijd den zelfden Regulus, tot den hemel klimmen, daar weer, waar hij mij een God zou worden, toon ik iets van den mensch - eene zwakheid zelfs - maar zulk eene zwakheid, die in eenen Regulus alleen vallen kan - in een woord, als gij Regulus kennen wilt, moet gij tot mijn toneelstuk uwe toevlugt nemen; de waare Geschiedenis vertoont hem u zeker zo karakteristiek niet. De Man van smaak zal mijnen Regulus ook gewis voortreffelijk vinden, de Ongenie zal 'er over struikelen, en hier juist over onnatuurlijkheid en geoutreerdheid klagen, gelijk ik in mijnen voorigen brief zeide.

Ten tweeden moet de Navolger der schoone Natuur een genie zijn, en zeer veel smaak

bezitten. Dit vereischte is niet minder noodzaaklijk dan het voorige. Hij moet uit de Natuur het schoone kiezen - hier toe behoort een allerjuist gevoel van het schoone of, dat het zelfde is, een zeer kiesche smaak. Hij moet zijne uitgekozen deelen saamenvoegen Welk eene oneindige genie tot deeze natuurlijke en gelukkige saamenvoeging vereischt wordt, is naauwlijks onder woorden uit te drukken, Mevrouw! - Om 'er u echter een denkbeeld van te geven, kome ik in verzoeking om eene zeer lange noot voor u afteschrijven. Zij is deeze moeite wel waardig, om dat ze de zaak in een licht stelt, daar ze, bij mijn weten, niemand voor of na in geplaatst heeft. Al onze liefhebbers der Dichtkunst lezen juist VOLKMANS Reisboek en derhalven die noot niet, en echter wenschte ik, dat ieder Dichter in Nederland dezelve laze. Hier is zij, Mevrouw!

'Dit alles (Volkman had gesproken van eene koude saamenvoeging van enkele schoone deelen uit de Natuur, zonder genie bijeengebragt) is wel en begrijpelijk genoeg voor kenners: doch onkundigen zullen 'er veellicht tegenstrijdigheid in vinden. Immers weten wij, zullen zij zeggen, dat Zeuxis, om zijne Helena te maalen, vergunt is de schoonste jonge dochters uit geheel Sicilien te verkiezen, ten einde de bijzondere schoonheden van elk deezer in zijn stuk te pas te brengen. Bijgevolg heeft hij ook neuzen, monden, voorhoofden, halzen, boezems, enz. van verscheide onderwerpen of modellen te zaamen gelapt, en zoo een volmaakt geheel te voorschijn gebragt. De gevolgtrekking schijnt natuurlijk, en is echter hoogst valsch. Om de gantsche zaak in eens te begrijpen, zoo behoeft men enkel te weten, dat alles aankoomt op het onderscheid van *slaagsche* en *edele navolging*. Verbeeld u een naauwkeurig en geoeffend tekenaar zonder genie, in dezelfde omstandigheden met Zeuxis. Beiden hebben eene Helena te schilderen: eene schoonheid, die nergens in wezen is, doch echter hoogst natuurlijk zijn moet. Beiden hebben verlof van den Magistraat van Agrigenten, om een dozijn modellen te kiezen onder alle rangen van juffers en meisjes: derzelver onderscheide schoonheden te gezien, te bestudeeren, enz. en zoo eindelijk eene Helena te zamen te stellen, die al het schoone wat men ooit gezien heeft in volmaaktheid overtreffe. Nu koomt de tekenaar. Hij stelt zijn ezel, schikt zijn dag, bereid zijne penseelen, en dan - schoone Aglae, uw voorhoofd! Haar voorhoofd was het schoonste van het geheele gezelschap. Dit tekent hij met de uiterste naauwkeurigheid: en daarmede gaat Aglae heenen. - Euphrosijne, uw neus! Daar staat een neus onder het voorhoofd. - Nu een paar oogen. Of eigentlijk eerst oogen, neus, mond, dan 't voorhoofd; en zoo verder. Wat zal er van dit stuk worden? Mogelijk een wanschepsel. Doch vast geene Helena. Genoeg, de man heeft zijn best gedaan. Elk deel is naauwkeurig geteekend. En genie had hij niet. - Maar hoe doet Zeuxis? Aglaes voorhoofd was weezentlijk het schoonste. Hij had er nooit zoo schoon een gezien. Dit schoone, ronde, hooge voorhoofd, - honderd andere eigenchappen, leezer, die ik niet opnoem om dat ik nooit zoo bijzonder het voorhoofd bestudeerd, en mogelijk nooit zoo schoon een gezien heb - in een woord, dit volmaakte voorhoofd beschouwt hij, op alle afstanden, in alle lichten, ziet het, tast het, vergelijkt er andere voorhoofden mede, merkt op waarin het onderscheid geleegen zij, en vervult zich zoo met het denkbeeld van dit voorhoofd, dat hem acht dagen lang niet dan voorhoofden voor de oogen schemeren. Dan krijgen neus, oogen, mond, kin, hals, schouders, armen, handen, en zoo voorts alles zijn beurt, zoo ver hij te schilderen heeft, en het verlof van den Magistraat gaat. - Ondertusschen heeft Zeuxis nog geen penseel in handen gehad, of zo hij 't gehad heeft, dan was 't om op kladpapiertkes,

eenige ruwe schetsen van oogen, neuzen, handen te maaken, daar niemand gebruik van hebben zou, dan hij alleen. Om Helena zelve is nog niet gedacht. Maar haare schoone leden leggen reeds in een kostelijk ciment. Het verbeeldingsvermogen van Zeuxis is thans een schat van alles, wat de Natuur ooit volmaakt heeft voortgebragt. En eindelijk zet hij zich aan 't werk. Dan is de vraag vooraf nog, HOE moet Helena geschilderd worden. Want haar daar neder te plakken, met de handen over malkanderen, als eene Chineesche pagode, is de zaak niet. HOE moet Helena dan geschilderd worden? Daar haar Theseus op haar elfde jaar vervoert? Daar zij Menelaus als bruid word te gemoed geleid, in spijs van negen en zeventig andere vrijers? Daar zij met hem naar Trojen scheep gaat, en wankelt tusschen drift en pligt? Daar haar de tijding word gebragt, van een beslooten oorlog aller Grieken, alleen om haren t'wille? Mogelijk waare dit wel het rechte ogenblik, om eene schoone vrouw in al den luister haarer schoonheid voor te stellen. Hoe het zij, Zeuxis overlegt, kiest, bepaalt zich. En eer hij een streek met het penseel doed, is Helena reeds daar: die schoone Helena, waarop zich Griekenland zoo lang beroemde. - Waar? In zijn hoofd: in zijne verbeeldingskracht: en wel haast zal zij op het doek ook komen. Dit is de minste moeite: Het koloriet alleen maakt nog een punt van eenig gewigt. - Zo werkt de Kunstenaar van genie. Zo werkten ZEUXIS, APELLES, RAPHAËL, RUBENS, MICHAËL ANGELO, PHIDIAS, QUESNOIJ, BERNINI, PUGET, PIGAL, BOUCHARDON, enz. maar niet anders werkten ook HOMERUS en VIRGILIUS, in zo verre zij Schilders waaren. Zij bestudeerden de Natuur, en die hen navolgden, DANTE, TASSO, SHAKESPEAR, MILTON, THOMPSON, KLOPSTOCK, GESSNER, bestudeerden hen en haar.', en alle de ledige vakken uit

zijn eigen scheppend vernuft aanvullen, zo dat het een hoogstnatuurlijk geheel worde,
en is dit zonder genie mooglijk? - Doch

dit verdient nog wel eenige aanmerkingen.

Zonder gevoel voor het natuurlyk schoon

Dichter te willen zijn; zonder een allerkiest gevoel te willen interesseren met harts-

tochten te verwekken; is het geschiktste middel om onnatuurlijk te worden. Valt dit in een man, die teffens geen geest bezit, dan doet het weinig nadeel; men leest hem niet, en hier is de zaak mede afgedaan. De smaak van anderen wordt niet bedorven. Maar zulk een Schrijver hebbe veel geest - dan is 'er niets gevaarlijker voor den waaren gezonden smaak. Hij betovert zijne lezers zodanig door schitterende en geestige gedachten - schoon valsch, daar hij ze gebruikt - dat men niet alleen in 't begin niet ontdekt, dat men in de natuur nooit zo zou gesproken hebben; maar eerlang het niet meer wil of kan ontdekken, en zulk een schrijver is in staat den geheelen smaak zijner natie te bederven.

Tusschen genie te hebben en geest te bezitten is een hemelbreed onderscheid. De Genie brengt zich in alle omstandigheden over, gevoelt zelve wat elk persoon, die zij voor wil stellen, gevoeld heeft, en drukt dan haare eigene gewaarwordingen op de eenvouwigste wijze uit. Met den ouden HORATIUS ziet ze niets dan de eer van 't Vaderland, en daar deeze verloren moet gaan, of zij haar kroost moet missen, heeft ze geen kroost meer; en zo met alles. De

Geest daar en tegen gevoelt niets - hij redeneert. Hij zal HORATIUS doen spreken, zonder te gevoelen, wat HORATIUS gevoeld heeft - hij wil echter interesseren - wat dan te doen? - diep doorgedachte zinspelingen, vergezochte vergelijkingen, fijne overeenkomsten, stoute en geduurige tegenstellingen, groote woorden - zie daar zijne wapenen. Zegt D'ARNAUD nu te veel als hij jammert, dat ons de geestigheid van dag tot dag armer maakt? Genie plaatst zich in alle omstandigheden en gevoelt, wat elk, die zij verbeelden wil, gevoeld heeft; Geest gevoelt nooit en blijft altijd dezelfde. Hij gebruikt de eigen middelen om BRUTUS en CESAR, ZAÏRE en CAMILLE te vertonen. Dat echte karakteriseerende van elke Personaadje, die men voorstelt, dat de genie somtijds met eene meesterlijke hand in eenen enkelen trek doet, vindt men nimmer in eenen Schrijver, die niets dan geest bezit. Alle karakters zijn bij hem bijna een - hunne taal verschilt maar. De genie, als zij bezig is, is geheel vuur. Zij denkt niet - zij spreekt uit de volheid van haar hart en deelt altijd haare eigene gewaarwordingen mede. Van hier dat ze vaak schoonheden met gebreken voort-

brengt; brengt; ten minsten met iets, dat de ongenie voor gebreken houden zal. De Geest daar en tegen is altijd bedaard en onverschillig. Koud als de dood, overdenkt hij zijn plan, schikking, woorden, voeging, harmonie enz. Van hier dat men zelden bij eenen koelen BOILEAU de feilen van eenen vuurigen VOLTAIRE zal vinden. De geest kan nimmer de schoonheden van de genie bereiken, en hij is teffens te kleen om haare gebreken te kunnen begaan.

Een jong Dichter, die een Meester in het navolgen der schoone Natuur begeert te worden, moet zich zorgvuldig wachten van het menigvuldig lezen van werken, waarin de goede natuurlijke smaak aan het enkel geestige opgeofferd wordt. Het geestige is voor den smaak van het schoone, wat de specerijen voor den natuurlijken smaak zijn; wanneer men 'er zijn gehemelte te sterk aan gewent, walgen de beste en uitstekendste spijzen, die 'er niet mede aangezet zijn; terwijl het half verdorvene onder begunstiging deezer prikkeling met graagte verzwolgen wordt. 't Is zeker, dat de zulken, die geen geneuchte uit de eenvouwige vertoningen en vermaaken der Natuur meer scheppen kunnen, maar door de

weelde in 't geval gekomen zijn, daar ik in den aanvang van mijnen brief over gesproken hebbe, noch tot Dichter, noch tot Kunstrechter geschikt zijn, en nimmer, welk eene poging zij hier ook toe aanwenden, gelukken zullen. Dat de rechtschapen Dichter 'er ook nimmer naar sta om aan deeze wellustelingen te behagen, dewijl hij niet dan ten koste van zijnen goeden smaak dit doelwit ooit bereiken zal.

Maar ik heb ergens gezegd, dat de gewoonte eenen verbazenden invloed op onzen smaak heeft, en dat wij schoon vinden, wat wij van onze jeugd af aan voor schoon hebben horen uitgeven. Mooglijk zult gij mij hier vragen, of 'er dan wel een waare smaak zij, en of alles niet van de gewoonte afhange? Ik antwoorde volmondig: neen! 'er is een eenige goede smaak, en al wat daar van verschilt, is wansmaak - hoe zeer mijn eerste gezegde teffens waar zij. Gun mij het genoegen, Mevrouw! dat ik u hier nog eenige oogenblikken over onderhouden moge. De vrijheid, die een brief mij geeft, zal deezen uitstap gemaklijk verschonen kunnen, en om eenige verscheidenheid in mijn onderwerp te brengen, wil ik mij hier bij de Bouwkunst bepalen.

Om overtuigd te worden, hoe zeer de gewoonte op onzen smaak invloeie, hebbe men slechts eenige eeuwen te rugge te treden - wees zo goed, Mevrouw! van dit een poos met mij te doen.

In de donkere middeneeuwen, toen eene algemeene barbaarschheid zich over Europa verspreid had, vond men de zogenoemde Gothische Gebouwen schoon. De rede hier van was eenvouwig om dat men van jongs af aan niets anders gezien had. Eerst zocht men het schoone in 't gedrochtlijke. Die de grootste en ruuwste steenhoop ten hemel kon doen rijzen, was de grootste kunstenaar. De woonplaatsen der Vorsten en groote Heeren waren toen naar het getuigenis van VOLKMAN (*Inleid. voor zijn Reisboek door Italien*) enkel wanstaltige klompen van dikke muuren, opgepropt met torens, zonder sijmmetrie, zonder smaak, en zonder de geringste regelmatige Bouwkunst. De Kerken bestonden uit laage duistere gewelven, die een treurig aanzien en niet de geringste versieringen hadden. Men kan niet ontkennen, dat sommige van deeze Gothische gebouwen eene zekere verheven droefgeestigheid inboezemen, even als de geschiedenissen van de tijden der Kruisvaarten en Ridderschap.

Zelfs verbeelde ik mij, dat de Historie van een' Ridder van dien tijd, *qui n'aimoit que Dieu & sa belle dame*, niet half zo interessant voor ons zou zijn, indien geen Gothiesch slot, met breede grachten, en een ophaalbrug met ketenen, die voor de eeuwigheid gesmeed schenen, haar tot een toneel verstrekt hadde. Dit is, in 't voorbijgaan, mogelijk de reden, waarom een Man van zo veel genie en smaak, als GÖTHE is, zich in deezen tijd tot een voorstander dier ordenlooze bouworde opgeworpen heeft. Door zijn gevoel overwonnen, heeft hij naar zijn oordeel niet geluisterd. Dit zou hem anders mooglijk overtuigd hebben, dat de uitwerking van sommige Gothische gebouwen niet ontstaat uit de betrachting van zekere regelen, die, met genie en smaak gebruikt, altijd een zeker effect voortbrengen, gelijk in de gebouwen naar een van de Grieksche ordens. Hier is de kunstenaar zeker dat hij, bij voorb. door de Toskaansche proportie statigheid, door de Jonische vrolijkheid en weelde bij den aanschouwer zal verwekken. De uitwerking van een Gothiesch gebouw, daarentegen, is louter toevallig, en zo ons gevoel 'er somtijds zo hevig door aangedaan wordt, 't is alleen om de-

zelfde reden, waarom wij door alle overblijfselen der oudheid, al waren het ook maar half vermorselde muuren, even zeer aangedaan worden. De puinhoopen, die de tijd op den aardbodem verwekt heeft, zijn voor een gevoelig hart altijd belangverwekkende, en brengen het in dien somberen toestand, die zo vaak in akeligheid uitloopt. Hoe veele bijkomende denkbeelden werken hier mede! Grootheid, verganglijkheid, nietigheid, tijd, eeuwigheid - o Mevrouw! gaat deeze gedachten zelve na; mijn brief zou anders nog langer moeten worden en ik mogelijk - droefgeestig.

Naderhand, omtrent het laatste, van de negende eeuw, begon men te begrijpen, dat de zaak, met zulke lompe steenhoopen daar neêr te plakken, niet afgedaan was. Ongelukkig verviel men om dit te mijden tot een ander even ongerijmd uiterste. Alles moest ligt, luchtig, en overladen met snij- en beeldwerk zijn. De goede smaak mogt aanmerken, dat een Kolom natuurlijk dienen moet om een gebouw te onderschragen; dat men ze derhalven hecht en massief moest maken, om een denkbeeld van stevigheid en grootheid van het geheele gevaarte inteboezemen - Hij redeneerde

naar het oordeel van dien tijd *en vrai sôt*. Men groef de kolommen en zuilen uit, en waar eertijds muuren, daar men over rijden kon, gestaan hadden, zag men nu louter draadwerk. Gij begrijpt wel, Mevrouw! dat men ook hier niet lang aan gewoon was of men begon deezen smaak alleen schoon te vinden. De eerste massive steenhopen verloren hun crediet, en de kunstenaar, die ze daar neêrgesmeten had, was een ezel geweest.

Eindelijk begonnen de fraaier kunsten in Italiën het hoofd weder optebeuren. Waarom juist in Italiën, Mevrouw? - Ook daar al weêr om dezelfde reden. 't Was daar, dat de voortreffelijke overblijfselen der oude Grieken en Romeinen nog gedeeltelijk in stand gebleven waren. Deezen, van onder de puinhoopen des tijds opgedolven, gaven de eerste denkbeelden van eenen goeden smaak aan de hand. Eene bestendige aanschouwing deezer meesterstukken; de gelukkige en schoone Natuur, die altijd voor de oogen der Italiaanen uitgespreid lag; honderd andere omstandigheden, te lang om ze hier alle optenoemen, deeden hun walgen van de grove voortbrengselen der voorige barbaarschheid, en geheel Europa kwam,

in deeze gelukkige streeken om het waare schoon te leren kennen.

Dan, waarom behoeven wij tot deezen verschoven ouderdom opteklimmen, Mevrouw? - Is het onder ons nog heden niet juist het zelfde? Wij vinden schoon, niets meer en niets minder, dan dat overeenkomst heeft met het geen wij van onze jeugd af aan met den tijtel van schoon hebben horen bestempelen. 't Is nog zo lang niet geleden, dat wij de grilligste versieringen voor schoon hielden. De beeldhouwer, die de wonderlijkste en wanstaltigste figuuren in onze lijsten en schoorsteenmantels kon drijven, was de grootste Kunstenaar. Thans mishaagt ons die zotheid - Waarom? om dat wij sedert een dozijn jaaren aan het *antique* weêr gewend zijn. Geloof mij, Mevrouw! de zucht tot nieuwigheden voert bij de meeste menschen andere gebruiken en vertoningen in, en de gewoonte van ze te zien, verandert en vestigt voor eenigen tijd hunnen smaak.

Is 'er dan geen waare smaak, geen wezenlijk schoon? Zijn de Schilderijen van RAPHAËL en RUBENS, de Beelden van MICHAËL ANGELO, de Dichtstukken van HOMERUS en VIRGILIUS, alleen schoon,

om dat wij thans gewoon zijn schoon te noemen, wat overeenkomst met dezelve heeft? - Hier zijn wij op uwe tegenwerping weêr, Mevrouw! -

Neen! - 'er is een waare smaak, een wezenlijk schoon, onafhanglijk van alle tijden en volken. 'Er is een onderscheid tusschen den waaren en den valschen smaak; tusschen het echte schoon en het geen men 'er dikwerf voor houdt, als tusschen het licht en de duisternis, en zie hier waar dit onderscheid in gelegen zij. De echte smaak kan gegronde wijsgeerige redenen voor zijne keuze te berde brengen, de valsche nooit. Het echte schoon biedt de natuur zelve aan. Het rust op eenheid, verscheidenheid, orde, overeenkomst enz. Het schijnschoon alleen op gewoonte en vooroordeel. De Indiaan moge zijne walstaltige hutten schooner keuren, dan de Sint Pieter te Rome- men onderichte hem en gij zal terstond van oordeel veranderen; daar het onmogelijk is, dat wij, die aan beter gewoon zijn, ooit zijne hutten verkiezen kunnen. Doch ik kan mij hier niet langer bij ophouden.

Hier vloeit, om weer ter zaake te komen, voor den Dichter uit voort, dat hij zich toch van zijne eerste jeugd af aan 'er

op toelegge om het echte schoon te leren kennen; dat hij met lieden van eenen beproefden smaak raadplege, welke modellen hij zich in den aanvang hebbe voor te stellen, en boven al, dat hij vroeg den veiligen, maar moeilijken weg in sla om zelve uit de natuur te kiezen, en zich niet slechts bepale bij het bestuderen dier boeken, waarin deeze keus reeds gedaan is. Wilt gij een van de wezenlijkste redenen horen, Mevrouw! waarom de Ouden de Nieuweren zo oneindig ver overtroffen hebben? - De groote MENGS geeft ze, mijns bedunkens, in de volgende regelen op: *Il y a deux routes différentes pour parvenir au bon Goût, si l'on y marche conduit par le jugement; mais l'une est plus penible que l'autre. La plus difficile est celle qui consiste à faire un choix dans la Nature même de ce qui est le plus beau; la seconde, qui est plusaisée, se borne à étudier les ouvrages ou ce choix a déja été fait. C'est par la premiere route que les Anciens ont atteint à la perfection, c'est-à-dire, a la Beauté & au bon Goût; la plupart des Modernes y sont parvenus par la seconde*.

Ik wil hier het vlijtig bestudeeren der Ouden niet mede afkeuren, Mevrouw! -

Geen mensch kan sterker overtuigd zijn van de oneindige voordeelen, die ze der hedendaagsche Dichtkunst aanbieden, dan ik ben. Alleen gelove ik dat het zeer gevaarlijk zij 'er zich louter bij te bepalen, en de Natuur zelve daar te laten. Behalven dat het dan bijna onmooglijk word ze immer op zij te komen, ik laat staan, te overtreffen, loopt men nog gevaar van hunne gebreken (het zijn toch menschen geweest, en dus is alles ook juist geen goud wat bij hen blinkt) voor schoonheden te leren houden, en hen ook daar natevolgen, waar men hen verlaten moest. Ik zeg met oogmerk *leren houden*, om dat ik hier het oog heb op de menigvuldige blinde Begunstigers der Ouden, die alles in hen prijzen en ten voorebelde durven aanbieden, 't geen, gelijk gij begrijpt, Mevrouw! zeer gevaarlijk voor den smaak van jonge beoeffenaars der Dichtkunst zijn moet. Duld dat ik u hier een paar staaltjes, die in hun soort uitmunten, van vertone. De onpartijdigste en kundigste Beoordeelaars der Ouden, (een BAIJLE bij voorbeeld) vinden dat HOMERUS de betamelijkheid schendt, als hij *Iliad. L*. 1. *vers*. 567. Jupiter, de Opperste der Goden, deszelfs Echtgenoote met slagen dreigen laat, terwijl Juno daarop

zwijgt en vol vrees wordt; en nog sterker daar Jupiter haar *Iliad. L*. 15. *Vers*. 18. in toorn afvraagt, of 't haar vergeten zij, hoe hij zich eertijds aan haar gewroken hebbe, toen hij haar twee zwaare ambeelden aan de voeten bond, haare handen met een gouden keten, die onverbreekbaar was, kluisterde, en haar in dien stand midden in de lucht hing? Bij de eerste woorden stemt de geleerde *Madame* DACIER, die overal alles in HOMERUS vindt, toe (zie noot 113 onder dit Boek) dat hier het gedrag van Jupiter bij 't eerste aanzien wreed en onbetamelijk schijnt, doch poogt oogenblikkelijk haar' geliefden Dichter te redden door twee zeer gestig uitgedachte oogmerken aan HOMERUS toeteschrijven. Vooreerst wilde de Grieksche Dichter hier onder den naam der Goden de oneenigheden afschilderen, die vaak in de Palleizen der grootste Vorsten voorvallen; maar ten anderen, wie ziet niet zeer duidelijk, vraagt *Madame* DACIER, dat de Allegorie hier alle onbetaamlijkheid wegneemt, en dat HOMERUS onder dit bewindsel de werking der Elementen verklaart? De tweede passage is sterker, maar ook daar weet *Madame* DACIER weêr raad mede. Waarlijk haare derde noot onder dit

Boek verdient aandacht, zij is verwonderlijk in haar soort. *L'allegorie Physique*, zegt ze, *m'en paroit sensible. Homère explique ici mysterieusement* (en in de daad zeer *mysterieusement*) *la nature de l'air, qui est Junon. Les deux enclumes qu'elle a aux pieds, sont les deux Elemens la terre & l'eau, & les chaines d'or de ses mains, c'est l'aether ou le fou qui occupe la région superieure. Les deux elemens grossiers sont appellez enclumes, pour manquer que ce n'est que dans ces deux elemens qu'on exerce les arts*. Zie daar waarlijk iets wel uitgedachts! Wie zou dit in HOMERUS, wie dit in deeze plaats, gezocht hebben? - En echter had hij 'er nog alles niet ingevonden. O! 'er is veel meer in. Zie hier ook zedekunde: *Outre cette allegorie physique, je ne sai si on ne peut pas y trouver aussi une allegorie morale & si par ces masses, attachées aux pieds de Junon, & par ces chaines d'or, qui lui lient les mains, le Poëte n'a pas voulu faire entendre d'un coté les soins domestiques, qui, comme des entraves, doivent retenir les femmes dans leur maison, & les empècher de courir cà & là, & de l'autre coté les beaux ouvrages, qui, comme des chaines d'or, doivent*

occuper leurs mains. Ongelukkige Dichter, daar men geen schoonheden in vindt, dan die 'er op deeze wijze in moeten gezocht worden! - Gelukkige, onsterfelijke HOMERUS, die deeze geestige gezochtheid niet nodig hebt om ons door eene lengte van de eerste schoonheden te verrukken!

Zo heeft de aanspraak van PHENIX aan ACHILLES (*Iliad. L*. 9.) ook haare bewonderaars gevonden. Onder anderen doet HOMERUS daar den eersten tot den laatsten zeggen: *Gij wildet in uwe moeilijke kindschheid niets eten, ten zij ik u op mijne kniën nam en de stukken voorsneed. De wijn, dien gij op mijne borst spoogt, heeft menigwerf mijne klederen bevuild enz*. Men heeft hier de eenvouwigheid dier tijden en de naïve beschrijving, die 'er HOMERUS van geeft, even zeer bewonderd. Ondertusschen dacht 'er BAIJLE eenigzins anders over. *Je ne saurois qu'y faire*, zegt hij: *J'ose avancer qu'il ne faut que lire de discours de Phenix dans le* 9*me livre de l'Iliade, pour admirer ceux qui admirent encore aujourd'hui ce Poëme. Car sont-ce là des discours dignes de la majesté du Poëme Epique? Diction. Histor. & Crit. Tom. I. pag*. 57. *a*.

Ik ontken niet dat dit vonnis even partijdig zij van den anderen kant. Uit eenige gebreken tot het geheel te besluiten is onrechtvaardig. Maar wat zal den jongen Dichter nu beveiligen voor de navolging van gebreken? De Uitleggers der Ouden omtrent het schoone en niet-schoone op hun woord te geloven? Dit is, gelijk wij zagen, gevaarlijk. Eene vlijtige studie der Natuur zelve, Mevrouw! Dan zal hij met zijne eigen oogen zien kunnen, wat waarlijk in de onsterfelijke voortbrengsels der Ouden schoon zij, en teffens, wie van hunne Bewonderaars het schoon in dezelve gevoeld, of door vooroordeelen zich opgedrongen hebben.

Eindelijk, want ik verg waarlijk uw geduld te veel, Mevrouw! moet de Navolger der schoone Natuur in 't oog houden van de Natuur slechts in 't groote te imiteren, en, zo veel als mogelijk is, de kleene deelen, die enkel aan een zeker land of tijd verbonden zijn, voorbijgaan, of verbergen. De echte Kunstenaar, gelijk wij gezien hebben, behaagt in alle tijden en onder alle volken, en dit kan hij onmogelijk doen, zo hij veel zulke kleinigheden navolgt, die aan een enkel land of aan eenen bepaalden tijd

alleen eigen zijn. Een ander Volk of een volgend Geslacht vindt 'er dan geen natuur ter waereld in, en, naar onze gelegde beginselen, derhalven niets schoons. Alle uitstekende Vernuften zijn hier in voorgegaan, en 't is natuurlijk dat elk, die in hunnen eeuwigen roem delen wil, hen hier in op het spoor volge. Men kan ondertusschen somtijds redenen hebben om in enkele gevallen van deezen regel aftewijken; wanneer men naamlijk bepaald door één Volk wil dichten, en juist deszelfs hedendaagsche zeden en gewoonten, tot in karakteriserende kleinigheden toe, afschetsen. Zo wilden de beide vernuftige Vriendinnen en Opstelsters van de SARA BURGERHART, in de roman van dien naam doen, gelijk ze in de voorrede duidelijk zeggen. Nu is voor elk, die de Amsterdamsche liefhebberij voor harddravers kent, de *trait* van een' Ligtmis, die lang gevlamd had op een Meisje, maar, toen eindelijk het geluk hem toelagchte en hij ze in zijn geweld had; om zijnen besten harddraver, die zich met zijn been in het tuig verward had, te redden, haar alleen laat en tijd gunt van te ontsnappen, hoogst natuurlijk. Ik verbeeldde mij onder het lezen ze te dien.

Maar wat zou een Franschman zeggen als hij deeze *passage* las? - Zo een Gek is 'er in de waereld niet - 't is onnatuurlijk!

Thans geen woord meer, Mevrouw! - Ook zou ik 'er toch niets kunnen bijvoegen, dan het geen ik u reeds zo menigmaalen gezegd hebbe. Ik draag nog aan de Deugd denzelfden eerbied toe en dus ben ik onveranderlijk enz.

VIJFDE BRIEF.

OVER HET BEVALLIGE.

Het is zeer moeilijk, lieve Vriend! om u door beschrijvingen een duidelijk denkbeeld van het bevallige te geven. Niets van alles, wat tot de Theorie van het schoone behoort, laat zich minder onder regelen brengen, dan het naïve en bevallige, en echter eischt gij dat ik u in staat stelle dit laatste te kunnen beoordeelen. Hoor, lieve Vriend! ik zal doen wat ik kan, en waar ik mijn onvermogen gevoele om mijne denkbeelden u duidelijk medetedeelen, wil ik den raad van VOLTAIRE volgen, ik wil u voorbeelden aanbieden. Gij zult zelf zien wat waarlijk bevallig zij of niet, en door deeze proeven met elkanderen te vergelijken en 'er uwe eigen aanmerkingen en besluiten op te gron-

den, zult gij zeker beter leren wat bevallig zij, dan of gij alle Theorien in de waereld hierover doorkropen had.

Beginnen wij met eenige bepaalde denkbeelden aan dit woord te hechten.

Bevalligheid, in den ruimsten zin genomen, is een vereischte van alle voortbrengsels van smaak en vernuft, een sieraad voor alle Wetenschappen, en een verdienste in kleding, houding, wending, gesprek en handeling van ieder mensch. Hoor hoe 'er zich een der bevalligste Schrijvers over uitdrukt: (Zie *Wielands Grazien*, 5*de Boek*) ‘Slechts met vlugtige trekken, schoone Danaë! - want de Bevalligheden haten een moeilijk en naar de lamp riekend werk - heb ik U den invloed deezer lievenswaardige Godheden op Wetenschappen, Kunsten, en Zeden, ontworpen. - Maar nog verder strekt zich haare magt uit. Niet alleen het grenslooze rijk der verbeeldingskracht, niet slechts het geheele gebied der Vreugde - de Deugd zelve staat onder haaren schepter. De Epaminondassen en de Scipioos offerden haar niet minder dan de Menanders en de Aristippen. Ook aan de handelingen, het karakter, en het leven eens wijzen en goe-

den Mans ('t welk, zo als SOCRATES gewoon was te zeggen, gelijk zijn moest aan een volkomen schilderij van een schoon geheel) moeten de Bevalligheden dat aanzien van dwanglooze gemakkelijkheid, dien glans der volmaking geven, die ze meer tot gaven der Natuur, als tot werken der Kunst schijnt te maken. - Deeze bevalligheid was het die der deugd van Cato van Utica miste; en 't is enkel haare afwezendheid, die aan zo veel andere gewaande deugden eene walgelijke, en het hart te rug stotende, gedaante geeft. Onder de handen der bevalligheden alleen verliest de Wijsheid en Deugd der stervelingen dat te ver gedrevene en opgezwollene; dat wrange, stijve, en spitse, 't welk even zo veele gebreken zijn, waardoor zij, naar de zedelijke maat der schoonheid van de Wijzen, uitscheiden Wijsheid en Deugd te zijn.'

In deezen zin genomen, schijnt het Bevallige mij toe niets anders te zijn, dan het juiste van alles; wanneer men 'er niets toe of niets af kan doen, zonder het te verslimmeren; zo is een kleed bevallig, wanneer het zich met geen losser en vleiender verwisselen laat; zo is een Dichtstuk bevallig,

wanneer het zijne juiste groote, gedachten, en uitdrukking bezit, en zo vervolgens. Dus zou men een' Treur-zang bevallig kunnen noemen, in zo verre hij op de beste wijze in alles aan het oogmerk voldeed; hoe zeer anders het bevallige, in eenen naauwen zin genomen, hier gewoonlijk misplaatst zoude zijn.

Dan, zo ik mij niet bedrieg, is uwe vraag naar deeze algemeene Bevalligheid zo zeer niet ingericht. Gij bedoelt de Bevalligheid die in het gebied van het schoone, even als het verheven, grootsche, naïve enz. een wingewest op haare eigen hand heeft, en juist deeze is zeer moeilijk in eene definitie te besluiten Na dat deeze brief reeds een' geruimen tijd verzonden was, zag ik met genoegen uit het 2de Deel van Riedels Theorie; dat de Heer van Alphen dit met mij denkt; ‘Ik geloof, zegt hij daar, dat het best is geen definitie van de bevalligheid te geven. Ik ten minsten versta die van Riedel zo min als die van Watelet’. Denkt gij ze mooglijk beter te zullen verstaan, Lezer! hier zijn ze beide. Bij Watelet is de schoonheid eene volkomen geëvenredigde overeenkomst met de aan ons eigen bewegingen: en de bevalligheid bestaat in de overeenstemming van deeze bewegingen met de bewegingen van onze ziel. Riedel noemt bevalligheid: zachte schoonheid, naar het, door bijzondere trekken meer bestemd en veranderd, ideaal der hoogste schoonheid, zo veel mogelijk met aanlokkelijkheid verbonden.. Men kan haar even weinig

door eene beschrijving kennen doen, als men de oneindig fijne reukdeeltjes van een warmwordend geestrijk vocht, die zich door een besloten vertrek verspreiden, zien kan. Wie eenigen smaak bezit ontdekt in de werken van Kunst zeer gemaklijk het bevallige, even als iemand die ene welgestelde neus heeft de reukdeeltjes riekt, schoon hij ze niet zien kan. Ik zal derhalven geen vergeefsche moeite doen - mooglijk dat ik 'er u echter iets van lere kennen door u de volgende eigenschappen, die ik in het bevallige waargenomen hebbe, mede te delen.

Een Dichtstuk schijnt mij bepaald in het bevallige uit te munten, wanneer, voor eerst, de gedachten in hetzelve zo geestig zijn, als ze zijn kunnen; wanneer, ten anderen, de geheele stijl van het zelve uit geene andere uitdrukkingen bestaat, dan die de natuurlijksten, de schoonsten, de nieuwsten, de glansrijksten, en de rondsten zijn; en wanneer, eindelijk, het geheel, zo met opzicht op de gedachten, als op de uitdrukking, daar ze onder voorgedragen worden. met zulk eene gemaklijkheid uitgevoerd is, dat 'er alom eene ongezochtheid, eene schijnbaare nalatigheid in doorstraalt, zo dat men zeggen zou dat het den Dichter,

zonder nadenken, als uit de pen gevloeid ware Deeze gemaklijkheid onderstelt de hoogste vlijt en moeite. Een schoon denkbeeld overrompelt menigwerf den grooten Dichter; het wordt hem vaak als ingegeven; maar om dat eigen denkbeeld op de bevalligste wijze uit te drukken, vereischt zeer veel kunst; geen woord moet dan met een geschikter verwisseld kunnen worden, geen regel zachter vloeien, geen rijmwoord zich natuurlijker aanbieden. Welk eene kunst behoort hier niet toe! - maar nog moet deeze kunst een hooger toppunt bereiken, wanneer ze zich zodanig verbergen wil, dat alles enkel natuur schijnt. LA MOTTE drukt zich hieromtrent zeer juist en bevallig uit:

C'est par le travail que l'on câche
L'air même du travail, qui déplairoit aux gens.
Du creux de la cervelle un trait naïf s'arrache,
Il semble s'être offert, on l'a cherché longtemps.

De bevalligheid, schoon ze bijna op alle soorten van Dichtstukken invloeit, heeft bepaald de Minnedichten, met alles wat de Franschen onder den naam van *Poësie érotique* begrijpen, en de Herderszangen, onder haar gebied. Met het hartstochtelijke en *pathetique* verdraagt ze zich minder, en met het verhevene bijna nooit. Gij begrijpt hier de rede ligt van. Die geestige wending, die laatste keurigheid en volkomenheid van uit-

drukking, die het bevallige zo zeer kenschetst, moet gewoonlijk aan het *pathetique*
'Er zijn echter voorbeelden van eene alleraandoenlijkste voorstelling, die teffens zo bevallig is, als men ze zou kunnen wenschen. Het eenvouwige Grafschrift, dat de Graaf LAMBERG te Zigliara, vijfhonderd schreden van eene eenzaame rots, vond, en 't welk hij ons in zijn *Memorial d'un Mondain Tom*. 2. mededeelt, kan mijn gezegde staven. *'Madame de Löwenstern, enterrée près de ce roc, paroît y avoir gravé de ses mains les mots suivants*:
Viaggiatore del Nord, quacunque sei, farei sapere a Guglielmo Löwenstern fisso a Stralsunda, che tu hai veduto la tomba della sposa sua schiava a Tunisi che si libero e chi mori.... Luglio 1698.... il figlio e schiavo ancora; venga il padre a salvario: trovera egli passando accanto, le liete essuvie della sua Enfrasia, levando la pietra che preme queste Ceneri, se il Vento non le sparge le Lagrime sue le tempreranno.... renditi degno del favor che ti chiedo, o huomo non sei....'
Men zou moeite hebben om deeze aandoenlijke woorden met bevalliger te verwisselen. en verhevene nadeel doen. Ik wil mij bij dit laatste bepalen. Verheven noemt men in werken van smaak, naar SULZER, het geen in zijn soort grooter of sterker is, dan men het verwacht had, en hierom verrascht en bewondert. Denkt gij nu niet dat eene gedachte, hoe verheven zij uit haaren aart

ook zijn mogt, zeer veel van haare verhevenheid verliezen zou, wanneer men haar in alle haare volkomenheid voorstelde; wanneer de uitdrukking zo net en sierlijk uitblonk, dat 'er niets meer bijgevoegd kon worden, en alles, van het begin tot aan het einde, zich regelmatig opvolgde en voltooid ware? Men verwacht dan het verhevene; men ziet het als aankomen, en de verwondering, als het verschijnt, heeft, of geen plaats meer, of is ten minsten zeer gering. Ook zien wij dat de Dichters, die in het verhevene uitgemunt hebben, de geringere verdienste van bevalligheid in dit vak verzuimd hebben. Alles is bij hen als met eene sterke vuist daar nêer geworpen, en zo groot, zo ruuw als de huilendste wildernis, of de woedendste zee zelve. Laat mij u uit HIOB en OSSIAN, de twee grootste meesters, die ik in dit vak kenne, een paar voorbeelden hier van opgeven, vergelijk ze met de proeven, die ik u straks van het bevallige aan zal bieden, en oordeel dan zelf. Zie hier hoe HIOB Gods magt en grootheid beschrijft:

De schimmen verheffen zich,
de afgrond, en wat denzelven bewoont.
Ontdekt is voor Hem de verrotting;
Ontwikkeld staat de vernietiging voor Hem.

Hij breidt het Noorden uit over het ijdel;
Hij hangt de Aarde op over Niets;
Hij knoopt water in zijne wolken,
en voor Hem scheurt de wolk niet.
Hij bevestigt rondom zijnen throon,
legt rondsom zijne wolk daar om heen,
en tekent de grenzen der watervlakten nauwkeurig af,
tot, daar het licht zich in het donker verliest. -
Des Hemels zullen sidderen;
Zij beeven, wanneer Hij scheldt.
Door zijne magt slaat Hij de Zee;
Door zijne wijsheid teugelt Hij
den trots der golven!
Dan maakt zijn adem den Hemel weder schoon;
Den vliegenden draak treft zijne hand.
Zie dat is nog maar een gedeelte zijner wegen!
Een vlietend woord, dat wij van Hem gehoord hebben!
Den donder zijner mogendheid
wie bevat dien? -

En dus begroet OSSIAN de Morgen-zon:

De Eiken der Bergen vallen;
De Bergen zelve verzwakken door de jaaren;
De Oceaan krimpt in een, en was op nieuws;
De Maan zelve verliest zig aan den Hemel;
maar gij zijt altijd dezelfde, u steeds vervrolijkende
in den luister uwes loops.

Terwijl de wereld door de stormwinden word verdonkerd,
terwijl de donder rolt, en de bliksem flitst,
schittert gij in uwen luister dwars door de wolken,
en belacht het Onweder. Ik heb in beide deeze voorbeelden mijne geplaatste vertaling verwisseld met de veel fraaiere van HERDER, ons door den Heer VAN ENGELEN medegedeeld. Zie het eerste stuk zijner *saamenspraaken over de Hebreeuwsche Poësie bladz*. 129 en 161.

Wilt gij 'er nu nog een voorbeeld uit de Natuur zelve bij hebben, verbeeld u dan een vrolijk en frisch Landschap - daar hier uw gezicht over de schoonste korenakkers, en velden, met bloeiende boekweit beladen, genoeglijk heen dwaalt - daar op de verste weilanden, met gladde en keurig getekende koeien beslagen, rust; terwijl het geheel in de volmaaktste schakeering van opeenvolgende en ineensmeltende kleuren voor u uitgespreid ligt. - Verbeeld u dat gij dit alles, vergezeld van de volgende omstandigheden, ziet:

Men hoorde mensch noch dier,
Geloei van koe noch stier,
Gerugt in veld noch kolken;
Het weer was zonder wint,
De hemel zonder wolken,
Diana mingezint.

De bloemen aan den top
Des heuvels looken op,
De tijd scheen te verjongen,
De nagtegaal hief aan,
Het woudt kreeg duizend tongen,
't Geboomt veel groener blaên.

En gij zult een denkbeeld van het bevallige hebben. -

Maar plaats u nu in eene onbewoonde en rotsige woesternij - beklim de hoogste en steilste rots - sla dan uw oog beurteling in de diepte - op den draaikolk, die in eenen afgrond onder u loeit - en op de ruuwe punten van rotsen die rondom u verdelging dreigen. - Doe dit terwijl de stormwinden om u heen huilen, en de donders door de rotsen brullen; en zo ik mij niet bedrieg zult gij ten naasten bij een denkbeeld van het verhevene hebben, en teffens overtuigd zijn, dat al wat men hier van het bevallige bij voegt, uit zijn' aart nadeel aan het verhevene doen moet. Verdrijf slechts, bij voorbeeld, den stormwind, en laat een lieflijk zonneschijntje uw toneel verlichten; voeg 'er een *perspectief* van bebouwde akkers en weilanden bij, en het zal juist hier door minder verheven worden.

Inmiddels zijn 'er enkele voorbeelden, waarin het verhevene en bevallige gelukkig bijeengevoegd zijn - doch dan is het niet dat hooge, bedwelmende, verheven, daar HIOB, OSSIAN, MILTON, en KLOPSTOCK zo zeer in uitgemunt hebben. In

het volgende Couplet van HALLER vindt gij deeze vereeniging:

Der Sternen stille Majestät
Die uns zum Ziel befestigt steht,
Eilt vor dir weg, wie gras an schwülen Sommertagen;
Wie Rosen, die am Mittag jung,
Und welk sind vor der Dämmerung,
Ist gegen dich der Angelstern und wagen Versuch Schweizerischer Gedichte. No. 16..

Nu weet ik 'er niets meer van te zeggen; en wij zullen tot de voorbeelden van het bevallige, en eenige losse aanmerkingen op dezelve, overgaan.

Eerst wil ik u echter nog de Dichters opnoemen, die vooral in dit vak uitgemunt hebben. Bij de Grieken vindt gij ANACREON, THEOCRITUS, MOSCHUS, BION, en SAPPHO; bij de Latijnen TIBULLUS en OVIDIUS; bij de Italiaanen GUARINI en METASTASIO; bij de Engelschen POPE, zo veel ik weet, alleen, en nog maar in enkele gedeelten zijner werken; bij de Duitschers WIELAND en GESSNER; en bij de Franschen bijna al hunne goede Dichters.

In het bevallige, en vooral in het beval-

lige boertige, kan men niet zeggen dat onze Dichters uitmunten. De Franschen kunnen hier met het hoogste recht, boven alle andere hedendaagsche natien, op de overwinning boogen. Waar louter bevalligheid het hoofddoel is, laten zij de geheele waereld in hunne versen achter zich, en de kundigste vertaler bijt vruchtloos zijne nagels stomp om hen in eene andere taal na te spreken. Erkennen wij hier de meerderheid dier natie, mijn Vriend! maar misgunnen wij haar dezelve niet. De toomlooze zucht om overal bevallig te willen zijn, maakt haar minder geschikt voor het grootsche, en dikwerf kruipende in het verheven. Woeste natuur, oorsprongelijke karakters, zo als ze zich, niet in het door weelde verfijnd Parys vertonen, maar bij Volken, die eerst uit de handen der Natuur voortkomen, daar alles met sterke, gloeiende, trekken getekend is; waar de opvoeding geen lengte van verwijfde behoeftens noodzaaklijk gemaakt, of iets van de mannelijke kracht der ziel weggekunsteld heeft - zie daar een grooter, en wezenlijker vak voor de genie - en hier heeft de Franschman bijna niets, dat hij bij de Engelschen en Duitschers voor den dag durft brengen.

hebt gij ooit, om van KLOPSTOCK en MILTON te zwijgen, eene draaglijke Fransche vertaling van eenen eenigen regel van OSSIAN gezien? - Lees de Temora van den Marquis DE ST. SIMON slechts, en verbeeld u, zo gij kunt, OSSIAN te lezen. - Alles is verloren gegaan - geen enkele trek van OSSIAN meer! - Wilt gij OSSIAN uit eene vertaling leren kennen, gij vindt hem in die van DENIS, dit jaar op nieuw te Weenen in vijf deelen, onder den tijtel: *Ossians und Sineds Lieder*, uitgekomen; en uitmuntend, schoon slechts voor een gedeelte, de Liederen van SELMA naamlijk, in 't Nederduitsch in het eerste Deel der nieuwe Bijdragen.

Maar zijn onze Dichters dan in 't geheel niet voor het bevallige geschikt? - Lees ze, mijn vriend! en oordeel. Zie hier inmiddels wat 'er mij van toeschijnt. Over 't algemeen zeg ik neen! - ten minsten in vergelijking van de Franschen, en van WIELAND, die de beste Franschen hier op zij staat, bij de Duitschers. Ondertusschen zondere ik hier eenige weinige Dichters bij ons van uit. HOOFD, bij voorbeeld, in zijne gezangen; POOT in zijne Minnedichten,

en vooral SMITS in bijna alle zijne zagte Lierzangen. Van deezen laatsten Dichter wil ik u nader onderhouden; maar u vooraf eene plaats uit CATS herinneren. Vindt gij dat ze tot het bevallige te brengen zij. 't Is de beschrijving eener schoone Vrouw - waarlijk een zeer gelukkig onderwerp om iets bevalligs te zeggen! - luister:

> Wilt gij een hups, een rustig wijf?
> Neemt eerst uit Nederlandt het lijf;
> Neemt dan nog zoo weerden pandt
> Het aengezicht uit Engelandt,
> En verder nog, gelooft ge mij,
> Een tong uit Brabant dient 'er bij;
> En doet 'er bij een Hollands hert,
> Dat niet te licht verslingert werdt.
> Maar zoo je wilt den hoogsten prijs
> Zoo haelt de billen van Parijs.
> Voegt dit bij een, geminde vrient,
> Zo hebt je een Wijf, gelijck u dient.

Zo dit waarlijk bevallig zij, kan ik mijne proef uit SMITS maar t'huis houden - ik ben 'er dan zeker de minst geschikte beoordeelaar van. Dat lijf uit Nederland - dat Engelsch aangezicht - die tong uit Brabant, en vooral die Parijsche billen - walgen mij zodaanig, dat ik geen meisje

met genoegen meer zou kunnen aanzien, indien ze mij eeuwig in den zin speelden. - En echter zegt een Nederlandsch Kunstrechter: *dit is eigentlijk de schoone Natuur schilderen in het aangenaame* Zie *Proeven van Dichtkund. Letteroeffeningen bladz*. 308..

Vergelijk hier de volgende beschrijving van GABRIELLE D'ESTRÉES eens mede, en laat dan uw smaak beslissen, in welke van beide voorbeelden het bevallige heerscht.

Depuis peu la fortune en ces tristes climats
D'une illustre mortelle avoit conduit les pas.
D'Estrées étoit son nom; la main de la nature
De ses aimables dons la combla sans mesure:
Telle ne brilloit point aux bords de l'Eurotas
La coupable beauté, qui trahit Ménélas.
Elle entroit dans cet âge, hélas! trop redoutable,
Qui rend des passions le joug inévitable.
Son coeur né pour aimer, mais fier & généreux,
D'aucun Amant encor n'avoit reçu les voeux.
Semblable en son printemps à la rose nouvelle,
Qui renferme en naissant sa beauté naturelle,
Cache aux vents amoureux les trésors de son sein,
Et s'ouvre aux doux rayons d'un jour pur & serein. Henr. Chant 9.

Hoe ongemeen bevallig is deeze vergelijking bij de roos De bevalligheid bestaat mede in het opmerken en aantonen van sijne overeenkomsten, van zachte en gemaklijke vergelijkingen. Hoe menigmaal heeft men in de Dichtkunst, bij alle Volkeren, gebruik gemaakt van de gelijkenis der roos, en echter schijnt ze hier geheel nieuw. Het komt 'er maar op aan of men smaak genoeg bezit om ieder voorwerp van eene nieuwe zijde te beschouwen, en dan, om bevallig te zijn, juist van die zijde, die het sterkste belang verwekt. Zie dit in de volgende *strophe* van MALHERBE. Hij is bezig *Du Perrier* over het verlies van deszelfs dochter te vertroosten, en vergelijkt haar ook bij de roos. Zijne vergelijking is zeer bevallig, en heeft echter geen overeenkomst ter waereld met die van *Voltaire*, hoe zeer in beide een Meisje bij eene roos vergeleken wordt. Hij begint met den Vader toe te stemmen, dat hij in de daad een kind verloren had 't welk zeer veel beloofde, en voegt 'er dan bij:

Mais elle étoit du monde, où les plus belles choses,
Ont la pire destin;
Et rose, elle a vécu ce que vivent les roses,
L'espace d'un matin.

Ik wil hier nog twee voorbeelden van eene gelukkige gebruikmaking van de roos bijvoegen. Beide zijn ze uit onuitgegeven dichtstukken genomen. Wat zegt gij van dit grafschrift voor een jong Meisje:

Gaf Leijdens troostelooze Jeugd
Een' enklen traan aan elke deugd
Van haar, wier maagdelijk gebeent'
Gods Engel toeft in dit gesteent',
En groeide een roos uit elken traan,
Hoe menig roosje zou hier staan,
Wat vond die Maagd een' krans bereid,
Als ze eens ontwaakt voor de Eeuwigheid!

Het volgende begin van een stukje, gedeeltelijk uit proze, gedeeltelijk uit verzen bestaande, en den tijtel hebbende: ZELIS en ALCIDOR, zal u niet minder behagen: ‘Het avondrood begon de westerkim reeds te begeven, en dook, zonder door een wolkje beneveld te zijn, in de stille zee. - De Maan klom aan eenen effenen hemel en flikkerde reeds op de bevende toppen van het bepaerelde gras - toen ZELIS, uitgeput door vermoeidheid en kommer, aan den oever van een murmelend beekje, dat door eenige steile abeelen omzoomd was, aêmechtig nederzeeg.’

't Geboomte wierp een treurig duister
Om ZELIS linker zijde heên,
Terwijl de maan, in stillen luister,
Het schoonste Meisje half bescheen.
Het Westewindje, moê van speelen,
En loerende uit de zwarte abeelen
Of ergens een viooltje steeg,
Streek op 't verlichte koontje neder,
En waande dat hij in een teder,
Een naauw ontloken roosje zeeg.

!

- Voeg 'er nu

de beeldtenis van Sulpitia uit TIBULLUS nog bij, die door de handen der Gratien vervaardigd schijnt te zijn:

Illam quidquid agit, quoquo vestigia movit,
Componit furtim subsequiturque Decor.
Seu solvit crines, fusis decet esse capillis;
Seu comsit, comtis est veneranda comis.
Urit, feu Tyria voluit procedere palla:
Urit, feu nivea candida veste venit.
Talis in seterno felix Vortumnus Olympo,
Mille habet ornatus, mille decenter habet Lib. 4. Eleg. 2..

Ik wensche u hier ook eenige proeven uit de Grieksche Dichters aan te kunnen bieden,

doch ik zal mij alleen van vertalingen kunnen bedienen, en gij begrijpt zelf hoe veel van het bevallige, ook in de beste vertaling, verloren moet gaan. Beginnen wij met ANACREON. Zie hier twee stukjes in zijn' smaak, door eene kundige hand vervaardigd Beide door mijn' Kunstvriend BILDERDYK. Zie zijn werkje: *Mijne Verlustiging*, genaamd.:

DE LIEFDE.

't Hoofd der dartle minnegoden,
Van een Honingbie gewond,
Die hij in een rooske vond,
Gaf, tot Venus schoot gevloden,

Kreet op kreet.
Moeder, riep hij, 'k zal 't besterven,
Red mij, laat mij troost verwerven
In mijn leed.
In de rozeblaên gedoken,
Heeft me een kleene draak gestoken,
Dien de boer een Bietje heet.

Cijpris zag zijn schreiende oogen,
Overstelpt van traan bij traan,
Met een' zoeten glimlach aan;
En ze drukte uit mededogen
Hem de hand.
Staak, dus sprak zij, staak uw zuchten;
Zoudt ge een' Bietjes angel duchten?
Welk een schand!
Doen zo kleen een wond u klagen,
Denk, wat pijnen hij moet dragen,
Dien ge uw' schicht in 't harte plant!

DE DUIF VAN ANACREON.

Beminlijk Vogeltje, van Cijtherê geliefd,
Ai! zeg wat is de reên
Dat gij, met zulk een' spoed, de ruime lucht doorklieft?
Waar toch, waar vliegt gij heen?
Van waar brengt gij dien balsem aan,
Waarmede uw wieken zijn belaên?
En waar gij 't bloemtapijt der velden meê besproeit,
Daar 't van uw veedren vloeit?

‘Hoe dus? gaat u dat aan? of waarom vraagt gij dit?
Mijn Meester vaardigt me af
Aan haar, die als Vorstin geheel zijn hart bezit,
Dat haar de liefde gaf,
Beschouw hoe ik op zijn bevel,
Zijn Minneliederen bestell'
Hij zei mij voor de trouw, die ik hem blijken doe,
Ontslag en vrijheid toe.

Doch alhoewel hij mij in volle vrijheid stelt,
Ik blijf bij mijnen Heer.
Want waarom zoude ik toch, om berg, en bosch, en veld,
Steeds vliegen heen en weêr;
Op dat ik in mijn snelle vlucht,
Mij de eene, of andre wilde vrucht
(Wat wordt men, buiten die, in 't woeste woud gewaar?)
Ter wrange spijz' vergaar'?

Terwijl ik, in mijn' dienst, een beter lot geniet,
En edeler onthaal.
't Eet brood uit 's Meesters hand, die mij te drinken biedt
Uit zijn kristallen schaal:
Waarna ik om hem henen zwier,
Of rust op zijne ijvooren Lier.
Vaarwel! Gij hebt der kraai', om haar geklap gelaakt,
Mij reeds gelijk gemaakt.’

De volgende *passage* is uit *het graf van Adonis*, door BION, genomen, naar de overzetting van RAMLER. Ik had hier de vertaling van BATTEUX geplaatst; doch die van RAMLER, door den Heer VAN ALPHEN bijgebragt (zie het 2*de D. van Riedels Theorie bladz*. 218.) lezende, vond ik dezelve zo schoon, dat ik 'er die van BATTEUX voor verwisseld heb.

‘Zo klaagde Venus, en de Minnegoden klaagden met haar. Venus had zo veel tranen vergoten, als Adonis bloed stortte. Elke drop, die op de aarde viel, veranderde zich; het bloed in rozen, de tranen in anemonen. *Ik beklage Adonis, de schoone Adonis is niet meer*.

Weent niet meer in de wouden om uw gemaal, o Cijpria! Men heeft hem een rustbed gespreid. Adonis is op een pragtig bed gelegd. 't Is waar, dood; maar ook nog schoon in den dood, zo schoon als of hij sliep. - - Hij ligt, de jonge Adonis ligt op purperen dekens. Rondom hem weenen de Minnegoden. Zij hebben hunne hair lokken afgesneden, en zijn lijk daar meê bestrooid. De eene vertreedt zijne pijlen; de andere vertrapt zijnen boog; deze breekt zijnen koker; gene maakt den band los der voetzolen van Adonis; een ander brengt water in een gulden schaale; een ander wascht zijne wonden; een ander waait hem met

zijne vleugelen koele luchtjes toe; maar allen beklagenze het lot van CIJTHERE.'

Eindelijk hebt gij hier eenige brokken uit *de schaking van Europa* door MOSCHUS naar BATTEUX *Princip. de la Litterat. Tom*. 2. *Trait*. 3. *Chap*. 5..

Dès que cette Princesse fut arrivée avec ses compagnes dans les prairies émaillées, elles se mirent à cueiller selon leur goût, l'une la narcisse odorisérante, l'autre l'hyacinthe, celle-ci là violette, une autre le serpolet: elles moissonnoient toutes les richesses du Printemps. D'aures à l'envi oueilloient le souci doré: mais la Princesse cueilloit de ses mains les roses vermeilles. Elle brilloit au milieu de ses compagnes, comme Venus au milieu des Graces.

Jupiter, in een stier veranderd, ontdekt zich aan haar gezicht. Hij legt zich aan haare voeten neder en vertoont haar, terwijl hij zijn hoofd omdraait om haar te aanschouwen, zijn' breeden rug:

O, venez mes chères compagnes, s'ecria Europe, essayons, par amusement, de nous asseoir sur le dos de cet animal qui semble

si doux: nous pouvons y être toutes assises, comme sur un navire..... elle s'assied en riant. Les autres alloient l'imiter. Mais le taureau se léve brusquement, emporte la Princesse, court vers la mer. Europe tend les bras a ses compagnes: elle les appelle; en vain elles s'efforcent de l'atteindre. Le taureau se jette au milieu des flots: il s'avance: on diroit un dauphin. Alors sortent des ondes les Néreïdes assises sur le dos des monstres marins, pour lui servir de cortège. Le redoutable Neptune applanit le liquide empire, & devient le guide de son frère. Les Tritons, habitans de la mer profonde, s'assemblent autour d'eux, & avec leurs larges conques, ils célébrent l'hyménée. La Princesse toujours assise sur le divin taureau, se tenoit d'une main à l'une de ses cornes, & de l'autre main elle abaissoit sa robe de pourpre jusqu'à en mouiller les bords dans l'onde agitée. Son voile gonflé par les vents ressembloit à une voile de navire, & paroissoit la soulever.

Van deeze drie voorbeelden zult gij waarschijnlijk dat uit BION voor het bevalligste keuren. Gij bedriegt u niet. Hoe zacht, hoe malsch, bloeit daar alles! Welke ge-

lukkige en fijne denkbeelden! Welk eene gemakkelijke en betoverende uitdrukking! Merk vooral op, welk een leven zich, van regel tot regel al meer, in dit stukje verspreidt - eerst kan men het oog nog op de ijverige Minnegoden houden - de beweging wordt gedurig sterker - en eindelijk is de geheele groep enkel leven. Dan, het wordt tijd dat wij weêr naar SMITS keren.

Deeze zoetvloeiende en bevallige Dichter kan, in dit vak, met voordeel bij de voortreffelijkste Buitenlanders vergeleken worden. Onder 't lezen der *Grazien* van WIELAND trof mij een gedeelte uit het tweede boek om deszelfs verwonderlijke gelijkheid in vinding met de *Dichtluim* van SMITS. Ik heb het opgeschreven. Nooit laten zich twee Dichters, naar mijne gedachten, juister bij elkanderen vergelijken (ik spreek van gevallen, dat men uit losse brokken Dichter tegen Dichter opweegt) dan wanneer 'er zulk eene overeenkomst in de aangehaalde plaatsen zelve is, dat men 'er gemaklijk één doelwit in ontdekt. 't Is der moeite waardig ze hier beiden optegeven. De gelijkheid zal elk in de oogen stralen.

Bij WIELAND verliest de Min zich, nog

zeer jong zijnde, op een zijner wandelingen in een Arkadisch woud. Vermoeid werpt hij zich neder onder eenen wilden Mijrtenboom en valt in slaap:

Hyacinthen, Lotus, Violetten,
Trieb die Erde, Amorn sanft zu betten,
Unter ihm hervor.
O! wie schön er ! die Blumen hielten,
Gleich als ob sie seine Gottheit fühlten,
Federn gleich den Schlafenden empor.

Toen de Min ontwaakte vond hij zich van drie jonge Meisjes (de Gratien) omringd, maar de aartigste, aanminnigste Meisjes, die hij ooit gezien had. Zij waren tegen het avondrood uitgegaan om bloemen te plukken, daar zij het bed van haare gewaande Moeder meê pleegden te bekransen. ‘Zie daar eene menigte bloemen, roep de kleinste, terwijl ze naar de plaats heen huppelde, daar de Min sliep. Verbeeld u hoe aangenaam zij schrikte, toen ze den kleenen God gewaar werd!

Schwestern (rief sie, doch nur mit halber stimme,
Um den kleinen Schläfer nicht aufzuwecken)
Was ich sehe! Schwesterchen, helft mir sehen!
Ein - wie nenn' ichs? Kein Mädchen, doch so lieblich
Als das schönste Mädchen, mit goldnen Flügelm
An den runden lilienweisen Schultern.

Auf den Blumen liegt es, wie sommervögel
Sich auf Blumen wiegen! In euerm Leben
Habt ihr so was liebliches nicht gesehen!

De Zusterem ijlden 'er bij. Thans stonden zij alle drie om den kleenen slapenden God, en beschouwden hem met eene zoete bewondering.

Wie schön es ist! wie roth sein kleiner Mund!
Die gelben Locken wie kraus! sein weisser arm wie rund!
O! seht! es lächelt im Schlaf! Und Grübchen in beyden wangen
Indem es lächelt - Aglaja, wir müssen es fangen!
Eh es erwacht und uns entfliegt! - Es fangen
Du kleine Närrin! und was
Damit machen? - Welche Frag' ist das!
Kurzweil, liebe Schwester, solls uns machen,
Mit uns spielen, scherzen, singen, lachen,
Schwestern, meynt ihr nicht?
Seht, o seht ihm nur recht uns Gesicht!
Unschuld lacht aus jedem Zug, und Freude.
O! gewiss, es thut yns nichts zu Leide!
Oder meyent ihr nicht?

Maar, o Diana! riep de kleenste der Zusteren, wat zie ik? - Een boog en een koker vol kleine gouden pijlen, onder de bloemen verstrooid - Een rilling vliegt over mijn lijf.

O! Schwestern, wenn es Amor wäre!
Wie würd' es uns ergehn!
Nein! Schwesterchen, nein! Zum Amor ists zu schön!
Wo hast du ein Gesichtchen gesehn
Wie dies? Es machte Mädchen Ehre!
Der kleine Drache sollt' es seyn,
Von dem die Mutter spricht, er nähre
Von Mädchenherzen sich? Nein, Pasithea, nein!
Es schreckte, wenn es Amor wäre,
Und dies ist lauter Reiz; es kann nicht Amor seyn!

Wat de Bevalligheden bij WIELAND gebeurt, overkomt de Zanggodinnen bij SMITS. Beiden vinden ze een aanvallig Wicht - beiden vrezen ze dat het de Min zij. De Bevalligheden worden op de aangenaamste wijze van haare vrees ontheven bij WIELAND. Het jongske is de Min - maar de Min die haar gelukkig maakt. De Zanggodinnen bekomen op geen minder genoeglijke wijze van haare vrees bij SMITS. Het Wichtje is de Dichtluim, die de steun van Phebus rijk en de lust der Zanggodinnen wordt. Hoor onzen Dichter zelven:

't Was hoogtijdt op den Helikon,
De Dichtvorst liet zijn reijen,
In 't stralend goudt van zijne Zonn'
Zich koestren en vermeijen,

Wanneer 't zanglievend Zustertal,
Door Pindus bloempriëelen,
Langs Aganippes waterval
Luchthartig voer uit spelen.
Dees vlecht zich eenen rozenhoedt,
Die bloem- en mirtekranssen,
Die noodde met haal veêl den stoot
Tot losse en blijde danssen,
Een andre zag de blijdschap aan
Met gulle en loddrige oogjes;
Die kwam haar speelnoots dorst verslaan
Met zuivre nectartoogjes,
Dees hief den lof der vreugd' in top,
Op t'saamgekleefde fluitjes;
Die kwikte haaren boezem op,
Die haare blonde tuitjes.
Nu voerde die, dan deeze 't woord,
Tot roem der brave daaden,
Dus spoelde 't schoon Gezelschap voort
Langs eeuwig-groene paden.

De Zangster, die dit zalig dal
Doorkruiste aan alle zijën,
Zag, onder 't wandlen, bij geval,
Op dons van kruiderijën,
Een teder doch bevallig Wicht
Onnozel zich vermaken,
En met een minnelijk gezicht
Als naar gezelschap haken.
Zijn oogjes glinsterde als de dag,
Men zag zijn koontjes blozen,
Als of 'er 't geurig waas op lag
Van verschöntloken roozen.

Het scheen met stamelend geluidt
   En lachjes elk te groeten,
En stak zijn poesle handjes uit
   Naar heur, die 't nu ontmoetten.
Dan wil een ieder de eerste zijn
   Om 't lieve wicht te omärmen,
En in haar' schoot voor leet en pijn
   Te dekken en beschermen.
Dan roept 'er een, met koelen zinn',
   ‘Wat laat ge u dus vervoeren,
O Zusters! mooglijk komt de Min
   Uw kuisheit hier beloeren.
Een andre zegt: ‘Ik weet gewis,
   Wat moogt gij 't wicht mistrouwen!
Dat het een goelijk maagdeke is,
   't Geen wij hier t'saam beschouwen.
Zij zet het op haar' zachten schoot;
   Elk geeft het kusje op kusje,
En houd het voor haar Speelgenoot,
   Of allerjongste Zusje, enz.

Lees het geheele stuk na; 't is te lang om het uit te schrijven. Liever wil ik u hier de volgende proeven uit dien eigen Dichter nog aanbieden. Beide kunnen ze tot modellen van het bevallige verstrekken.

LIJKKRANS VOOR MIJN DOCHTERTJE.

   Een rei van Englen zag,
   Door 't dunne wolkfloers heen,
   Of ergens, hier beneên,
   Een zuivre parel lag
Die waardig was te pralen
In 't goud van 's hemels zalen.

In 't einde viel het oog
Op MARGAREETJE *Margarita* zegt in het Latijn *een parel*. een wicht,
Dat pas, door 't levenslicht,
Bestraelt werd van omhoog,
En blijdschap noch elende,
Noch deugd noch ondeugdt kende.

Dat Pareltje vol glans
Behaagde 't Engeldom,
Des daelde 't, in een' drom,
Van 's hemels hoogen transs',
En streek, met penne en veder,
Bij GRIETJES wiegje neder.

Hier nam het, met een vaert',
Dat Pareltje in zijn magt,
Belonkte en kuste 't zacht,
En vloog 'er meê, van de aard',
Naar 't rijk der zaligheden,
Doch liet de schulp beneden.

OP VERSCHEIDE SERAPIJNTJES, KUNSTIG GETEKENT DOOR DEN HEER DIONIJS VAN NIJMEGEN.

Wie houd mij opgetogen,
In 't licht der hemelbogen,
Waer de ongestoorde vreugdt,
Der vlugge Cherubijntjes,
En snelle serafijntjes,
Al 't Geestendom verheugt?

De Cherubijntjes stegen,
Misschien, langs heldre wegen,
  Van hier naar hooger licht.
De Serafijntjes rennen
Hier met hun witte pennen
  En minlijk aangezicht.

O Hemelsche aengezichtjes!
De lonkjes, lachjes, lichtjes
  En straeltjes, die gij spreit,
Doen me uit uw zuivre trekken
Den invloedt klaer ontdekken
  Dat zoete zaligheit.

Ei let hoe blij elk hemelt,
En waeit en woelt en wemelt.
  'k Zie ijder, op zijn wijs,
Nu keeren, wenden, draeijen,
Dan tuimelen en zwaeijen,
  Den Hemelvoogd ten prijs'.

Dees kromt de winkbraeuwboogjes,
En staert, met heldere oogjes,
  Op 't schoon van 't schoonste rijk;
Die, luistrend toegeschoten,
Vangt de eeuwig blijde noten,
  Van 't heiltriomfmuzijk.

Dees rust, gerust en veilig;
Die zingt het driemael heilig,
  Met edlen zwier' en vall';
Een ander schijnt te vragen
Met de oogjes neêrgeslagen:
  ‘Waar ligt het tranendal?

Zoo ver is 't hier van schreijen!
o Lodderige Reijen!
  Wat moogt gij hier, verblijdt,
Op uwe wiekjes zweven!
Hoe word door 't laage leven
  Dit hooge aan u benijd

Ach! zou ons kroost, na 't sterven,
Dees vreugdestaat verwerven,
  Ontslagen van verdriet,
En in dees zalige orden,
Meê serafijntjes worden? -
  o Ja, ik zie 't! ik zie 't!

Dat met die rozekoontjes,
Is de oudste mijner Zoontjes;
  Hier kent hij leet noch pijn.
Kornelisje! ei kom nader;
Vlieg bij me; kus uw' Vader,
  'k Zal..... Hoe!..... Wat wil dit zijn?

O Dionijs! - ge ontroert me,
Uw Teekengeest vervoert me,
  Al is mijn Dichtgeest log:
'k Wil echter u dees klanken,
Om uwe gunst te danken,
  Voor 't kunstige bedrog Gedichten bladz. 222 en 178..

POOT is, gelijk ik zeide, vooral in zijne Minnezangen zeer bevallig, en wat de uitdrukking betreft, bijna overal. Bevallig in gedachten en uitdrukking beide vinde ik

de alleenspraak van de Maan bij den slapenden Endijmion:

Dat ik naer mijn geval
Nu eens een zoentje stal
Wat was 'er aan bedreven? -
Maar zo hij wakker wort!..
'k Zal 't dubbel wedergeven:
Wie doet hem dan te kort?

Zij nam hem in haer' arm.
De middernacht was warm,
En queekte lusje op lusje.
De koude Maen wert heet.
De erder kreeg een kusje,
Hij klaagde van geen leet.

Bevallig, meer in uitdrukking dan gedachten, schijnt mij de aanhef van zijn Akkerleven:

Hoe genoeglijk rolt het leven
Des gerusten Landmans heen,
Die zijn zaligh lot, hoe kleen,
Om geen koningskroon zou geven!
Laege rust braveert den lof
Van het hoogste koningshof.
Als een boer zijn hijgende ossen
't Glimpend kouter door de klont
Van zijn' erffelijken gront,
In de luwt der hooge bosschen,
Voort ziet trekken; of zijn graen
't Vet der klai met gout belaên;

Of zijn gladde mellekkoeien,
  Even lustigh, even blij,
  Onder 't grazen, van ter zij,
In een boghtigh dal hoort loeien;
  Toon mij dan, o arme stadt!
Zulk een' wellust, zulk een' schat Gedicht. I.D. bladz. 157 en 367..

Schoon VONDELS kracht juist niet in het bevallige bestaat, vindt men echter ook bij hem staaltjes, die in dit vak niets meer te begeren overig laten. Gij kent den lieven Rei van Edelingen: *Waar wert oprechter trouw enz*. maar ook deeze coupletten vinde ik uitstekend bevallig. De Geest van Rachel waart bij den kindermoord door de velden van Bethlehem:

Zij ziet de melleck op de tippen
Van die bestorve en bleeke lippen,
Geruckt noch versch van moeders borst.
Zij ziet de teêre traantjes hangen,
Als dau, aen druppels op de wangen.
Zij zietze vuil van bloed bemorst.

De winckbraeu deckt nu met zijn booghjes
Gelokene en geen lachende ooghjes,
Die straelden tot in 's moeders hart.
Als starren, die met haar gewemel
Het aanschijn schiepen tot een' hemel,
Eer 't met een mist betrocken wert Gijsbr. van Aemst. Reij van Klariss..

Dan, ik denk dat ik u voorbeelden genoeg heb aangeboden om zelf uwe aanmerkingen verder uit te breiden. Ten slot wil ik 'er alleen nog een meesterstuk van bevalligheid bij voegen. 't Is een gedeelte der Idijlle: *Le Ruissaeu* van *Madame* DESHOULIERES. Zij zoekt in dezelve overeenkomst tusschen het lot eener beek en dat der menschen, en besluit dat het eerste door ons verdient benijd te worden. Hoor op welk een gemaklijke en bevallige wijze zij dit doet:

RUISSEAU, nous paroissent avoir un même sort;
D'un cours précipité nous allons l'un & l'autre,
Vous à la mer, nous à la mort.
Mais, hélas! que d'ailleurs je vois peu de rapport
Entre votre course & la nôtre.
Vous vous abandonnez sans remords, sans terreur
A votre pente naturelle
Point de loi parmi vous ne la rend criminelle.
La vieillesse chez vous n'a rien qui fasse horreur:
Près de la fin de votre course
Vous êtes plus fort & plus beau
Que vous n'êtes à votre source.
Vous retrouvez toujours quelqu'agrément nouveau:
Si de ces paisibles bocages
La fraîcheur de vos eaux augmente les appas,
Votre bienfait ne se perd pas:
Par de délicieux ombrages
Ils embellissent vos rivages.
Sur un sable brillant, entre des prés fleuris,
Coule votre onde toujours pure;

Mille & mille poissons dans votre sein nourris,
Ne vous attirent point de chagrins, de mépris:
Avec tant de bonheur, d'ou vient votre murmure?
Hélas! votre sort est si doux!
Taisez-vous, ruisseau! c'est à nous
A nous plaindre de la nature. Den deftigen BATTEUX bragt deeze Idijlle zodanig in vervoering, dat hij zich bij de opgave van dezelve tweemaal inviel, eens om bij het einde van den derden regel uit te roepen:*Que cette chute est heureuse*! en andermaal bij het slot van de door ons opgegeven *passage: Que cela est beau! qu'elle douceur d'harmonie ! quelle heureuse transition à ce qui suit*

Vraagt gij mij nu nog wat een jong Dichter te doen hebbe, die in het bevallige begeert uit te munten? - Vlijtig de werken dier Meesters te bestuderen, die zich hier in hunne volle kracht vertoond hebben.... doch dit spreekt van zelf - liever wil ik u twee andere middelen aan de hand geven, daar gij mooglijk minder om denkt.

Ik ken geen geschikter middel ter volmaking van den smaak, en ter verkrijging van een fijn gevoel voor het bevallige, dan een paar jaaren studie aan de *Architectuur* toe te wijden. Dit zal u bewonderen; maar ik

durf u verzekeren, dat mijn raad goed is. Hier vindt gij de bevalligheid op de zinnelijkste wijze uitgedrukt. Ieder proportie brengt hier haare eigen uitwerking mede, en dit altijd zeker. De Jonische Bouworde zal u de bevalligste voorkomen, en gij zult de reden zien waarom zij dit in de daad is. Met ze bij de Romeinsche te vergelijken zult gij in eene tastbaare proef ontwaar worden, hoe zeer het eenvouwige schoon, dat zijne bevalligheid louter aan zijne natuur te danken heeft, voor eenen kieschen smaak, boven al het saamengestelde der kunst, hoe rijk in sieraaden ook, verkiesbaar zij. De eerste beginselen deezer studie zijn, zo als in alle wetenschappen, minder aangenaam; gij moet VIGNOLA, SCAMOZZI, PALLADIO, LAUGIER, bestudeeren, en geduurig zelf de tekenpen in handen hebben. Maar zo dra gij uwe gronden goed gelegd hebt, ontmoet gij enkel roozen in deeze loopbaan. Gij kunt u dan in de werken van den onsterflijken WINKELMAN verlustigen, en zo gij daar het bevallige niet ontdekt en met het zelve gemeenzaam wordt, is het, geloof mij, voor uwe oogen voor eeuwig verborgen.

Voeg hier nu nog bij eene geduurige

verkeering in de school der bevalligheid. Deeze is het gezelschap der vrouwen. Zij deelen dat zachte, dat kiesche, dat harmonische, dat zo onbetwistbaar tot hunne natuur behoort, aan ons mede. Voor Dichters en Redenaars, die in hunne kunst op eene bevallige wijze gelukken willen, is haare verkeering onontbeerlijk. - Gij lagcht - Waan echter niet dat ik hier te veel zeg - Raadpleeg de ondervinding van alle eeuwen, en gij zult het zegel aan mijn gezegde strijken. Kent gij een volk, dat meer *enthousiasme* voor het schoone bezat, dan de Grieken? Wier werken over 't algemeen meer door eene bevallige vinding en uitdrukking gekenschetst zijn? - Alles ademt daar gevoel en wellust. - En deeze Grieken waren juist dat kiesche, dat fijne bevallige aan hunne verkeering met de Sexe verpligt. 't Was daar dat de staatige Wijsgeer, zijne trotsheid aan de voeten van dezelfde schoone Vrouw kwam nederleggen, die voor den Dichter eene nieuwe bron van gewaarwordingen ontsloot, en den Redenaar met dat godlijk vuur der welsprekendheid bezielde, waarvan de eerste vonken uit haare oogen ontsprongen waren. *Alors*,

zegt THOMAS *Essai sur les Femmes Tom*. 4. *pag*. 318, *de l'edit. d'Amst*. 1774., *leurs maisons devenoient des écoles d'agrément; les Poëtes venoient y puiser des connoissances légères de ridicule & de grace; & les Philosophes, des idées qui souvent leur eussent échappé à eux-mêmes. Socrate & Périclès se rencontroient chez Aspasie, comme Saint Evremont & Condé chez Ninon. On acquéroit chez elles de la finesse & du gout; on leur rendoit en échange de la réputation*. Om de Hedendaagschen niet voorbij te gaan, voeg ik hier de Franschen bij. Hoe zeer die Natie in het bevallige uitmunt, hebben wij reeds gezien, en wie weet niet dat de verkeering met vrouwen nergens meer geschat wordt, dan in Frankryk. Een VOLTAIRE heeft zijne Aspasia gehad, en ROUSSEAU zijne Ninon.

Beschuldig mij nu nog dat ik u geen' langen brief heb geschreven, en geloof, zo gij kunt, dat ik met mijn gantsche hart niet ben, enz.

ZESDE BRIEF.

OVER DE VROUWEN - ZIJNDE EEN BIJVOEGSEL OP DEN VOORGAANDEN.

Hoor, KAREL! ik zeg het nog eens - wonderlijker wezen, dan gij zijt, bestaat in den geheelen kring der Schepping niet. Hoe! op uwe jaaren de Liefde te veroordeelen? Haar de vruchtbaarste bron der ondermaansche rampen te noemen? Liever voor altijd van al wat bevallig genoemd kan worden beroofd te willen blijven, dan het in de school der Vrouwen, ten koste van uwe rust, van uw geluk, te leren? - Welk denkbeeld vormt gij u toch in uwe woeste eenzaamheid, die voor uw geheel Karakter hoe langer hoe besmettelijker wordt, van de Vrouwen? In welke ongelukkige kringen hebt gij deeze denkwijze toch bekomen? - Is het dan, dunkt u, volstrekt onmogelijk immer met zulk een aanminnig gedeelte van 't

Menschdom te verkeeren, zonder dit ten koste van zijn geluk te doen? - Lieve vriend! deeze bedenking treft onmiddellijk den grooten WAERELDREGEERER. - o Spaar uwe tegenwerpingen maar - ik zie ze reeds alle in slagorde tegen mij staan - ‘zo veele ongelukkigen alom, die het alle door de Vrouwen geworden zijn, zo veel’..... Hoor, KAREL! gij hebt mij niet recht begrepen. Toen ik zeide dat de verkeering met Vrouwen het geschikste middel ware voor een 'Dichter, om dat fijne harmonische, dat ongekunstelde bevallige aantenemen, dat zich zo weinig beredeneeren, maar in ieder regel gevoelen laat, meent gij dan dat ik toen wilde aanduiden, dat het op eens uitkwame indien men slechts met Vrouwen omging? QUINTILIANUS raadt de jonge liefhebberen der fraaie wetenschappen ergens aan, met den aanvang hunner onderneming een model te kiezen - dan, voegt hij 'er bij, kiest vooral een goed model - hier hangt alles van af, en beter ware het voor den goeden smaak zich nimmer naar een voorbeeld te vormen, dan naar een gebrekkig. Uit het eerste kan ten minsten iets goeds voortkomen, uit het laatste nooit. Sprak het niet van zelven dat ik

juist de eigen bepaling onder mijnen raad wilde begrepen hebben, en konde ik twijffelen of gij, in alle andere gevallen de man van smaak, van gevoel, zoudt dit zeer ligt begrepen hebben? - Waar gij minder voortreffelijk, waar uw hart met dat dikke eelt omtogen, dat zo veele menschen onvatbaar maakt om het bevallige, het lieve, tot in de tederste *nuances* te gevoelen, ik zou uwen brief met de eene of andere algemeene magtspreuk beantwoord, en het daar vrij onverschillig bij gelaten hebben. - Nu wil ik eenen anderen weg inslaan; ik zal mij duidelijker verklaren - toets, beproef alles onbevooroordeeld, en beslis dan wie van ons beiden dwaalt - gij, die altijd een weinig *misanthrope* geweest zijt, en op uw afgelegen landgoed den mensch uit uwe boeken leert kennen, of ik, die hier niets voortbrengen zal of het is uit mijne ondervinding in de zaamenleving zelve getrokken.

Ik moet volstrekt beginnen met uwe rangschikking, Heer Wijsgeer! - - ‘Hoe verschillend de gemoedsneigingen der menschen ook zijn mogen (dus vangt gij aan) men kan echter elk *individu* met SULZER tot een deezer drie algemeene Classen betrek-

ken. De eerste Classe bevat zulke menschen, die 't naast aan de Engelen, aan zuivere onstoffelijke wezens grenzen. Met een scherp, doordringend verstand begaafd, is hunne hoogste lust en liefste bezigheid de afgetrokkenste waarheden in te zien - zij zoeken niet wat behaaglijk, maar wat waar zij, en dit laatste behaagt hun altijd, onder welk eenen ruwen en afzichtelijken mantel het ook verborgen moge zijn. Die tot de tweede behoren, tonen, behalven eenen geest, ook een bezintuigd ligchaam te bezitten. Met een sterk gevoelvermogen en eene levendige verbeeldingskracht voorzien, is het rijk der zinnelijke schoonheid hun paradijs. Beide beminnen zij de waarheid - dan, die van de eerste Classe verlustigen zich bijzonder door de beschouwing der overnatuurkundige waarheden. Wanneer zulkeen WOLFS metaphijsische Schriften leest, heeft hij in dezelve meer genoegen dan in alle andere bezigheden. De anderen daar en tegen vinden een hooger vermaak in voorvallende dingen. De verbeeldingskracht wil ook eenig werk bij hen hebben. Zij beminnen de waarheid, wanneer die onder beeldtenissen voorgesteld wordt, en zullen meer genoegen uit MILTON en KLOP-STOCK, dan uit NEWTON en WOLF genieten. Het bevallige is bij de zulken iets wezenlijks. Eindelijk behoren tot de derde, en ongelukkig de grootste Classe, de enkel zinnelijke menschen. Zij grenzen het naast aan de dieren. Zij kunnen niet door den geest, maar enkel door de zinnen werkzaam en vergenoegd worden, en hebben zeer weinige, of in 't geheel geen, klaare begrippen. Deeze laatsten, dus besluit gij, zijn voor de Vrouwen geschapen. - Ik behoor, God dank! tot deeze laagste Classe niet, en derhalven is 'er voor mij bij die bedrieglijke Sexe, die altijd door schitterende uitwendigheden betoverd wordt, geen heil te haalen'.

SULZER heeft gelijk. Zijne rangschikking is de beste, die ik nog gezien heb, mits dat men 'er de gemengde Karakters, die door ontelbaare *nuances* tot in het oneindige lopen, onder begrijpe, en enkele wezens erkenne, die de beide eerste Classen volmaakt in zich vereenigen. Dit deed de groote LEIBNITZ. Hoe zeer God het rijk der afgetrokkenste waarheden hem tot een' Lusthof scheen geschapen te hebben, toont hij echter overal teffens de man van smaak en gevoel te zijn, zelfs in zijnen stijl

en wijze van uitdrukken. Dan men moet uit een verschijnsel als LEIBNITZ geweest is, geen gevolgen trekken; hij was in alle opzichten een van die voortbrengsels, daar eene geheele Eeuw met recht roem op draagt - hij behoort tot de Geschiedenisse van alle Wetenschappen Dat ik hier niet te veel zeg, zal elk bij overtuiging weten, die enigszins met de Werken van dien grooten Man bekend is. Wie zou in den afgetrokkensten Wiskunstenaar en Bovennatuurkundige, in den Schrijver der Historie van den *Calcules differentialis* en der *Theodicce*, den liefhebber en beoeffenaar der Dichtkunde zoeken? En zie hier echter het getuigenis dat FONTENELLE in zijne Lofrede van hem aflegt: ‘De Heer van LEIBNITZ had lust en begaafdheid tot de Dichtkunst. Hij kon de goede Dichters van buiten, en zoude nog in zijne hooge jaaren den geheelen Virgilius bijkans van woord tot woord hebben kunnen opzeggen. - In het jaar 1679 zijnen weldoener, den Hertog Johan Fredrik van Brunswyk, verloren hebbende, maakte hij op deszelfs dood een Latijnsch gedicht, 't welk zijn meesterstuk is, en onder de fraaiste nieuwe stukken van dien aart verdient geteld te worden. Hij geloofde niet, zo als de meesten, die zich op soortgelijke oeffeningen toeleggen, geloven, dat men Latijnsche vaarsen makende, niet anders denken of zeggen mag, dan 't geen de ouden reeds gezegd hebben. Zijne gedichten zijn vol van zaaken, en wat hij zegt, dat komt hem zelven toe.’ Ik heb hier met oogmerk deeze aanhaling uit FONTENELLE geplaatst, om te doen zien, hoe kwalijk het staat aan jongelingen, die naauwlijks de buitenste schors der Wijsbegeerte doorkeken hebben, om met een opgetrokken neus over de fraaie Letteren en vooral over de Poëzij te spreken, en ze gedurig voor te doen komen als iets, dat te laag voor hun is. - Zij is niet te laag geweest voor LEIBNITZ en HALLER - beide hebben ze begrepen, dat de wijsbegeerte en Dichtkunst zeer wel saamen konden gaan - zelfs dat de eerste oneindige diensten aan de laatste deed. - Ook de laatste aan de eerste? wat dunkt 'er u van, mijn Vriend! ik weet het niet, maar dit zegt LEIBNITZ: *Ik wil niet ontkennen, dat vergrotende en om zo te spreken dichtkundige spreekwijzen, dikwerf van grooter kracht zijn om de menschen te roeren en te overreden, dan dezulken, die aan eene regelmatige naauwkeurigheid beantwoorden*. Zie zijne Verhandeling *over de Overeenkomst van het Geloof met de Rede pag*. 18 van de tweede uitgave des Heeren PETSCH..

Maar gij begrijpt, hoop ik, wel, dat ik, SULZER gelijk gevende, u hier teffens geen gelijk meê geef. - Brengt gij SULZER ter goeder trouwe bij? - Is, behalven dit, het besluit, dat gij uit zijn gezegde trekt, juist? - Waar spreekt SULZER in zijne rangschikking van ons geslacht alleen? Hij spreekt van 't Menschdom, daar de Vrouwen mede onder behoren; gij past alles op de mannen alleen toe. - Voel uwe onrechtvaardigheid en bloos, Vriend!

- Hoe! gij neemt drie, in wezenlijke waarde zo verschillende, Classen onder de Mannen aan, en al de Vrouwen scheert gij over eenen kam? Gij vindt dan een minder wezenlijk onderscheid, bij voorbeeld, tusschen de geleerde Madame DACIER, de schoone HORTENSE MANCINI, en eene gewoone Noordhollandsche Boerin, dan tusschen NEWTON, VOLTAIRE, en een louter zinnelijk wezen van ons geslacht? - Maar dit daar gelaten - uw besluit is honend voor de Vrouwen, en verraadt onkunde. Zie hier wat ik 'er van denk. - Enkele intellectueele wezens, om bij uwe rangschikking te blijven, behagen 't minst aan de Vrouwen. Zij mogen ze hoogachten en zelfs met eene zekere soort van eerbied beschouwen, maar zelden zullen zij ze *beminnen*, en ik zou haast nooit durven zeggen, indien men altijd de rechte denkbeelden aan dit woord hechtte. Ik weet wel, gij zult mij hier met de gewoone, door LEIBNITZ en WOLF zelfs aangenomen, en in de daad ook goede, beschrijving der Liefde aanklampen. Zij is, zult gij zeggen, in dien toestand gelegen, die ons in de volmaaktheden des geenen, dien men bemint, genoegen doet vinden - dewijl nu de volmaaktheden der louter intellectueele

Wezens grooter zijn.... Voorzichtig, mijn Vriend! - ik stem niet toe dat ze grooter zijn - als mensch, tot wiens wezen behoort eene redelijke ziel, met een zintuiglijk ligchaam vereenigd, te bezitten, is hij, die de beide opgegeven Classen in zich vereenigd, grooter. Behalven dat 'er iets in de zuiverste liefde tusschen verschillende sexen is, dat zich niet beredeneeren laat. Het behoort zeker tot het gevoel, en wel tot het phijsieke gevoel - doch dit is, in de waare liefde, zo kiesch, zo fijn gesponnen, dat het zich slechts door de zulken, die 'er vatbaar voor zijn, gevoelen, en door den welsprekendsten Dichter zeker niet onder woorden laat uitdrukken. Men vindt 'er iets van in JULIA en SAINT-PREUX beide - doch in JULIA oneindig fijner - bij den eersten kusch, dien deeze als de grootste belooning, welke zij uit kon denken, aan haaren Minnaar gaf in tegenwoordigheid van de *inséparable cousine* in het betoverend Prieeltje. ROUSSEAU heeft van dit gevoel op verscheiden plaatsen meesterlijk gebruik gemaakt. Maar ik verwacht hier eene tweede zwarigheid. ‘Hoe, zult gij zeggen, heet dit de Vrouwen te verdedigen? Verlaagt gij ze door

uwe vreemde stelling niet even zeer als ik? Zijn ze dan enkel vatbaar voor zinnelijke genoegen en niet voor intellectueelen? Zouden alle Vrouwen den mensch boven den Engel verkiezen?' - Om te beminnen zeker - ik geloof waarlijk, dat de Engel in een' kring van Vrouwen een zeer zot figuur zou maken. FONTENELLE heeft het ergens in een zeer geestig sonnet zeer wel uitgedrukt. Apollo was een God en hij beminde Dafne - maar Dafne beminde hem niet weêr - zij ontvlucht hem en hij achtervolgt haar - de arme Apollo gebruikt alle mogelijke argumenten om zijn meisje te bewegen. - 'Ik ben de God der Dichters, lieve Dafne!' - Dafne hoorde niet. - 'Ik ben de God der Medicijnen' - Dafne begon eens zo hard te lopen. - 'Ik ben...'. In 't kort, hij noemt alle mogelijke verdiensten op, behalven de eene, die alleen van uitwerking zou geweest zijn. Had hij gezegd, ik ben een jonge welgemaakte God, Dafne zou, naar de gedachten van FONTENELLE, zeer spoedig het hoofd omgedraaid hebben. Dan spreken wij ernstig. De zaak komt, zo 't mij toeschijnt, hier op neêr. De laagste classe van Vrouwen (gij begrijpt hoop ik wel

dat de geboorte hier niets toe doet, maar het hart - en dat 'er op den troon wel geweest zijn, die tot deeze laagste Classe behoorden) beminnen (het stuit mij altijd als ik dit woord gebruiken moet voor eene verachtelijke drift) al wat te beminnen valt. Het grove Phijsieke maakt bij haar het wezen der Liefde uit, en schoon de opvoeding iets bij haar moge beschaafd hebben, zij beminnen nimmer een bepaald *individu* - zij beminnen een uit het mannelijk geslacht - 't zelfde wien, naar dat de gelegenheid Tot deeze soort van Vrouwen schijnt het beruchte Florentijnsche Meisje GUALDRADE, van welke DANTE in den 16*den Zang van zijne Hel* op zulk eene roemrijke wijze gewag maakt, te behoren. GRANGIER doet haar ons in zijne uitlegging op den aangehaalden zang nader kennen. *Ceste Dame*, zegt hij, *en ses jeunes ans fut pucelle tres belle & de bonne grace, fille de Messire Belnicion Barti des Ravignans, ancienne famille de Florence, & une des Branches de celle des Ademares. Un jour il advint comme l'Empereur Otto IV estoit à Florence en une assemblée de Dames, qui se faisoit à cause de la feste de S. Jehan Baptiste, qu'il fut esmeu merveilleusement de la beauté de cette fille, & demandant à qui elle apartenoit, Belnicion son père se trouvant près dudict Empereur, en presence de tous respond: Qu'elle estoit fille de celuy qui se faisoit fort de la luy faire baiser. La fille oyant les parolles du père, & picqée d'une honeste vergoigne, en se levant gaillardement dict: Mon Père, je vous prije ne soyez si liberal d'une chose qui me touche si fort. Car vous me permettrez, s'il vous plaist, que je vous asseure, que jamais aucun ne me baisera s'il n'est mon espoux legitime*. Tot hier toe is alles heel fraai en wel, en ik bewondere met BAYLE *Art. Gualdrade* de ongemeene kuisheid van dit Meisje; dan het vervolg van 't verhaal boezemt mij minder goede gedachten van haare kieschheit in, en ik begrijp niet dat BAYLE dit zo ongemerkt voorbij gaat. *L'Empereur*, vervolgt GRANGIER, *fut estonné d'une si chaste & prudente responce en si bas aage, & soudainement fit venir l'un de ses Barons appellé Guido, voulant que sur le champ elle l'espouse, & en dot luy donna la Cassentin, & partye de la Romagne, & honora son mary du Tiltre de Comte, duquel tire son origine la famille de Comtes Guidons*. Hoe ik deeze *anecdote* keer of wende, ik vinde 'er altijd een Meisje in, die gereed is om haare deugd, door den eersten man, dien men haar aanbiedt, te laten belonen, en de kuischheid van al zulke Vrouwen, die haar hart zodanig in haare handen hebben, dat zij 'er willekeurig en in een oogenblik over beslissen kunnen, behoort bij mij meer onder het getal der gelukkige en nuttige vooroordeelen, dan tot de uitwerkselen der waare deugd.of de keus haarer Ouderen het uit-

wijzen. Wanneer zulk eene Vrouw tegen haaren Man zegt: wat heb ik u hartlijk lief! betekent deeze spreekwijze in haare Phrasiologie niets anders dan of zij zeide: wat

ben ik door eene langduurige gewoonte aan u gewend. De middensoort, en deeze omvat het grootste getal, beminnen uit verkiezing. 't Is haar ver van onverschillig te wezen met wien zij haar geheel leven door zullen brengen. De ingeschapen trek van de sexen tot elkanderen - het phijsieke is bij haar - zelfs voor haar zelven - zodaanig gemaskerd onder den schijn van verdiensten te beminnen, dat men 'er zeker de *dupe* van zou zijn, indien men uit de keuze der meeste Vrouwen, die bijna altijd van drie minnaars den minsten in zedelijke waarde kiezen, niet duidelijk zag, dat het grillige van 't gevoel 'er alleen de eer van toekomt. Beide deeze takken van hartstochten noem ik geen Liefde. Deeze toch is eene voortreffelijke deugd en teffens de bron van duizend andere deugden. Maar men zal dan zeer weinig waare liefde vinden, of, om duidelijker te spreken, zeer weinig Vrouwen, die 'er vatbaar voor zijn. - Dit stem ik u gretig toe. Vrouwen, die tot de derde Classe behoren, zijn 'er alleen in staat toe, en ongelukkig is deeze Classe de kleinste. Dit zijn die voortreffelijke Wezens, die den zuiversten en fijnsten smaak voor het moreele schoon en bevalli-

ge hebben - wier gevoel beledigd wordt door de kleenste wanorde, die voor de afgetrokkenste intellectueele denkbeelden vatbaar, met alle de toverkracht der inbeelding en welsprekendheid hunne gedachten onder zinnelijke beeldtenissen gemaklijk en als van zelve mede kunnen deelen. Zij zijn het die den gordel der Gratien bezitten; buiten welken de Godin der Schoonheid zelve geen overwinning van aanbelang behalen kan. 't Is de grootste lofrede voor een *individu* uit ons geslacht door zulk eene Vrouw bemind te worden. Haare keuze is altijd op overeenkomst en reden gegrond. Zij bemint slechts eenmaal, onveranderlijk en eeuwig, en niemand dan die in staat is om geduurig voedsel aan de behoefte haarer ziel tot denken te geven, en teffens fijn genoeg van gevoel is om den eenstemmigen toon met haar hart te trefen Deeze beide vereischten verzekeren aan het geluk van een Huwelijk deszelfs duurzaamheid. Ik moet waarlijk lagchen als ik SAINT-EVREMOND hier de verschillende Godsdiensten zie bijslepen, en zijn gevoelen door het grappigste argument staven. Een zijner Roomsche vrienden was op een Protestantsch Meisje verliefd geraakt en verzocht hem in dit netelige geval om raad. Of hij bij de regte Casuïst ter biegt kwam, laat ik in 't midden; maar dit was het antwoord van SAINT-EVREMOND: *Vous m'écrivez que vous êtes amoureux d'une Démoiselle Protestante, & que sans la différence de Religion vous pourriez vous résoudre à l'épouser. Si vous êtes d'humeur à ne pouvoir souffrir l'imagination d'être séparés en l'autre Monde votre Femme & vous, je vous conseille d'épouser une Catholique: mais si j'avois à me marier j'épouserois volontiers une Personne d'une autre Religion que la mienne. Je craindrois qu'une Catholique se croyant sure de posséder son Mari en l'autre vie, ne s'avisât de vouloir jouir d'un Gaiant en celle-ci*., zal immer de Lief-

de aan haar doen kennen. 't Is in deeze liefde alleen, dat de volle waarde van een lagchje, van een kuschje gevoeld wordt, en dat men nooit uit gewoonte en al geeuwende ziet liefkozen. De kieschheid van 't gevoel Ik ben verpligt om hier eene aanmerking bij te voegen, die in deeze dagen noodzaaklijk geworden is. Verscheiden Schrijvers, wien men, ten minsten wat de meesten onder hen betreft, zeker niet verwijten kan, dat ze door eene al te groote kieschheid van gevoel zondigen, schijnen van gedachten te zijn, dat de fijnheid van 't gevoel de oorspronglijke krachten der ziel wegneemt, en haar voor die werkzaamheden, daar eene zekere moedigheid en sterkte van geest toe nodig is, ontzenuwt. Om deeze reden verklaren ze zich tegen alle sentimenteele schriften. Ik ben van een tegenovergesteld gevoelen, echter met eenige bepaling. Wanneer een Schrijver of Dichter zich veroorlooft om het gevoel op te wekken voor alle die zinnelijke voorwerpen, daar de Deugd en Godsdienst de versmading of een bepaald genot van vorderen; wanneer hij de weelde verfijnt en aan haare onmerkbaarste *nuance* eenen betoverenden prikkel weet mede te deelen; dan zeker kan men van eene gevoeligheid, die door zulke middelen opgewekt en gevormd is, zeggen, dat er uit geboren wordt, om mij van de woorden van SAINT-EVREMOND te bedienen: *cette douce & dangereuse Nonchalance, qui fait perdre à l'Esprit sa vivacité & sa vigueur*. Maar nimmer zal ik geloven, dat de hoogste graad van gevoeligheid voor het schoone der Deugd, voor de kalme en alle driften glad kemmende genoegens der Natuur, nadeelig voor de ziel en haare werkzaamheid zij. In tegendeel zulk een gevoelig hart volbrengt met moed en vuur alle die innemende pligten van de Maatschappij, die menschen met menschen verbinden, en den onderlingen band van genegenheid tusschen Natuurgenooten meer en meer toehalen. 't Zijn deeze edele harten, die de tederste stem van het mededogen, der menschlievendheid, der weldaadigheid, en van alle soortgelijke voortreffelijke deugden van het gezellig leven, altijd opvolgen, terwijl ze het oor der gevoellooze menigte naauwlijks treft. - Maar behalven deeze waarneeming, die door de ondervinding gestaafd wordt, kan men immers niet ontkennen, dat alle menschen, schoon ze nimmer sentimenteele schriften gelezen hebben, van natuur eene zekere geneigdheid tot die zinnelijke driften ontwaar worden, die wij met het redenlooze vee gemeen hebben, en elk die openhartig genoeg is om zijne gebreken te belijden, en niet beter schijnen wil, dan hij in de daad is, zal gemaklijk toestemmen, dat hij eenen enkelen keer het gevaarlijke en overheerschende deezer driften gevoeld heeft. Kent gij nu een beter middel ter overwinninge van al zulk verlagende driften, dan een levendig gevoel van hooger en edeler aantrekkelijkheden, die de schaal aan haare zijde in ons hart doen overhellen? - Gelooft gij niet dat een Jongeling, die eenmaal de beminnelijkheid van een verheven en deugdzaam hart, van eenen zachten en door duizend bekoorlijke kundigheden versierden geest, uit twee lieve onschuldige oogen prijkende, heeft leren gevoelen, bijna voor altijd bewaard is voor die groove aanritselingen van wellust, die de menschheid bij elke genieting (indien ik dit woord hier dus ontheiligen mag) verlagen? - Ik kan hier thans niet meer bijvoegen; maar denk deeze laatste aanmerking zelf door: zo ik mij niet bedrieg is in dezelve het grootste argument gelegen, dat men voor den *sentimenteelen Schrijver* aan kan voeren. Zijne schriften worden, uit dit gezichtpunt beschouwd, waare hulpmiddelen der Deugd. Ik zal hier voor 't overige wel niet bij behoeven te zeggen, dat ik, het gevoel voorstaande, van het wezenlijk gevoel spreek, en niet van die gemaaktheid, die thans

bij elk, om voor gevoelig door te gaan, aanneemt, en die nooit nalaat den gevoelloozen nabootser van 't gevoel hoogst belagchlijk te maken. weet hier altijd eene nieuwe

prikkeling aan de kleenste genoegens te geven, en nooit komt dezelfde zoen weêrom,

al leefde men ook Methusalems jaaren. Ieder lieflozing is hier de belooning eener

verdienste, en de wellust is in Huwelijken van deeze soort (zo 'er die zijn en niet slechts tot het rijk der mooglijkheden behoren) de eeuwige vriendin en gezellin der Deugd. Behalven uit de proef die ROUSSEAU aan de Vrouwen ergens opgeeft om ontwaar te worden of ze waarlijk van hunne minnaars (ik wenschte uit liefde voor de deugd dat hij hier het, voor Fransche ooren zo onharmoniesch, woord *maris* geschreven had) bemind worden, en die hier ook geldt, kunnen Echtgenooten, mooglijk zekerer nog, weten of zij deeze Liefde in hunne Echtverbintenisse gekend hebben. Zij behoeven slechts nategaan of de Liefde hun, niet alleen nooit hinderlijk in hunne zedelijke volmaking geweest is, maar of zij door middel van deeze den hoogsten trap van deugd bereikt hebben, daar zij vatbaar voor waren. Ik vrees dat tot het stelsel van Zedekunde der meesten het Hoofdstuk der Liefde niet behore.

Dan, om weêr ter zaak te komen - toen ik u de verkeering met Vrouwen ter verkrijging van eenen fijnen smaak aanprees, doelde ik alleen op de laatste Classe. ‘Ik heb ze nooit ontmoet, Vriend!’ zult gij ligt antwoorden. Maar waar wildet gij ze

ontmoet hebben? Zouden ze mijn Heer den Misanthrope op zijn eenzaam landgoed aan het einde van de waereld hebben komen opzoeken? - ‘Ja, maar ik heb toch meer dan eens in kringen van Vrouwen geweest’ - O mijn Vriend! denkt gij uit uwe oppervlakkige waarnemingen eene gegronde menschenkunde verkregen te hebben? Schijn bedriegt, en nergens meer dan bij de sexe. De gevolgen der opvoeding, die bij haar oneindig ingetogener en meer gekunsteld is, worden zeer ligt op rekening van 't hart gezet, en de kundigste waarnemer loopt gevaar hier mistetasten. Dit is een van de rampzalige vruchten onzer beschaafde Eeuw. Veinzen, nooit de zuivre taal van 't hart te spreken - vooral niet in onze tegenwoordigheid - zie daar de eerste les in het stelsel der opvoeding voor de Vrouwen - zie daar de bron dier ongelukkige verwydering tusschen Sexen, die elkanderen onderling gelukkig moeten maken. Voeg hier nu bij, dat het hiermede zo als met alles is, de voortreffelijkste Vrouwen maken het kleenste getal uit, en gij wilt nog dat men iets aan uw losse waarnemingen vertrouwe? - Geloof mij, KAREL! ze zijn 'er - ik heb 'er gekend.

Mooglijk zijt gij in voorigen tijd eenen enklen keer in uw oordeel bedrogen geworden, en hier uit besluit gij tot alle de Vrouwen. Zoudt gij wel geloven dat ik een' geruimen tijd in uw geval geweest ben? - Dit verzeker ik u echter, en 't is niet dan door herhaalde ondervindingen dat ik van denkwijze veranderd ben. Deeze belijdenis moet mij immers eenen zekeren graad van geloofwaardigheid bij u geven. - Weet gij wat mij eerst zo ongunstig over de Sexe deed oordeelen? - Ik zal het u verhalen - de volgende *anecdôte* gaf 'er mij de eerste aanleiding toe:

In 't jaar 17** kwam ik te Brussel. De Hollandsche Ambassadeur bood ons zijne *Lôge* in den Schouwburg aan. Ik ontmoette daar de Gravin van *** die dit voorrecht altijd genoot. Het vermaak van eene Landgenoote buiten mijn Vaderland aan te treffen, bezielde mij zodanig, dat ik in weinige oogenblikken kennis met haar gemaakt had. Schoon ik zeer veel van het Toneel houde en men dien avond een van de geestigste stukken van MOLIERE speelde, vergat ik alles om de zedigheid en voortreffelijke gevoelens mijner Landgenoote te bewonderen. Zij verzocht mij den volgen-

den morgen het ontbijt bij haar te komen nemen. Om acht uuren was haare koets voor mijn *Logement*. Zij betrok eene boven woning, die met pracht en naar den eersten smaak versierd was. Haar gevolg bestond uit eene kamenier, twee knechten, en een koets met vier paarden. Ik maakte haar 't *elòge* van Brussel. Zij stemde mij toe dat Brussel in de daad eene aangenaame plaats was, doch verhaalde mij teffens, dat zij van derzelver vermaaklijkheden nimmer gebruik maakte. De Schouwburg, en bij gelegenheid eene enkele *promenade* door het Perk, waren haare eenigste uitspanningen - eene goede uitgekipte Bibliotheek vervulde haar alle de overigen. Om één uur nam ik afscheid en begaf mij naar het Perk. Geduurende mijne geheele wandeling was ik enkel bewondering over de keuze en solide wijze van denken van een achtentwintigjaarig Meisje, dat met zulk een ruim bestaan, in eene Stad als Brussel, de genoegens van een stil en denkend leven boven alle de vermaaklijkheden van haare jaaren verkoor. Nog geheel stichting trad ik in het hôtel van den Marquis ***. die mij dien middag tot eeten gevraagd had. Zijne Echtgenoote,

ruim dertig jaaren jonger dan hij, nam de *honneurs* van 't huis op eene uitstekende bevallige wijze waar. Zij vroeg ons rekenschap van den verlopen morgen. Gij begrijpt wel dat ik deeze schoone gelegenheid niet voorbij liet gaan, zonder mij van eene lofrede op mijne achtingswaardige Gravin te ontlasten, daar ik tot stikkens toe vol van was. *Voila une Fille bien respectable, Monsieur! mais je ne me rapelle pas de la connoitre - Comtesse de *** dite vous? - Je ne me remets pas ce nom-là. - Ma chère Amie*, viel haar hier de Marquis in, met eene stem, die bijna zestig jaaren, en eene in Parys wel besteede jeugd ongemeen deftig maakten, en daar hij waarlijk alle de waarde van scheen te voelen; want dit was de eerste maal dat hij 'er ons gehoor op vergastte; *la fille, dont Monsieur fait l'éloge, n'est autre que la maitresse du Collonel ** qu'il entretient depuis deux ans - c'est la seule fille, qui a fu captiver & conserver un homme, accoutumé a changer de maitresse comme de chemise.*' De Marquis had nog een uur kunnen spreken, zonder dat ik 'er op gedacht zou hebben hem te storen. Mijne geheele lofrede werd groen en paars voor

mijne oogen. Ik voelde dat ik tot aan de toppen van mijne vingers rood wierd, en de gedachte, die ik in de spottende en op mij gevestigde oogen van de Marquisin duidelijk lezen kon, bragt mij geheel buiten mijn spheer. Helaas! ik had het ongeluk van nog maar achtien jaaren en een Hollander te zijn - ik was eenvouwig genoeg van *un simple amusement, avoué de tout le monde*, voor misdaadig te houden, en te bloozen van schaamte over iets, daar men in Parys en Brussel van genoegen over bloost. *Enfin me voila plus sage*. Dien zelfden middag ontving ik eene les, die mij waarlijk zeer nuttig geweest is; zij maakte dat ik niet meer voor mirakel door Brussel liep. Wij spraken over tafel over het nationaal karakter der Engelschen en Franschen. De gemakkelijkheid en voorkomende vriendelijkheid, die elk vreemdeling bij deeze laatste Natie aantreft - haare vrolijke en levendige drift - verwierf al onzen lof. Het flegmatieke der Engelschen - hunne alle paalen te buitengaande troschheid tegen alles wat de eer niet heeft van binnen hun Eiland geboren te zijn - behaagde ons in 't geheel niet. '*Avec tous ces défauts*, vervolgde mijne leermeesteresse, *il faut*

avouer pourtant qu'ils ont plusieurs bonnes qualités, qui manquent aux François; ils sont sincères & constants - & si jamais l'envie prenoit à mon mari d'aller passer une partie de l'hiver a Londres, je choisirai mes amis parmi cette nation; mais pour un amant - je préfère infiniment la nation françoise. Il me semble qu'on leur pourroit appliquer, ce que le Chevalier de Parny dit aux femmes:

Sexe léger, sexe charmant,
Vos défauts sont votre parure;
Remerciez bien la nature,
Qui vous ébaucha seulement.
Sa main bizarre & favorable
Vous orne mieux que tous vos soins;
L'on vous aimeroit beaucoup moins,
Si vous étiez toujours aimable.

Je languis toujours d'y retourner. - *Je le croi bien*, antwoordde de geheel vergenoegde Echtgenoot, met een' zichtbaaren glans van vreugd over den goeden smaak zijner tedere wederhelft op het gelaat, *Paris n'a rien, qui puisse lui être comparé de ce coté là*. Nu waren mijne oogen geheel geopend - ik bleef nog eenigen tijd in Brussel - zonder weer te blozen - zelfs sprak ik in 't laatste als een Exter mede

over de Liefde - geheel overtuigd van het volgende Epigramme:

Mariez-vous, disoit Lindor
A la coquette Cydalie,
Craignez de différer encor;
On n'est qu'un tems jeune & jolie;
- l'Independance est ma folie;
Quoi! j'irois contraindre mes gouts?
Un Ami vaut bien un Epoux.....
- Il est vrai, reprit-il, Madame!
Qu'en France il est plus d'une femme
Qui pense, a-peu près, comme vous.

Onderstel nu eens, KAREL! dat ik toen de maatschappij verlaten, en, even als gij, op een afgelegen landhoeve mijne dagen had willen afkwijnen (stoot u niet aan dit woord - recht vergenoegd zijt gij toch niet, wat gij ook voor moogt wenden - ieder letter van uwe brieven verraadt de ledigheid, de gapende ledigheid, van uw hart, die alle uwe Philosophie niet vervullen kan) zoude ik niet juist zulk een oordeel over de sexe gestreken hebben, als gij thans doen? En echter heb ik van achteren gezien, dat dit een vooroordeel zou geweest zijn. Ik ben niet alleen van gedachten veranaderd, maar zelfs geloof ik nu ter goeder trouwe - luister eens, KAREL! ik wil ons geheim aan de heele waereld niet verraden - dat 'er meer goede vrouwen dan mannen zijn. Het uitwendige doet niets tot de zaak. Geef dat losse, onbedachte, grillige, aan eene sexe, die deeze kleine gebreken zo bevallig maakt, toe - zie slechts door de schors heen - en gij zult onder dit luchtige gewaad der jeugd en onschuld dikwerf zeer solide harten vinden - harten, die in menschlievendheid, standvastigheid, en kieschheid van gevoel, de onzen overtreffen.

Overweeg dit alles nu eens, mijn Vriend! - als Dichter, ik herhaal het, is u mijn raad noodzaaklijk - ook als Mensch? - o zo gij mij schreeft hier van overtuigd te zijn - ik zou u terstond geluk wenschen met eene vermeerdering van smaak, die in u niets meer overig liet te begeren, en mooglijk met - het waar geluk. - Geloof mij, met alle uwe Wijsbegeerte zult gij het in uwe woeste eenzaamheid vruchtloos zoeken.